



КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У НОМЕРІ:

- **АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС**

- ∨ *Політико-правові ініціативи щодо врегулювання конституційної кризи в Україні*

- **СУСПІЛЬНА ДУМКА**

- ∨ *Битва за Конституційний суд*

- ∨ *Пандемія та права людини*

№ 10 листопад 2021

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
№ 10 (90) 2021**

(25 жовтня - 25 листопада)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Редакційна колегія:

Л. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, генеральний директор НБУВ
(головний редактор);

Ю. Половинчак, керівник НЮБ (заступник головного редактора);

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;

В. Бондаренко, ст. наук. співроб. НЮБ;

Заснований у 2014 році
Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання
можна ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Симоненко О.

Політико-правові ініціативи
щодо врегулювання конституційної кризи
в Україні..... 3

**НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО
ПРОЦЕСУ** 6

**КОНСТИТУЦІЙНІ
АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ** 8

СУСПІЛЬНА ДУМКА

В. Колішній, Закон і Бізнес:

Тупцювання на чужих граблях..... 10

Н. Соколенко, Українська правда.Блоги:
Кінець судової реформи настав. Дайте
медаль Піскуну і Петровій..... 11

А. Славицька, Закон і Бізнес: Ху із ху в
етичній раді, або Чи варто аплодувати
появі іноземців?..... 13

Г. Чижик, Європейська правда: Рецепт
судової реформи: як український досвід
може допомогти Грузії та Молдові 15

М. Ліскович, Укрінформ: Етичну
раду сформовано. Втім, на шляху до
цивілізованого суду ще стоять ВСУ і КСУ .. 17

Г. Чижик, Х. Івасюк, Українська правда:
Загроза КСУ, оновлення ВРП та звільнення
негідників: що чекає судову реформу
України..... 20

О. Савицький, Deutsche Welle:
Битва за Конституційний суд: чи будуть
переможці?..... 25

В. Шабунін, 24 канал: На старт, увага, руш:
війна проти судової мафії таки почалась 27

О. Лемєнов, Дзеркало тижня: «Відмити»
нерядового Сухачова: як Банкова рятує своїх
через ОАСК..... 29

О. Іванова, Закон і Бізнес:
Утрачена незалежність 32

О. Калітенко, Українська правда: Великий
вибух конституційного судочинства.
Рік потому..... 35

Г. Друзенко, Gazeta.ua:

Україна – «непроговорена» держава.
У цьому полягає її трагедія 37

Д. Кларк, Главком: Антиолігархічний закон
може зробити президента Зеленського
занадто могутнім 39

В. Подоляка, Закон і Бізнес: Вакцинувати
не можна допустити..... 40

О. Матвійчук, Дзеркало тижня: Пандемія
та права людини. Коли на шальках терезів
життя і приватність 42

М. Яцков, Громадський простір: Деякі
рефлексії щодо законопроекту № 5512
про місцевий референдум..... 46

**ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ,
ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ,
ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ**..... 50

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Гусак М.

Склалася ситуація, коли люди думають
про судові рішення, незалежність суддів
та їх неупередженість краще, ніж влада
(*Інтерв'ю*) 54

Епель О.
Ілюзорні гарантії..... 55

Досягнення судової реформи: “Взгляд
с Банковой” з Федором Веніславським
(*Інтерв'ю*) 57

Галабала М.
Кардинальний прорив станеться тоді, коли
ми навчимо штучний інтелект вирішувати
судові спори (*Інтерв'ю*)..... 59

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Великобританія 68

Нова Зеландія 68

Сербія 69

Білорусь..... 69

Російська Федерація 70

Узбекистан 70

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Симоненко, канд. політ. наук, ст. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Політико-правові ініціативи щодо врегулювання конституційної кризи в Україні

Вже трохи більше року, в Україні триває конституційна криза, яку розв'язати поки що повною мірою не вдалося. Вона розпочалася відтоді як Конституційний суд скасував деякі норми антикорупційного законодавства, зокрема відповідальність за недостовірне декларування, а також визнав неконституційними окремі повноваження НАЗК¹.

В політико-правовому просторі України тривалий час існувала дискусія щодо різних шляхів виходу з цієї кризи, проте, наразі, найдоцільнішим науково-експертне товариство вважає прийняття законопроекту про конституційне провадження, який чекає на друге читання у Верховній Раді. Йдеться про законопроект № 4533 «Про конституційну процедуру», який було перейменовано на «Про конституційне провадження». Його ініціатором стала представник парламенту в КСУ О. Совгира разом з низкою інших депутатів.

Нагадаємо, що початок історії даного законопроекту тягнеться ще з минулого року, коли у жовтні 2020 р., непрозорі правила постановлення рішень Конституційного Суду величезною мірою призвели до прийняття рішення по антикорупційному законодавстві, яке спричинило конституційну кризу. Тоді в парламенті була створена робоча група, яка працювала над законопроектом про конституційне провадження, який було зареєстровано, 21 грудня 2020 р. А вже 26 січня 2021 р. тодішній

спікер парламенту Д. Разумков направив законопроект № 4533 до Венеціанської комісії. До речі, завдяки цьому, ухвалення проекту у першому читанні не відбулося («за» проголосували лише 197 нардепів), і він був відправлений на повторне перше читання. А вже 22 березня 2021 р. Венеціанська комісія затвердила висновки щодо цього проекту, де відзначила низку позитивів, а серед негативів вказала на відсутність положень про нову систему конкурсного відбору суддів КСУ, яка включала б міжнародну компоненту, як це рекомендувалося у її попередніх висновках. Після цього, парламент 15 квітня ухвалив законопроект № 4533 у першому читанні (238 голосів «за»), а профільний комітет (з питань правової політики) на чолі з А. Костіним пообіцяв врахувати зауваження Венеціанської комісії під час підготовки законопроекту до другого читання. До другого читання законопроект було підготовлено на засіданні профільного комітету 17 червня. Як зазначають фахівці у рішенні комітету було встановлено рекомендувати Верховній Раді ухвалити проект № 4533 у другому читанні та загалом у редакції, запропонованій комітетом. Текст цієї редакції, а також таблицю поправок до другого читання було оприлюднено 26 липня. Важливо відмітити, що в даній редакції законопроекту все ж таки були враховані побажання Венеціанської комісії та послів G7. Там було сказано, що добір кандидатів на посаду судді КСУ на конкурсній основі здійснює спеціальна кваліфікаційна комісія у складі семи осіб. Верховна Рада своєю постановою мала затвердити перший склад Спеціальної кваліфікаційної комісії у складі семи осіб, з яких чотири кандидати – від зборів суддів КСУ у відставці, три кандидати – від міжнародних організацій, з якими наша країна співпрацює у сфері верховенства права, правосуддя, запобігання та протидії корупції

¹ 27 жовтня 2020 р. – Конституційний Суд України (КСУ) ухвалив рішення № 13-р/2020, яким фактично було знищено е-декларування та заблоковано роботу Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), скасовано значну частину результатів роботи Національного антикорупційного бюро (НАБУ), Спеціальної антикорупційної прокуратури (САП) та Вищого антикорупційного суду (ВАКС).

відповідно до міжнародних договорів України. Передбачалося, що для ухвалення рішення будуть потрібні дві третини голосів. Тобто кожного кандидата в судді КСУ мають схвалити щонайменше п'ять із семи членів комісії. Проте, вже 2 вересня профільний комітет на вимогу А. Костіна провів ще одне засідання (в режимі відеоконференції). Посилаючись на 46-сторінкові зауваження до законопроекту № 4533, що надійшли від Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради, А. Костін запропонував 140 поправок. Водночас деякі члени комітету, зокрема, С. Власенко з «Батьківщини», обурювалися, що таблицю поправок було пред'явлено менш ніж за добу до засідання, та пропонували відкласти це питання, щоб встигнути ознайомитись із таблицею, але до нього ніхто не прислухався і більшість комітету, проголосувало «за». При цьому, як повідомлялося, А. Костін та О. Совгіря взагалі не згадали про можливість негативної реакції Венеціанської комісії та послів G7. Внаслідок такого повторного доопрацювання із законопроекту взагалі зник конкурсний відбір конституційних суддів, разом з ним зникла через непотрібність і Спеціальна кваліфікаційна комісія. При цьому варто зауважити, що це суперечить другому висновку Венеційської комісії від грудня 2020 р., у якому члени Комісії відзначили, що «існує загальне враження, що призначення суддів переважно є політично вмотивованим, а тому призначати нових суддів Конституційного Суду можна лише за новою процедурою, важливу роль у якій мають відіграти міжнародні та громадські експерти». В свою чергу, аналітики теж допускають, що дана позиція комітету цілком ймовірно могла бути погоджена з Банковою. І роблять припущення, що «сама Банкова і була ініціатором, а Костін із Совгірем – виконавцями».

Натомість, народна депутатка фракції «Слуга народу» О. Совгіря причину таких дій пояснює іншим чином: «Щодо того, чому ми в червні врахували ці правки, то ми хотіли, щоб цей законопроект мав загальний консенсусний варіант. ... З моєї точки зору, зараз відбувається маніпуляція. Правки технічно не реалізовані,

тобто їх на практиці реалізувати неможливо... Але проблема полягає в тому, що закон про конституційне провадження потрібно приймати. Прозорих правил діяльності Конституційного Суду немає... Ще один цікавий момент це те, що в правці пропонується, щоб оця конкурсна комісія рекомендувала тільки сім кандидатів. Але якщо зі ста кандидатів достойних буде десять, то чому конкурсна комісія може вибрати тільки сім. Для мене сумнівним навіть є рейтингування цих кандидатів», – прокоментувала вона.

У той же час, дещо іншу позицію висловлює менеджер з адвокатури Фондації DEJURE С. Берко: «Я не бачу приводу, чому поспіхом потрібно було скасовувати ці поправки і терміново ухвалювати законопроект, який вже стоїть на розгляді поправок. Крім того, немає списку оновлених поправок і зрозуміти, яку редакцію законопроекту минулого тижня ухвалив комітет абсолютно неможливо. Все це говорить про те, що процес, який відбувається, не є відкритим і довіри до того рішення, яке пропонує комітет, абсолютно немає», – сказав він. До того ж він додав, що: «Якщо ми говоримо про сам законопроект про конституційне провадження, то він не вирішить нічого. Тому що якщо є проблеми з доброчесністю суддів Конституційного Суду, то які би ми зміни до конституційного провадження не вносили, це не вирішить проблеми. Навіть Венеційська комісія, коли вона ухвалювала свої висновки, рекомендуючи вихід з кризи навколо Конституційного Суду і даючи рекомендації стосовно цього законопроекту, наголошувала, що головне питання – це доброчесність суддів КСУ і нова процедура добору. Оскільки цей законопроект не вирішує це питання, і з огляду на позицію комітету не збирається це робити, ми взагалі не бачимо сенсу в ухваленні цього законопроекту, тому що відповідь на основну проблему, яка існує стосовно Конституційного Суду, він не дає», – прокоментував С. Берко.

Аналогічну позицію займає голова правління Фондації DEJURE М. Жернаков, який закликає Верховну Раду та президента виконати обіцянки, дані українському народу, та повністю очистити Конституційний Суд за

допомогою прозорої конкурсної процедури із залученням міжнародних експертів.

Утім, 7 вересня, законопроект № 4533 був включений до порядку денного сесії, а 13 вересня, було оприлюднено новий текст проекту до другого читання з новою таблицею поправок.

При цьому звертає на себе увагу той факт, що цей новий текст законопроекту помітили у західних посольствах. 23 вересня послы країн G7 повідомили у своєму Twitter-акаунті, що вони «стурбовані законопроектом № 4533», і наголосили: «Реформа Конституційного суду має забезпечити прозорий, конкурентний відбір нових суддів КСУ та гарантувати тимчасове збільшення вимог до голосування, відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії». Як повідомляє «Європейська правда»: «Усебічна судова реформа залишається найважливішим пріоритетом для G7 як така, що має вирішальне значення для успіху всіх реформ в Україні та виконання вимог народу України. Проведення цих реформ покращить інвестиційний клімат і здатність виконувати міжнародні зобов'язання», – наголосили послы. Дане звернення послів G7 можна вважати екстраординарною подією. У перекладі з дипломатичної мови його пояснення може звучати як те, що керівники трьох посольств бачать неможливість «достукатися» до влади звичайними методами і вирішили зробити це публічно, через соціальні медіа.

Проте, вже наступного дня, 24 вересня, законопроект № 4533 було включено до порядку денного пленарного засідання. Щоправда, того дня на голосуванні до нього просто не дійшла черга.

Нагадаємо, що цей законопроект передбачає удосконалення процедурних моментів роботи Конституційного Суду. І крім вищезазначеного, звертає на себе увагу той факт, що планується ще затвердити Кодекс етики судді КСУ, а за допущення суддями нечесної поведінки або поведінки, яка ганьбить звання судді, передбачено дисциплінарну відповідальність. Також, законопроект передбачає, що КС розглядатиме справи в основному у формі усного провадження, що забезпечить прозорість ухвалення рішень. В

той же час, передбачається, що на формування порядку денного Конституційного Суду може впливати не лише голова суду, а й самі судді, а розподіл справ між суддями КС має відбуватися автоматизовано.

Хоча законопроект № 4533 залишається не проголосованим, наразі, як запевнив А. Костін, голова комітету Верховної Ради з питань правової політики й представник України в політичній підгрупі Тристоронньої контактної групи, він готовий до ухвалення і стане одним із способів виведення Конституційного Суду з кризи. За його словами, попередні реформи КС, зіграли з ним злий жарт, адже надали йому великий обсяг автономності та незалежності.

Проте, що Конституційний суд незабаром перезавантажать пообіцяв, 18 жовтня, в інтерв'ю телеканалу ICTV і президент В. Зеленський: «Буде перезавантаження Конституційного суду, тільки-но повністю буде оновлено його склад. Ми чекали від Верховної ради на представників. Цього не сталося. Найближчими тижнями це станеться обов'язково, і потім буде проголосовано закон про КСУ. Зараз процес триває». Таким чином, Президент чітко дав зрозуміти, що незабаром закон буде проголосований. В цьому контексті варто також нагадати і про те, що в березні під час зустрічі з президенткою Європейського банку реконструкції і розвитку Оділь Рено-Бассо, В. Зеленський заявляв, що протягом трьох років судову реформу в Україні буде завершено.

Раніше громадські організації закликали президента не поглиблювати конституційну кризу та посприяти конституційному очищенню складу КСУ. «Закликаємо народних депутатів, що виступають за ефективну судову реформу, не голосувати за законопроект № 4533 про конституційну процедуру... Цей законопроект консервує політичні призначення суддів Конституційного Суду та збереже залежність КСУ від чинної влади. Справжня реформа Конституційного Суду можлива винятково у разі запровадження конкурсної процедури відбору за участі міжнародних експертів» – це звернення, яке підписали Фондація DEJURE, Центр протидії корупції та Автомайдан.

Подібну позицію, під час дискусії круглого столу «Конституційна криза: рік потому» озвучив посол ЄС М. Маасікас, Голова представництва ЄС в Україні: «Минулорічні рішення Конституційного суду мали істотні наслідки для антикорупційних зусиль України та підкреслили нагальну необхідність реформування цього суду. Прозора, заснована на заслугах процедура відбору нових суддів КСУ є ключовою для забезпечення його поступового оновлення. Цей крок, разом із тимчасовим збільшенням кворуму для ухвалення рішень, є одними з найважливіших рекомендацій Венеціанської комісії та окреслюють правильний курс руху вперед. На жаль, ми не побачили жодного поступу у реалізації цієї реформи з моменту надання в грудні 2020 року Венеціанською комісією свого висновку з цього приводу», – прокоментував посол.

То чи можна вважати, що за умови, якщо законопроект № 4533 успішно пройде і друге читання конституційна криза буде подолана? Однозначну відповідь на це питання не можна дати, адже законопроект № 4533, що має реформувати роботу КСУ, в тій редакції, яка існує на сьогодні, зніме низку недоречностей, але не усуває всі проблеми, які виникають між судом та виконавчою владою.

(Стаття підготовлена з використанням інформації таких джерел: Офіційний веб-портал Верховна Рада України (http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70729); Українське радіо (<http://www.nrsc.gov.ua/news.html?newsID=96669>); Європейська правда (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/09/23/7128174/>); Українська правда (<https://www.pravda.com.ua/news/2021/09/9/7306585/>); Українська правда (<https://www.pravda.com.ua/news/2021/09/3/7305969/>); Деловая столица (<https://www.dsnews.ua/politics/pod-prikrytiem-partneronezavisimosti-kak-zelenskiy-hochet-razrugatsya-s-bolshoy-semerkoy-iz-zakonstitucionnogo-suda-30092021-438535>); LB.ua (https://lb.ua/pravo/2021/04/15/482425_nardepi_uhvalili_osnovu_zakon_pro.html); «Слово і діло» (<https://www.slovoidilo.ua/2021/10/27/stattja/polityka/rik-tomu-ksuskasuvav-deyaki-normy-antikorupczijnoho-zakonodavstva-yak-rozvyvalasya-kryza>); вебсайт «Укрінформ» (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3230848-nova-konstitucijna-procedura-e-obnadijlive-e-nedoliki-e-pobazanna.html>); Антикоруційної ініціативи ЄС (<https://euaci.eu/ua/news/discussion-constitutional-crisis-a-year-later>)).

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Президент В. Зеленський підписав Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення статусу Національного антикорупційного бюро України у відповідність з вимогами Конституції України» № 1810-IX, який Верховна Рада ухвалила 19 жовтня 2021 р.

Документ усуває суперечності між Конституцією та Законом «Про Національне антикорупційне бюро України», визначаючи, що НАБУ є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує гарантії незалежності його роботи.

Закон визначає повноваження Кабінету Міністрів України щодо призначення на посаду директора Національного антикорупційного

бюро та звільнення його виключно за наявності встановлених цим документом підстав.

Законом закріплено, що до складу комісії з проведення конкурсу на зайняття посади директора НАБУ входять шість осіб, три з яких визначає уряд, а інші три особи – уряд на підставі пропозицій міжнародних та іноземних організацій, які, відповідно до міжнародних або міждержавних угод, протягом останніх трьох років до дня завершення строку повноважень директора НАБУ або до дня дострокового припинення його повноважень надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання та протидії корупції.

Відповідно до закону, вимоги Кабінету Міністрів до формування структури апарату центрального органу виконавчої влади не поширюються на НАБУ.

У документі також визначені засади організації та проведення зовнішньої незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Національного бюро, яку щороку здійснює відповідна комісія.

Закон набирає чинності на наступний день після опублікування (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-zakon-shodo-uzgodzhennya-status-71481>)). – 2021. – 8.11).

Проект закону про зміни до Конституції України в частині децентралізації напрацьований і наразі перебуває на фінальній стадії узгодження. Про це Прем'єр-міністр Д. Шмигаль повідомив під час виступу на конференції “На шляху до Луган: Децентралізація”, передає кореспондент Укрінформу.

“Перед нами стоїть ще немало завдань. Зокрема, подальше реформування місцевого самоврядування, удосконалення системи територіальної організації влади, яке вимагає конституційних змін, які вже напрацьовуються, напрацьовані, тривають фінальні узгоджувальні процедури щодо тексту законопроекту”, – сказав очільник уряду.

Він додав, що для успішного завершення реформи децентралізації необхідно розробити і ухвалити закон про префектів, напрацювати нову редакцію закону про місцеве самоврядування або муніципальний кодекс. Окрім цього, за словами Шмигала, нова модель місцевого самоврядування і місцевої виконавчої влади потребуватиме змін бюджетного і податкового законодавств (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3341280-smigal-proekt-zmin-do-konstitucii-sodo-decentralizacii-na-finalnij-stadii.html>)). – 2021. – 29.10).

Київрада підтримала звернення до Президента та Парламенту щодо недопустимості схвалення законопроекту № 2143-3д «Про місто Київ – столицю України» в чинній редакції.

Відповідний проєкт рішення підтримали 62 депутати.

«До порядку денного засідань Верховної Ради України на 16-19 листопада 2021 року включене голосування за прийняття за спеціальною процедурою законопроекту № 2143-3д «Про місто Київ – столицю України». Вперше до прямо передбаченого Конституцією України закону застосовується спеціальна скорочена процедура розгляду. Саме за цією процедурою парламентарі хочуть ухвалити закон, за яким буде жити столиця України протягом наступних десяти років. Україна ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування 6 листопада 1996 року без заяв та застережень, а чинності для України вона набула 11 вересня 1997 року. Європейська хартія місцевого самоврядування визначає, що у процесі планування і прийняття рішень щодо всіх питань, які безпосередньо стосуються органів місцевого самоврядування, з останніми мають проводитися консультації, своєчасно і належним чином», – йдеться в зверненні.

Також, у ньому зазначається, що територіальна громада міста Києва позбавлена можливості на консультації, а власне законопроект був презентований за 2 дні до його ухвалення профільним парламентським комітетом.

«Всупереч частині п'ятій статті 140 Конституції України законотворці намагаються на власний розсуд обмежити спроможність Києва керувати своїми районами, встановлюючи унікальні механізми затвердження на рівні Кабінету Міністрів України переліку та меж районів всередині столиці. Намагання встановити на рівні закону розподіл повноважень на міському та районному рівнях є антиконституційним прямим втручанням у повноваження Київської міської ради. Новий закон про столицю України не повинен порушувати конституційних прав мешканців Києва та принципів місцевого самоврядування. Для збереження місцевого самоврядування та забезпечення прав мешканців столиці України ухвалювати новий закон про місто Київ потрібно з дотриманням усіх вимог щодо громадського обговорення та належної експертизи, з дотриманням щодо міста

Києва точного виконання норм статей 140-146 Конституції України», – йдеться у зверненні.

У бажанні будувати європейську столицю процедура з ухвалення відповідного законопроекту має відповідати ключовим європейським принципам місцевого самоврядування. Тому Київська міська рада переконана, що законопроект № 2143-3д «Про місто Київ – столицю України» має бути направлений на широке громадське обговорення та проведення консультацій.

«Ми закликаємо Президента України як гаранта Конституції не допустити порушення вимог як норм Основного Закону України, так і Європейської хартії місцевого самоврядування ухваленням законопроекту № 2143-3д «Про місто Київ – столицю України». Ми звертаємось

до Верховної Ради України – не допустити ухвалення законопроекту № 2143-3д «Про місто Київ – столицю України» без проведення широких консультацій та отримання висновку європейських партнерів, зокрема Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія) та Ради Європи. Київська міська рада зі свого боку зробить усе належне, аби зберегти киянам гарантоване їм міжнародним та національним законодавством право на місцеве самоврядування», – підкреслюється у зверненні (Офіційний портал Києва (https://kyivcity.gov.ua/news/kivrada_pidtrimala_zvernennya_do_prezidenta_ta_parlamentu_schodo_nedopustimosti_skhvalennya_zakonoproektu_pro_stolitsyu_v_chinniy_redaktsi/). – 2021. – 18.11).

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Законопроект про столицю суперечить Конституції і дає можливість центральній владі чинити тиск на місцеве самоврядування. Про це пише РБК-Україна з посиланням на заяву депутата Київради від «УДАРу Віталія Кличка» Д. Белоцерковця у Facebook.

«З порушенням регламенту «Слуги народу» таки наважились винести до сесійної зали законопроект № 2143-3 «Про місто Київ – столицю України» та планують ухвалити його поспіхом вже цього четверга. Хоча він порушує Конституцію, ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» та Європейську хартію місцевого самоврядування. Ці документи забезпечують баланси влади, і їхнє порушення веде до авторитаризму», – написав Белоцерковець.

Він наголосив, що законопроект відтерміновує вибори до районних рад, тоді як РДА будуть існувати до 2025 року

«У перехідний період, який може тривати до 2025 року, вертикаль центральної влади узурпує владу в районах. РДА продовжують своє існування до моменту створення районних виконкомів. Підкорятимуться вони голові КМДА. А проведення виборів у районні ради відтерміноване до 2025 року. Для політичної

боротьби у тексті законопроекту теза щодо створення районів озвучена, але провести їх буде неможливо до завершення «надскладної» процедури узгодження меж районів із Кабінетом міністрів. Це узурпація влади», – зазначив «УДАРівець».

Він додав, що автори законопроекту прописали його таким чином, щоб не проводити вибори у районні ради до 2025 року.

«Фактично автори цього драфту законопроекту зробили все, щоб влада в жодному разі не отримала непередбачувані результати виборів у районні ради до 2025 року», – зазначив Білоцерковець.

Він також закликав центральну владу не порушувати Конституцію та Європейську хартію місцевого самоврядування заради своїх політичних вигод.

Як повідомлялось, питання ухвалення закону про столицю, який відновить роль місцевого самоврядування у Києві, актуальне вже понад 7 років. Це є важливим для втілення в життя реформи децентралізації (<https://www.rbc.ua/ukr/news/zakonoproekt-stolitse-protivorechit-konstitutsii-1637058880.html>). – 2021. – 16.11).

КСУ відмовився розглядати закон про амністію учасників Революції Гідності на відповідність Основному закону. Про це повідомила пресслужба суду.

18 листопада Велика палата КСУ винесла ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження щодо відповідності Конституції Закону «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України».

У травні 2020 року 50 народних депутатів подали конституційне подання до КСУ та попросили його визнати неконституційним вищезгаданий закон.

Цим законом всіх затриманих активістів Революції Гідності позбавили як кримінальної, так і адміністративної відповідальності.

У своєму зверненні до КСУ депутати вважали, що цей закон є неконституційним, бо його положення суперечать приписам Конституції України, а його ухвалення Верховною Радою відбулося з порушенням процедури розгляду.

«Закон звільняє від кримінальної відповідальності певну категорію осіб, підозрюваних та обвинувачених у вчиненні злочинів, без проведення слідчих дій та без встановлення вини у судовому порядку», – додають у поданні (*Вусокий Замок (<https://wz.lviv.ua/news/446802-konstytutsiinyi-sud-zaiavyv-pro-vidmovu-rozhliadaty-konstytutsiinist-ammistii-uchasnykiv-revoliutsii-hidnosti>). – 2021. – 18.11*).

Велика палата Верховного суду відмовилась зупинити провадження щодо скасування указу про відсторонення О. Тупицького з посади голови Конституційного суду. Про це на своєму Telegram-каналі повідомила постійна представниця Верховної ради у Конституційному суді Ольга Совгіря.

«Велика палата Верховного суду відмовилась зупинити провадження у справі за позовом Тупицького О.М. про скасування

указу президента України від 27.03.2021 року № 124/2021, яким було скасовано указ президента про призначення позивача на посаду судді Конституційного суду», – розповіла вона.

За словами Совгіри, при цьому раніше Верховний суд зупинив провадження також і в справі за позовом Тупицького, яким той оскаржував президентський указ про його відсторонення від посади судді КСУ.

«Таким чином, тепер Конституційний суд вирішить питання про правомірність відсторонення Тупицького О. М. від посади судді КСУ, а питання про правомірність скасування указу про призначення його на посаду судді буде розглядатися одночасно і Верховним, і Конституційним судами», – зазначила нардепка.

2 листопада Касаційний адміністративний суд у складі Верховного суду призупинив провадження щодо відсторонення від посади судді Конституційного суду О. Тупицького (*Суснільне (<https://suspilne.media/182920-kuleba-edini-inozemni-vijska-aki-vedut-bojovidi-v-ukraini-rosijski/>). – 2021. – 17.11*).

Конституційний суд погодився розглянути конституційність реформи Вищої ради правосуддя. КСУ відкрив провадження за поданням Верховного суду. Про це повідомляє РБК-Україна з посиланням на представника парламенту в КСУ О. Совгірю.

Конституційний суд розгляне конституційність окремих положень закону 1635-IX про реформу Вищої ради правосуддя. Питання, пов'язані із конституційним провадженням у цій справі, будуть розглядатися на засіданні Великої палати КСУ.

«Звертаю увагу на те, що справа відкрита у рекордно короткі для Конституційного суду строки (від внесення подання минуло менш як місяць, тоді як зазвичай суд відкриває провадження впродовж 3-4 місяців)», – додала нардеп (*РБК-Україна (<https://www.rbc.ua/ukr/news/polsha-obvinila-belarus-vooruzhennoy-provokatsii-1635951239.html>). – 2021. – 3.11*).

СУСПІЛЬНА ДУМКА

В. Колішний, Закон і Бізнес: Тупцювання на чужих граблях

Конфлікти навколо утворення нових дорадчих органів за участю іноземних експертів розкручуються, підштовхуючи один одного. Так, конкурсна комісія ніяк не збереться на перше засідання, а етична рада через законодавця ризикує залишитися на папері.

На краю прірви

Про ці проблеми, а також дедалі зростаючий дефіцит суддівських кадрів в.о. голови Вищої ради правосуддя Олексій Маловацький повідомив під час робочої зустрічі щодо судової реформи.

Він зазначив, що ВРП виконала всі підготовчі дії, аби Вища кваліфікаційна комісія суддів запрацювала вчасно. Однак процес значно затягується через те, що понад 1,5 місяця після призначення членів КК міжнародні експерти так і не зв'язалися з українською стороною для проведення першої зустрічі. З невідомих причин ті, хто запропонував цих експертів, більше місяця тримали в тасмниці контакти цих представників, щоб Рада не могла зв'язатися з ними самостійно.

«Інформація від міжнародних експертів, що їх було пізно повідомлено про участь у комісії, більше виглядає як політична акція, а не правова. В Україні понад 2 роки не працює ВККС, через що склалася катастрофічна ситуація з доступом громадян до правосуддя. Нині не здійснюють правосуддя 8 судів, а отже, 170 тис. людей не можуть себе захистити. З кожним місяцем ситуація погіршується, і ми говоримо про це вже майже 2 роки», – наголосив О.Маловацький.

Прикметно, що ВРП неодноразово звертала увагу як Президента, так і Верховної Ради на катастрофічний стан справ із забезпеченням судів кадрами. Нібито це знаходило розуміння і в наших міжнародних партнерів, із представниками посольств і грантових організацій включно. Останні на словах стверджували про всіляке сприяння в

пришвидженні початку роботи ВККС. Але коли дійшло до конкретних дій, фактично власноруч увімкнули гальма.

Натомість, за словами в.о. голови ВРП, уже наприкінці грудня закінчиться строк повноважень у ще близько 485 суддів. Це означає, що на початку 2022 року дефіцит сягне 3000, що загалом становить більше половини від загальної чисельності суддівських кадрів. «Тобто умовно майже пів України залишиться без доступу до правосуддя», – резюмував він.

Уже зрозуміло, що навіть експрес-увімкнення КК в цю роботу не спроможне зарадити сповзанню української Феміди в прірву бездіяльності. Отже, дедалі частіше на дверях судів можна буде побачити таблички: «Суд зачинено, судді закінчилися».

Десятеро – на вихід!

Водночас саму ВРП тримають у напруженні ті самі міжнародні партнери, фактично погрожуючи «батоном», який вони ж і випросили в українського парламенту, – етичною радою. О. Маловацький застеріг: якщо в правовому регулюванні щодо обрання та роботи ЄР нічого не зміниться і її діяльність не відповідатиме Конституції, це призведе до вимушеного зупинення роботи ВРП. «Понад 10 членів ВРП будуть змушені залишити свої посади, оскільки діяльність ЄР буде, беззаперечно, неконституційною», – пояснив він причини й наслідки.

Водночас запевнив, що насправді ВРП підтримає будь-яку реформу, яка покращить доступ громадян до правосуддя, зменшить навантаження на діючих суддів, допоможе охочим отримати доступ до професії судді та водночас відповідатиме Конституції, законам, буде виваженою та системною.

Між іншим, законодавець власноруч зробив усе, аби максимально ускладнити початок роботи ЄР. Так, за законом, тільки голова ВРП може призначити членів першого складу ради. Однак О. Маловацький залишається дотепер

виконувачем обов'язків. Отже, юридично не може цього зробити.

Так, закон передбачає й обхідний шлях: перші 3 кандидати, яких подали суб'єкти призначення (міжнародні партнери та рада суддів) автоматично вважатимуться обраними. Але якщо читати закон буквально, то такий варіант «грає» тільки в разі, якщо голова ВРП є, але не виконав свого обов'язку.

Тож тепер сторони цього конфлікту тупцюють на місці, ніби очікуючи промашки

опонента. Точніше, наступають на чужі граблі, які підкинули одна одній.

Проте якщо в міжнародних партнерів у принципі є час, аби дочекатися, доки «повз них пропливе труп ворога», то в українських громадян навряд чи вистачить терпіння за всім цим спостерігати, коли й без того недосяжна справедливість розтане, немов примара (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/149617-chomu_slidom_za_vkks_svoyu_robotu_mozhe_zupiniti_u_vrp.html). – 6-12.11).

Н. Соколенко, Українська правда.Блоги: Кінець судової реформи настав. Дайте медаль Піскуну і Петровій

В газеті «Голос України» далекого 2006 року працівник агентства USAID Олександр Піскун розповів про те, що уряд США дав гроші на судову реформу в Україні: «...американський уряд серйозно фінансово підтримав співпрацю з державними органами в реформуванні судівництва. До цього ми мали лише проекти на підтримку недержавного сектору, мас-медіа тощо. Проект має два напрямки – технічна допомога судам та вдосконалення системи судочинства. Сама реформа дуже складна і може тривати до 15 років.» Якраз минуло 15 років і де та судова реформа?

«Оракул» Олександр Піскун відтоді й дотепер «працює» над проведенням судової реформи у тому ж таки USAID. Але як цікаво працює! Складається враження, що Піскун цілком солідаризувався із тими українськими недоброчесними представниками судової влади, яких мав допомогти позбутися.

Судіть самі: Олександр Піскун високо оцінював «реформу» судової системи в часи Януковича, мовляв, класну процедуру (за підтримки USAID) запровадили з анонімного тестування кандидатів на посади суддів. Хоча «тестування», звісно, проводилося в Адміністрації Президента Януковича.

Результат цих компліментів Піскуна ми всі побачили: «реформована» судова система забороняла Майдан, кидала під варту протестувальників, побитих беркутівцями, забиравала права в учасників автопробігу до

резиденції тодішнього президента Януковича «Межигір'я».

Жодних вибачень за ті компліменти та намарно витрачені гроші американських платників податків від Олександра Піскуна не було. А було повторення того ж сценарію – солідаризації із новою судовою владою – новим очільником ВККСУ Сергієм Козьяковим. І ця солідаризація була ще більш безсоромною, оскільки це падіння Піскуна відбувалося на очах у членів Громадської ради доброчесності (далі ГРД).

Сьогодні виповнюється 5 років від обрання першого складу ГРД. Орган, створений після Революції Гідності з правників, активістів, журналістів, що їх делегували громадські організації, які самі відповідали суворим критеріям прозорості діяльності та звітності.

Так вийшло (і це справжнє диво), що всі члени ГРД, (до того здебільшого навіть не знайомі одне з одним) мали однакове бачення проблем у судовій реформі і варіант вирішення – недопущення до посад суддів недоброчесних. А саме: суддів чи кандидатів на посади суддів, які порушували права людини, не платили податки, не могли довести законність свого майна, хамили сторонам процесу, їздили п'яними за кермом, ухвалювали очевидно неправосудні рішення тощо.

А от у нового складу ВККСУ цінності були інакші. Саме вони своїми рішеннями пропустиили у новий Верховний Суд тих, кого забракувала ГРД висновком про недоброчесність. Саме вони

запустили шалений конвеєр кваліфікаційного оцінювання суддів першої та апеляційної інстанції й замість вичищення суддівської гілки від недоброчесних суддів, давали їм рішення про позитивне проходження кваліфікаційного оцінювання, відтак дарували продовження суддівської кар'єри та істотне підвищення зарплати.

Результат роботи тієї ВККСУ – рішення на користь Коломойського у справах ПриватБанку, відновлення на посадах звільнених за порушення присяги під час Революції Гідності суддів, приголомшливий дефіцит кадрів у судах першої та апеляційної інстанції (так, саме ВККСУ винна в тому, що судді не призначалися на посади.)

Однак Олександр Піскун, відповідальний за витрачання грошей американських платників податків на судову реформу в Україні не встидав усіяко захищати і підтримувати ВККСУ, поки вона діяла, а членів Громадської ради доброчесності, що протистояла такій роботі ВККСУ, усіяко вмовляти на співпрацю із Козьяковим і його гоп-компанією.

Не встидав настільки, що за два роки після ганебного кінця ВККСУ на чолі із Козьяковим (той склад ВККСУ 16 жовтня 2019 р. розпустила Верховна Рада), прийшов у коментарі до члена ГРД Михайла Жернакова захистити Козьякова у відповідь на критику Михайла статті Козьякова: «Та комісія (до речі разом з вами, з ГРД) зробила безпрецедентний крок вперед в судовій реформі при конкурсному відборі Верховного Суду...» Мовляв, не міг він нічого вдіяти.

Але це брехня! Що міг зробити Козьяков? По-перше, міг не голосувати за негідників на конкурсі до нового Верховного Суду та не пропускати через квалфіоцінювання недоброчесних суддів. По-друге, виконати норму закону «Про судоустрій і статус суддів», ст. 88: Вища кваліфікаційна комісія суддів України ухвалює мотивоване рішення про підтвердження або не підтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді. Олександр Піскун цього не бачив? Чи не читав закон, відтак не знав, що мав зробити Козьяков?

Не було ніяких мотивованих рішень! Ми досі не знаємо, чому ВККСУ відхилила висновки

по судді Богдану Львову, що не може пояснити свої статки, по судді Валентині Сімоненко, що не знає української мови, натомість знає, як платити податки у РФ, оскільки отримала податкове свідоцтво в окупантів в Криму, або Ігор Бенедисюк, що на посаді голови Вищої ради правосуддя покривав тих колег, що заграбовували майданівців і забороняли протести. Цей список дуже довгий, на жаль.

Але Громадська рада доброчесності, два її склади, все зафіксували у висновках щодо недоброчесних суддів. Дуже сподіваюся, що новий склад ВККСУ, який буде обрано за участі міжнародних експертів, поставиться з належною повагою до нашої праці, до нашої позиції й того, що робитиме наступний – третій склад Громадської ради доброчесності. І у новій ВККСУ не буде потреби у нікчемних компліментах тих, хто раніше солідаризувався (ще й за чужі гроші) із могильниками судової реформи.

P.S. Наталя Петрова, згадана у заголовку, колега Олександра Піскуна по агенції USAID. Влітку 2018 року вмовляла членів ГРД піти на перемовини – медіацію – із ВККСУ. Коли з тих перемовин нічого не вийшло, бо ВККСУ не погодилася затвердити спільні критерії оцінювання доброчесності суддів, і Галина Чижик як співкоординаторка ГРД вийшла із цією інформацією про брифінг, Наталя Петрова вмовляла деяких членів ГРД не обирати Галину до наступного складу Ради.

P.P.S. Від себе додам дуже важливий дисклеймер: я високо ціную допомогу американського народу, а тому й винесла на публіку те, що відбувається за лаштунками розподілу і менеджменту цієї допомоги. Мені невимовно шкода, що за попередні 15 років ці гроші вилетіли в трубу, оскільки в анонсовані в липні 2006-го 15 років судової реформи в Україні не було! На підтвердження цитую сьгоднішні слова президента України про продажність суддів: «Закон для всіх, та тільки не для них. Вони купують депутатів, які лобіюють їхні інтереси, правоохоронців, які це не помічають, і суддів, які це прощають.» *(Українська правда.Блогу (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/sokolenko/618d23cbc6c99/>). – 2021. – 11.11).*

А. Славицька, Закон і Бізнес: Ху із ху в етичній раді, або Чи варто аплодувати появі іноземців?

Колеги по парламенту дуже тішаться і постять у «фейсбуках» свої «усміхнені» фоточки: в Україні нарешті сформували перший склад Етичної ради, яка займатиметься відбором членів Вищої ради правосуддя. В ейфорії перебувають, звісно, не всі депутати, а ті, хто пов'язував якість судочинства з обов'язковою присутністю в Етичній раді іноземців.

Раніше я вже неодноразово писала, що, за новим законодавством, етична рада при ВРП формується за принципом «50 на 50». Половина її складу представлена «нашими», половина – запозиченими у європах та америках контрагентами. А замисел такий, що і «наші», і «не наші» працюватимуть в синергії заради відбору до органів правосуддя кришталево чистих кадрів.

Отож, як повідомляється, членами ЕР стали: суддя Касаційного кримінального суду Лев Кишакевич,

суддя Київського апеляційного суду Юрій Трясун,

суддя Східного апеляційного господарського суду у відставці Володимир Сіверін,

суддя Верховного Суду штату Массачусетс у відставці Роберт Корді,

суддя Апеляційного суду Англії та Уельсу у відставці сер Ентоні Хупер,

колишня генеральний прокурор Естонської Республіки Лавлі Перлінг.

Щоправда, існує важливий нюанс. Сама ВРП склад ЕР не затверджувала. Цей орган створився автоматично зі списків перших трьох кандидатів до органу від Ради суддів та від міжнародних експертів.

ВРП в офіційній заяві прокоментувала це так: «Відповідно до п. 23-1 розд. III закону «Про Вищу раду правосуддя» голова ВРП призначає членів першого складу ЕР не пізніше 5 днів після закінчення строку, відведеного для внесення списків рекомендованих кандидатів, (але) наразі голова ВРП не обраний».

Раз немає голови, нема кому й затверджувати склад етичної ради.

Але як він в такому разі виник? А це окреме і цікаве питання. За моїми даними, представники посольств звернулися до офісу президента з проханням видати пресреліз, у якому було б зазначено, що ЕР сформована. На Банковій відповіли: «Без проблем». І видали інформацію про створення, по суті, такого собі напівлегітимного зібрання.

А що було робити, коли закордонні партнери тиснуть, а законодавці вчоргове «дали в штангу» і видали сирий продукт, який не враховував усіх нюансів, зокрема, відсутності голови ВРП?

Але повернемося до складу ЕР. Що стосується української половини ради, то знайти інформацію про її склад – не проблема. Проблема дізнатися, хто такі містер Корді, пан Хупер (назвемо його паном, позаяк британські титули у нас все ж не в ходу) та пані Перлінг. Навіщо, спитаєте ви.

Ну, по-перше, знання – це сила. А, по-друге, не можна ж купувати kota у мішку. Є ще й «по-третє». Якщо ми довіряємо цим людям контроль за доброчесністю інших, самі вони мають бути доброчесними в кубі. Проте чи справді це так і є?

Скажу чесно: я не знаю. Деяку інформацію з відкритих джерел я про цей закордонний десант збрала, але питання того, наскільки вона репрезентативна – лишається відкритим. Біда з іноземцями якраз у тому, що 99,99% задіяних у цій грі людей справді не знають, «хто всі ці люди». Навіть ті, хто влаштовує ритуальні танці з бубном під куполом Верховної Ради.

Яку інформацію можна знайти про Корді, Хупера та Перлінг? На кожного з них припадає по пару рядків у Вікіпедії: дата народження, повне ім'я, регалії. І це все. Ми нічого не знаємо про цих людей: хто вони та чого прагнуть, якими методами робили кар'єру? Де їхня декларація про дохід та що у ній зазначено? Хто є членами їхніх родин та які вони мають політичні симпатії? Чому їхня діяльність була перервана на батьківщині, які обставини змусили їх подати у відставку?

Ну добре, у випадку із 85-річним Ентоні Хупером питань нема. Але Роберт Корді подав у

відставку в 67, а 46-річна Лавлі Перлінг – і того раніше. Даруйте за неполіткоректне питання, але з цими людьми точно все гаразд? З їхнім здоров'ям, когнітивними здібностями? З їхнім послужним списком, з їхнім реноме? Бо ми цих людей готові вставити в рамку та повісити на стіну – як картину чи навіть ікону, а вдома від них, може, й не знали, як спекатися?

Щоб отримати відповіді на всі ці питання, треба «рити» значно глибше. Ті, хто «спікінг Інгліш», мусять озброїтися знаннями цієї мови та шукати інформацію у першоджерелах (а у випадку з Перлінг слід й естонську прокачати).

Однак, поклавши руку на серце, хто це буде робити? Гурток імені Сороса у Верховній Раді? Їм це не потрібно. Офіс Президента? Там, переконана, також не бачать сенсу у подібних розвідках. Пересічні громадяни? Вони не знають, хто такі Корді, Хупер та Перлінг. Скажу більше: можливо, вони не знають навіть, що таке етична рада.

А навіть якби й знали?..

Поклоніння іноземному і загравання з іноземцями прийшло в Україну зовсім не з епохою Порошенка. І не з потребою обслуговувати інтереси Заходу та отримувати за це кредити.

До Порошенка і навіть до Кравчука Україна була у складі двох імперій: у російській імперії обожнювали все французьке та німецьке, і гувернерів нащадкам графів та князів набирали серед паризьких конюхів.

А в радянській імперії саме слово «імпорт» викликало священний трепет. Югославські чоботи, китайські парасольки, чеський криштал та французькі парфюми були перфектними за замовчуванням – при появі будь-якого «імпорту» критичне мислення вимикалося автоматично.

Приблизно так само ми думаємо та діємо і зараз. Змінився предмет обожнювання, але не стиль поведінки. Епоха дефіциту минула, як і потреба у флакончику Climat. Зате виникла гостра необхідність наскридувати скрізь іноземців – і чим більше, тим краще. А чи служили вони у себе вдома «конюхами» – справа десята.

Я почну з єдиної в трійці закордонних членів ЕР. Лавлі Перлінг служила в Естонії

генеральним прокурором. Служила з 1996-го по 2020-тий, а потім «щось пішло не так». І справа не в тому, що термін її повноважень добіг кінця. Просто в листопаді 2020-го її раптом потягнуло у політику. Перлінг взяла та й вступила у лави партії Isamaa, тобто «Праві».

Вступити-то вона вступила, а от повідомити колег забула. Вийшло негарно. Адже в Естонії, як і в Україні, посадовець такого рангу не може бути членом будь-якої партії. Тільки у нас це правило діє формально, а у «них» – насправді.

Місцева «етична рада» вказала мадам Перлінг на її неетичну поведінку, пардон за таку тавтологію. І вона свою посаду залишила, але чомусь не відразу: історія з її звільненням тягнулася до вересня 2021-го. Зате тепер «Доббі вільний», і може працювати в Україні.

Працювати на пару із Ентоні Хупером. Що, до речі, відомо про нього?

Як не дивно, але про нього інформації ще менше, аніж про Лавлі Перлінг, хоча життя він прожив чи не удвічі довше. Але мені пощастило: я знайшла згадку про Хупера навіть не у англомовних джерелах, а на нашій, можна сказати, «рідній» «Українській правді». І згадка ця не те, щоб зовсім позитивна.

У статті «Тіньова юстиція», опублікованій у 2019-му, йдеться про те, що «6 листопада 2018 року рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів було сформовано поточний склад Громадської ради міжнародних експертів із шести членів: Аурелійус Гутаускас, Флемінг Крістіан Денкер, Лорна Маклін Харріс, Мір'яна Лазарова Трайковська, Ентоні Хупер, Тед Зажечни».

З цієї інформації ми дізнаємося, що Ентоні Хупер працює на наших теренах іноземним експертом вже певний час. Але суть не в цьому. Далі у публікації зазначається таке, цитую дослівно:

«Анонсований інформаційний портал Громадської ради міжнародних експертів для комунікації за адресою <https://pcie.org.ua> не працює. Не працює і електронна адреса info@pcie.org.ua, яка розміщена у відповідному розділі на сайті ВККС. За інформацією ТОВ «Хостпро Лаб» доменне ім'я <http://pcie.org.ua> належить Міжнародній організації з розвитку

права (IDLO), яка в свою чергу співпрацює з ВККС.

У відкритих джерелах відсутня інформація про реєстрацію в Україні Міжнародної організації з розвитку права (IDLO). З наведеного вбачається, що фінансування діяльності ГРМЕ, сформованої ВККС, здійснюється за рахунок урядів інших країн. В історію має піти сюзерено-васальна практика залучення іноземців з незрозумілим статусом для покриття керованих відборів та інших кадрових рішень».

Кінець цитати.

Навіть дивно читати такий висновок на сторінках «Української правди» – неясно, як тамтешня редактура пропустила подібну крамолу. Втім, нас він цікавить лише тому, що має відношення до пана Хупера: його, як бачимо, недвозначно віднесли до «іноземців з незрозумілим статусом», які здійснюють в Україні «сюзерено-васальну практику».

Та чи є це компроматом? Для Ентоні Хупера, вочевидь, ні. Для тих, хто його обрав і запросив – теж ні. Та й загалом, в українських реаліях «сюзерено-васальна практика» – це ніякий не компромат, а звичне діло.

Що ж, можливо, «справжній» компромат знайдеться на останнього учасника іноземної триади – суддю Роберта Корді? Про нього якраз є достатньо даних в англomовній Вікіпедії, як і про судовий процес, котрий став останнім в його кар'єрі.

Йдеться про справу Конрада Роя, 18-річного жителя штату Массачусетс. Він покінчив з життям – за версією правоохоронців – через постійне підбурювання до суїциду з боку своєї дівчини Мішель Картер.

Цією справою займався Роберт Корді, котрий наполягав на тому, що Картер слід висувати обвинувачення за статтею «вбивство з

необережності». В США, як і в Україні, санкція цієї статті передбачає більш жорстке покарання, аніж стаття «доведення до самогубства».

Проте Картер чомусь засудили саме за статтею про спонукання до суїциду. Чому так сталося і що вплинуло на вирок – про це історія мовчить. Американці навіть зняли кіно про пару Рой + Картер – «Я люблю тебе, тепер помри», однак ясності це не внесло.

Процес над Мішель Картер відбувся в Америці у 2016-му. Тоді ж, у 2016-му, Роберт Корді подав у відставку з посади судді та зайнявся приватною юридичною практикою. Я зовсім не хочу сказати, що Корді був корумпованим суддею, що його зуміли «переконати» у тому, що провина Мішель Картер є незначною, і це вплинуло на м'якший вирок для неї. Я хочу сказати лише те, про що йшлося вище.

Нам насправді нічого (або майже нічого) не відомо про людей, яких для України обрали як зразок моральної чистоти. І, тим не менш, вони «працюватимуть» у нас і вирішуватимуть долю наших майбутніх членів ВРП та ВККС.

Як сказав Ентоні Хупер на одній зі своїх пресконференцій, «я прожив довге життя, але мені здається, що я не займався нічим настільки захоплюючим, як в Україні».

Мені теж здається, що цитований спікер має рацію. Україна – дійсно дуже захоплива країна. Над нею цікаво ставити експерименти. Це країна необмежених можливостей для тих, хто перетинає її кордон з Заходу. І дуже скромних можливостей для власних громадян: їм-бо відведена роль чи то статистів, чи то спостерігачів за пригодами в Україні Ентоні Хупера та його друзів (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/149676-hu_iz_hu_v_etichniy_radi_chi_varto_aploduvati_poyavi_inozemc.html). – 2021. – 26.10).

Г. Чижик, Європейська правда: Рецепт судової реформи: як український досвід може допомогти Грузії та Молдові

В Україні нарешті стартувала судова реформа.

Після багатьох спроб зірвати або хоча б загальмувати цей процес нарешті створено

Етичну раду – унікальний орган, який має перевірити на добросовісність чинних і майбутніх членів Вищої ради правосуддя (ВРП). Саме від рішень Етичної ради залежатиме, хто врешті

працюватиме у цьому наймогутнішому органі в судовій системі.

Не буде перебільшенням сказати, що у судовій системі ВРП вирішує практично все.

Цей орган має ключову роль у призначенні суддів на посади та у їхньому звільненні, розглядає скарги на недоброчесних суддів або тих, хто порушив етичні норми. ВРП дає (або не дає) згоду на притягнення судді до відповідальності, і навіть ухвалює або погоджує рішення про «життєзабезпечення» судових органів (реорганізація, кількісний склад судів, матеріальне забезпечення тощо).

Словом, це – найпотужніший елемент судової системи, тож його реформа є визначальною.

Але та реформа, яка відбувається зараз, має значення не лише для України.

Від корупції та несправедливості в судах так само страждають і громадяни Грузії чи Молдови, адже корінь проблем у нас спільний. Тож народжені в Україні рішення можуть успішно спрацювати і для цих країн.

Усі три країни успадкували судові системи від Радянського союзу. Бідна етика, відсутність розуміння та поваги до принципу незалежності, кругова порука з одного боку, а з іншого – високопосадова корупція і політичний тиск, роблять неможливим суддівське самоврядування в Грузії, Молдові чи Україні.

Свого часу усі три країни спробували імплементувати кращі європейські практики, які полягають у тому, що повноваження призначати та звільняти суддів передається в руки самих суддів – через створення суддівських рад. В Україні це Вища рада правосуддя і Вища кваліфікаційна комісія суддів. Аналоги Вищої ради правосуддя є також у Молдові і Грузії.

Тільки от зробити судову систему незалежною в такий спосіб нам не вдалося, бо очищення судів від негідних суддів ми довірили тим самим негідним суддям, яких хотіли позбутися.

В Україні, наприклад, формування такої системи почалось ще в часи Януковича, тоді дизайнером цих процесів виступав Андрій Портнов. В часи Порошенка система викристалізувалась: парламент і президента від кадрових рішень усунули, фактично усю владу передали в руки самих суддів.

Як це працює на практиці? Лідери впливових суддівських груп, які ми називаємо кланами, ділять місця у ВРП чи ВККС наперед, домовляючись між собою та з іншими суддями про необхідні голоси. А потім з'їзд суддів лише освячує результати таких домовленостей. Так, наприклад, відбувалися з'їзди суддів у 2018 чи 2021 роках. Крім цього, журналісти публікували навіть аудіозаписи таких суддівських нарад, де одні судді розказують іншим, як і за кого треба голосувати на з'їздах.

У цьому ми не унікальні. Так само працює суддівське врядування і в інших країнах регіону. З тією лише різницею, що в маленькій Грузії, приміром, існує лише один впливовий суддівський клан, який і контролює процеси призначення чи звільнення суддів.

Влітку цього року українському парламенту таки вдалося розірвати це недоброчесне коло. Тепер кожен, хто хоче стати членом ВККС чи ВРП, має пройти перевірку на доброчесність. Членів та кандидатів до ВРП перевірятиме Етична рада, а членів ВККС вибиратиме незалежна конкурсна комісія. Обидва органи складаються з трьох суддів та трьох незалежних експертів. В обидвох органах саме міжнародні експерти мають вирішальний голос у прийнятті рішень.

На перший погляд, ця зміна може здаватися лише косметичною, адже Етична рада не звільнить суддів, не зможе скасувати їхні свавільні рішення та відновити справедливість у конкретній справі. Втім, саме від Етичної ради залежатиме майбутній склад Вищої ради правосуддя, тож суддівські клани втрачають свій головний інструмент контролю за всією системою.

Одним із ключових аргументів проти запровадження прозорих конкурсів, перевірок на доброчесність та залучення до цього процесу міжнародних експертів був аргумент про те, що це суперечить стандартам Ради Європи і що такого не робила жодна інша країна. Детальний аналіз документів Ради Європи та досвіду інших країн спростовує цю тезу. Однак таки варто погодитись із тим, що рішення, запропоноване українським парламентом, є дуже сміливим та інноваційним. Більше того, український рецепт

може допомогти Грузії, Молдові, а також іншим країнам в регіоні, які так само страждають від корумпованих суддівських еліт.

Навесні цього роки експерти з шести країн об'єдналися та підготували Рекомендації щодо забезпечення підзвітності та незалежного суддівського врядування в країнах перехідної демократії.

Документ містить вісім рекомендацій щодо складу суддівських рад у країнах, які ще не зуміли побудувати незалежну судову систему. В ньому акцентується на важливості прозорих конкурсів на посади членів суддівських рад. Комісія, яка оцінює чесність кандидатів, які претендують на посади до суддівської ради, має складатися з незалежних неупереджених експертів, які володіють видатними професійними та особистими якостями та мають бездоганну репутацію та довіру суспільства. Окрім того, з метою сприяння довірі суспільства до процесу національні системи повинні заохочувати залучення громадянського суспільства та міжнародних експертів.

Фактично йдеться про український досвід судової реформи.

Це залучення Громадської ради доброчесності до перевірки суддів та суддівських кандидатів, створення Громадської ради міжнародних експертів для перевірки кандидатів до Вищого антикорупційного суду, запровадження конкурсів на посади у суддівських радах та

залучення міжнародних експертів до перевірки кандидатів.

Примітно, що експерти та представники європейських суддівських інституцій виступили на підтримку такого підходу та готові просувати його на європейському рівні. Проте, наприклад, заявила почесна президентка Венеційської комісії Ганна Сухоцька. Пані Сухоцька не виключає можливості підготовки Венеційською комісією загального висновку на тему суддівського врядування в перехідних демократіях. До слова, «Венеційка» раніше вже підтримала українську модель реформи суддівського врядування у двох висновках щодо реформи ВККС та ВРП.

Народжені в Україні рішення для судової реформи можуть успішно працювати і в інших країнах, які мають подібні судові системи з такими ж проблемами. На власному досвіді ми переконалися, що так званий європейський стандарт суддівського врядування не допомагає створити незалежне суддівське врядування, він радше покликаний захистити існуючі системи. Тому перехідні демократії, які лише стали на шлях формування незалежної судової системи, змушені шукати власні рішення та рецепти для цього.

Свій рецепт у нас уже є (*Європейська правда* (<https://www.euointegration.com.ua/experts/2021/11/23/7130615/>). – 2021. – 23.11).

М. Ліскович, Укрінформ: Етичну раду сформовано. Втім, на шляху до цивілізованого суду ще стоять ВСУ і КСУ

Як би прогнила система не пручалася і за допомогою бюрократичних процедур не затягувала протягом двох останніх місяців процес, але... Перший склад Етичної ради, яка оцінюватиме на доброчесність кандидатів до Вищої ради правосуддя та чинних її членів, що в перспективі має розірвати коло корупції та кругової поруки в судовій владі – сформовано автоматично. Це сталося відповідно до закону про очищення Вищої ради правосуддя: якщо голова ВРП не призначить членів ЕР у визначений термін, то вона фор-

мується з трьох перших кандидати зі списку РСУ та «трійки» від міжнародних та іноземних організацій. Без перебільшень – визначна подія! Ключовий етап реформи судочинства, яка так потрібна українському суспільству та країні в цілому – розпочато.

Президент України Володимир Зеленський привітав остаточне розблокування судової реформи та висловив сподівання, що Етична рада працює якнайшвидше.

«Попри значний спротив нам вдалося розпочати найважливіший етап ініційованих

мною змін у судовій системі. Формування добросовісних Вищої ради правосуддя... допоможе відновити довіру українців до судової влади й забезпечити подальше очищення системи», – відреагував Глава держави.

Привітали цей крок і міжнародні партнери України.

«Створення Етичної ради є важливим кроком у реалізації стратегії реформування судової системи, яку було затверджено президентом України у червні 2021 року, а також, яку передбачено Законом про реформу ВРП, прийнятим парламентом у липні 2021 року. (...) З нетерпінням чекаємо на підтримку шляхетної місії Етичної ради та подальшу підтримку зусиль України щодо впровадження всебічної, цілісної судової реформи, і надаватимемо нашу повну підтримку на політичному та технічному рівні», – йдеться у спільній заяві ЄС, США, Великої Британії, Німеччини, Канади, Програми розвитку ООН та ЄБРР.

Нарешті, з цього приводу також висловилися представники громадських організацій.

«Я ще досі в це не вірю, але вперше за 30-річну історію ми маємо реальний шанс отримати нормальну ВРП – ключовий орган у судовій системі, відповідальний за якість усього суддівського корпусу. Президент і його Офіс таки націлені на успішне впровадження реформи», – заявив голова Фондації DEJURE Михайло Жернаков.

«Етичну раду сформовано, а значить судова реформа – одна з найважливіших в сучасній історії України – розпочинається. Без доброї волі президента всього цього не було би», – зазначив голова правління Центру протидії корупції Віталій Шабунін.

Отже, до складу Етичної ради увійшли шестеро експертів:

– від міжнародних організацій (детальніше про кожного – тут):

Сер Ентоні Гупер, британський суддя апеляційного суду у відставці;

Роберт Корді, суддя Верховного суду штату Массачусетс (США) у відставці;

Лавлі Перлінг, колишня генпрокурорка Естонії.

– від Ради суддів:

Лев Кишакевич, суддя Верховного Суду;
Юрій Трясун, суддя Київського апеляційного суду;

Володимир Сіверін, суддя Східного апеляційного господарського суду у відставці.

І якщо до «міжнародників» питань немає – це, як висловилися українські юристи, визнані фахівці, люди з бездоганною репутацією, то щодо добросовісності делегованих кандидатів від РСУ, зокрема, двох останніх...

«У листопаді 2016 року суддя Трясун був у складі колегії, яка змінила тримання під вартою на домашній арешт «беркутівцю» Олександрову Белову, підозрюваного у вбивстві трьох майданівців: Ігоря Сердюка, Сергія Шаповала та Володимира Кіщука. Всі вони загинули від вогнепальних поранень на Кріпосному провулку в Києві 18 лютого 2014 року. Після виходу з-під варти, підозрюваний Белов зник та наразі перебуває у розшуку», – розповідає Михайло Жернаков.

До судді у відставці Сіверіна є питання щодо статків. Так, згідно з реєстром майнових прав дочці судді Вірі Сівериній у 2021 році подарували 6-ти кімнатну квартиру площею 222 кв.м у Харкові. Син судді Дмитро Сіверін отримав у подарунок житловий будинок 46 кв.м у 2021 році, нежитлові приміщення 185, 118, 45 та 277 кв.м у 2019 році, 10, 4 кв.м у 2018 році, 143 та 114 кв.м у 2013 році. Ще одній дочці судді Катерині Сівериній у 2018 році подарували квартиру площею 70,5 кв.м у Харкові.

«Потребує уточнення підстави таких дарувань», – наголосив голова правління Фондації DEJURE.

Щодо судді Кишикевича...

«Це темна конячка. Кишикевич не замішаний, скажемо так, у геть дискредитуючих речах, як от в непрозорості статків або ухваленні сумнівних рішень тощо. Є сподівання, що він не такий «зашкварений», як його колеги. З іншого боку його ж делегувала Рада суддів...», – каже він.

Ну, побачимо, як цей суддя себе проявить, чи стане він агентом змін...

«В будь-якому разі, міжнародні експерти, які потрапили до складу Етичної ради, мають вирішальний голос (Але тільки в тій ситуації, коли двічі голоси розділились порівну.

Наприклад, ЕР проголосувала вперше за певне рішення, тобто було три голоси «за» і три – «проти». Закон каже «переголосуйте». Якщо ситуація не змінюється, то прийнятим вважається рішення за яке проголосували мінімум двоє «міжнародників», – Ред.). Це означає, що навіть якщо суддівська частина, делегована РСУ, всіляко захищатиме залишки суддівської мафії у ВРП, останнім це не допоможе», – додав пан Жернаков.

З кандидатами розібралися, а далі – що, які узагалі перспективи?

«Протягом наступних шести місяців Етична рада займатиметься ретельною перевіркою усіх членів Вищої ради правосуддя», – вказує експерт.

У разі, якщо Етична рада встановить, що член ВРП не відповідає критеріям доброчесності – він/вона автоматично відстороняється від посади. Проте... Звільнити члена ВРП можуть лише суб'єкти призначення – з'їзди суддів, адвокатів, прокурорів і юридичних вишів.

«Ці з'їзди мають розглянути і підтримати або відхилити відповідний висновок Етичної ради. Причому – більшістю голосів. Якщо жодне з рішень не було ухвалено протягом трьох місяців, то член ВРП вважається автоматично звільненим. Далі – суб'єкти призначення повинні невідкладно оголосити про проведення конкурсу на вакантну посаду члена ВРП», – підкреслив Михайло Жернаков.

«На цьому етапі є ризик, що суб'єкти призначення просто ветуватимуть висновки Етичної ради», – стверджує учасник Автомайдану, юрист Центру протидії корупції Вадим Валько.

«Безумовно, немає 100% гарантії того, що суб'єкти призначення раптом не вирішать урятувати недоброчесних членів ВРП, але, водночас, залишити їх на посаді також буде не просто. А враховуючи, що цей процес відбуватиметься дуже довго (поки членів ВРП перевіряють, відстороняють, скличуть з'їзди...) – там уже сплинуть строки повноважень більшості членів. Декому на посаді залишився рік-півтора», – доповнює пан Жернаков.

Інше завдання Етичної ради – це перевірка відповідності кожного нового кандидата до ВРП критеріям професійної етики та доброчесності.

І цю роботу, наголошує керівник судового напрямку Центру протидії корупції Галина Чижик, ЕР слід почати якнайшвидше.

«Адже вже на 10 грудня заплановано з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, де мають обрати нового члена ВРП. Тож Етична рада має встигнути оцінити кандидатів, – акцентує експерт. – А пізніше у грудні – 22-23 числа – відбудеться з'їзд суддів, де обиратимуть двох нових членів ВРП».

Втім, і тут не обійшлося без ризиків.

«Після перевірки нових кандидатів до ВРП, Етична рада може припинити участь в конкурсі недоброчесних, а тих, хто пройде перевірку – списком передають суб'єктам призначення. І вже вони будуть обирати. На цьому етапі ризиком є сірі кандидати, по яким не буде інформації для негативного висновку, однак згодом на них можуть вплинути суддівські клани», – зауважив Вадим Валько.

Що ж, хотілося б на цьому і завершити, однак, зі слів експертів, ризики не закінчуються, ба більше того, вони набагато серйозніші. Про що йдеться? А про двійку судових органів, аббревіатура яких складається із трьох літер – ВСУ та КСУ.

«Рішення Етичної ради можна буде оскаржувати до Верховного Суду з будь-яких підстав. Це означає, що ВСУ може скасовувати рішення ЕР про визнання недоброчесним члена чи кандидата до ВРП, блокувати звільнення чинних членів ВРП та призначення нових. Ризики великі, адже ВСУ уже встиг показати своє істинне обличчя. Нагадаю, що 29 із 104 суддів ВСУ напередодні направили до КСУ подання щодо неконституційності окремих положень закону про ВРП», – каже Михайло Жернаков.

«У Верховному Суді є кілька впливових суддівських груп, які фактично керують всією системою. Вони роками призначали своїх людей до ВРП і в такий спосіб контролювали систему. Створення Етичної ради для них означає втрату контролю за призначенням членів ВРП, а отже неможливість впливати на кар'єру лояльних суддів та карати нелояльних», – коментує експертка ЦПК Галина Чижик.

Власне... Конституційний суд подання від ВСУ моментально взяв в обороти. Як повідомила представниця парламенту в КСУ Ольга Совгіря: «Провадження відкрили у незвично короткі для Конституційного Суду строки. Від внесення подання минуло менше ніж місяць, водночас зазвичай Суд відкриває провадження впродовж 3-4 місяців».

«КСУ – це найбільша загроза майбутньому судової реформи. Зважаючи на склад цього суду та його попередні рішення...» – згадує пані Чижик.

«Безсумнівно, КСУ уже готовий знищити цю судову реформу і просто чекав формального звернення Верховного Суду. Адже півтора роки тому там уже скасували першу спробу Зеленського реформувати судову систему. Пізніше КСУ знищив електронне декларування чиновників, зокрема, і в своїх інтересах. Судова мафія зробить усе, аби уникнути змін та очищення. Втім, усі спроби саботажу судової реформи закінчувались тим, що реформа поверталась в посиленому і радикалізованому вигляді. У разі найгіршого сценарію так буде і цього разу», – додає пан Жернаков.

Кажуть, що надія помирає останньою... Звучить досить неоднозначно, еге ж? Однак, якщо судді все ж не саботуватимуть реформу, то, наголошують експерти, вже за рік-півтора...

«Ми матимемо оновлену ВРП, яка вже не покриватиме негідних суддів, а навпаки – каратиме їх за свавільні рішення, – каже Вадим Валько. – Незалежний дисциплінарний орган може досить сильно змінити поведінку тих суддів, які звикли ухвалювати рішення по дзвінку чи під впливом, зокрема, корупційним».

«Якщо реформа запрацює на повну і нам таки вдасться очистити ВРП і сформувати нормальну ВККС – у горизонті року-півтора вони зможуть заповнити до половини вакантних місць у судах. Таких тільки зараз 2500 із 7000. А це означатиме, що за пару років ми зможемо мати вже якісно іншу судову систему», – підкреслив Михайло Жернаков.

Дуже хотілося б у це вірити... (Укрінформ (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3348833-eticnu-radu-sformovano-vimna-slahu-do-civilizovanogo-sudu-se-stoat-vsui-ksu.html>). – 2021. – 11.11).

Г. Чижик, Х. Івасюк, Українська правда: Загроза КСУ, оновлення ВРП та звільнення негідників: що чекає судову реформу України

Нещодавно у Львові на пішохідному переході п'яний водій насмерть збив чоловіка. Винуватець смертельної ДТП – рецидивіст Юрій Щербінін, якого кілька років тому судили за перевищення швидкості та п'яне керування автомобілем. Тоді він відбувся лише штрафом у 3400 гривень.

Чи міг водій, що любить випити за кермом, понести серйозніше покарання? Однозначно – так. Однак суддя Залізничного районного суду Львова Наталія Палюх вирішила, що занадто жорстоко позбавляти Щербініна права керувати автомобілем строком до двох років. Поблажливі рішення українських суддів стосовно п'яних водіїв забирають людські життя. І це лише один із тисячі подібних випадків.

Судова реформа в Україні без перебільшень найбільш очікувана та бажана: судам довіряють менше 2% українців. Після кількох невдалих спроб реформувати судову систему, у липні цього року був проголосований ключовий закон, який не обмежиться косметичним ремонтом, а несе за собою докорінні зміни.

Так, ці зміни стосуються верхівки судової системи – тих, які звикли працювати не за законом, а за домовленостями, тих, які очолюють всю несправедливість у країні – членів Вищої ради правосуддя.

Хто перевірятиме членів Вищої ради правосуддя?

Відтепер членом Вищої ради правосуддя може стати тільки той, хто пройде прозорий

конкурс та перевірку на доброчесність Етичною радою.

Етична рада – ключовий елемент судової реформи, адже ВРП – це наймогутніший орган в судовій системі, який вирішує кадрові питання аж до звільнення негідних суддів, тому саме від Етичної ради врешті залежить, чи вдасться нам цього разу таки очистити та оновити суди.

Етична рада має два повноваження:

- Оцінка на доброчесність усіх кандидатів, які претендують на місця у Вищій раді правосуддя (за винятком голови Верховного Суду, який входить до ВРП за посадою). За результатами оцінки Етична рада робить висновок та вирішує, чи рекомендувати кандидата до

призначення. Продовжують участь у конкурсі лише ті кандидати, яких рекомендує Етична рада;

- Перевірка на доброчесність чинних членів Вищої ради правосуддя. Якщо Етична рада дійде висновку, що той чи інший член ВРП не відповідає критеріям доброчесності та професійної етики, вона ініціює його звільнення. Остаточне рішення в цьому питанні – за тим органом, який призначив цього члена ВРП.

До складу Етичної ради увійшли троє осіб від Ради суддів України та троє міжнародних експертів, делегованих міжнародними організаціями, які надають Україні допомогу у сфері судової реформи та протидії корупції.

ХТО УВІЙШОВ ДО СКЛАДУ ЕТИЧНОЇ РАДИ, ЯКА БУДЕ ОЧИЩУВАТИ ВРП

Ім'я	Посада	Країна
РОБЕРТ КОРДІ	Більш ніж тридцяти років з'їздив США, експертська діяльність у міжнародній судовій системі	США
СЕР АНТОНІ ХУПЕР	Суддя у відставці Апеляційного суду Англії та Уельсу, голова Етичної ради міжнародних експертів	Сполучене Королівство
ЛАВЛІ ПЕРЛІНГ	Винятковий генеральний прокурор	Естонія
ЛЕВ КИШАКЕВИЧ	Суддя касаційного чинності суду у складі Верховного суду	Україна
ЮРІЙ ТРСУН	Суддя Київського апеляційного суду	Україна
ВОЛОДИМИР СІВЕРІН	Суддя судного апеляційного господарського суду у відставці	Україна

ХТО УВІЙШОВ

Репутаційна та кваліфікаційна різниця між делегованими особами від Ради суддів, яка зривала реформу, та міжнародниками – разюча. В той час, як у міжнародних експертів успішний досвід роботи з розслідуваннями

складних злочинів, обрані Радою суддів члени Етичної ради засвітилися у низці скандалів.

Суддя Київського апеляційного суду Юрій Трясун пройшов «фейкове» кваліфікаційне оцінювання в листопаді 2016 року, яке не

передбачало участі громадськості та звільнення недоброчесних суддів.

Відповідно до декларації родинних зв'язків судді за 2016 рік, його рідний брат, Трясун Павло Ростиславович, щонайменше від 2012 року обіймав керівну посаду в «Беркуті» в Київській області. 2011 року Павло Трясун отримав 20 тисяч гривень заохочення «до Дня міліції», про що свідчить таємна бухгалтерія Януковича, знайдена в Межигір'ї.

Примітно, що 2016 року Юрій Трясун в складі колегії суддів звільнив з тримання під вартою «беркутівця» Олександра Белова, обвинуваченого у вбивствах на Кріпосному провулку в Києві у лютому 2014 року.

Суддя Східного апеляційного господарського суду у відставці Володимир Сіверін під час співбесіди на членство в Етичній раді продемонстрував неспроможність логічно формулювати думки на належному для судді рівні. Також суддя неодноразово ухвалював свавільні рішення. Керівник апарату суду скаржилась, що як голова суду Сіверін нібито здійснював тиск на працівників суду та підбурював їх вчиняти дії за межами повноважень, зокрема, втручатись в автоматизовану систему розподілу справ.

Роберт Корді – суддя Верховного Суду штату США Массачусетс у відставці, що має досвід роботи у прокуратурі США на посаді керівника відділу розслідувань корупції у державному секторі. Також Корді відповідав за питання призначення суддів в офісі губернатора штату Массачусетс та був викладачем кримінального права у юридичній школі Гарвардського університету.

Цей член Етичної ради має великий досвід міжнародної роботи в галузі верховенства права та боротьби з корупцією як експерт-консультант Світового банку та інших організацій в Україні, Узбекистані, Росії, Македонії та інших країнах.

Будучи прокурором, у 1980-х Корді добився засуджень для кількох посадовців з оточення мера Бостона. Ці люди отримували хабарі на користь мера, щоб отримати «підтримку міста» для своїх справ.

Суддя апеляційного суду з кримінальних та цивільних справ Англії та Уельсу Сер Ентоні

Хупер спеціалізується на поверненні активів, отриманих в результаті корупційних злочинів.

Однак українцям Сер Ентоні Хупер беззаперечно відомий своєю участю в доборі суддів Вищого антикорупційного суду. Тоді Громадська рада міжнародних експертів під його головуванням заветувала майже 40% учасників конкурсу через їх сумнівну доброчесність. Чого лише вартий його красномовний діалог з суддею Вікторією Жовноватюк, яка намагалася заговорити зуби серу Ентоні Хуперу, виправдовуючи свої порушення, однак врешті ганебно вибула з конкурсу.

Крім цього, Сер Ентоні Хупер розслідував заяви про корупцію в спорті, пов'язані з Росією. Справа в тому, що президент Російської легкоатлетичної федерації разом із сином президента Міжнародної асоціації легкоатлетичних федерацій займалися приховування результатів допінг-тестів російських атлетів. Вони вимагали, зокрема, від російської марафонської бігунки Лілії Шобухової, у пробах якої був знайдений допінг, гроші за право брати участь у змаганнях з легкої атлетики. В обмін на гроші ділки приховували справжні результати тестів. За наслідками розслідування вони були відсторонені «на все життя від будь-якої подальшої участі у легкоатлетичних видах спорту».

Лавлі Перлінг – колишня генеральна прокурорка Естонської республіки, яка довела до обвинувального вироку справу щодо масштабної корупції на майже 4 млн євро у порту Таллінна.

Найважливішим здобутком нового закону є те, що саме у міжнародних експертів буде вирішальний голос у процесі відбору та оцінки членів Вищої ради правосуддя. Тому попри те, що до складу Етичної ради увійшли негідні судді, вони не зможуть ефективно впливати на рішення органу.

Місія – очистити ВРП: ключові дати реформи

За законом, Вища рада правосуддя складається із 21 члена. 10 призначає з'їзд суддів з числа суддів або суддів у відставці, 2 – з'їзд адвокатів, 2 – всеукраїнська конференція прокурорів, 2 – з'їзд представників юридичних

університетів, 2 – президент, 2 – Верховна Рада. Голова Верховного Суду входить до складу Вищої ради правосуддя за посадою.

Наразі у ВРП 4 вакантні місця – двоє за квотою Верховної Ради, по одному – у юридичних вишів та прокурорів. Крім цього, у березні 2022 року спливає термін призначення у двох членів ВРП за квотою суддів – Володимира Говорухи та Лариси Швецової.

Призначення заплановані на грудень цього року. Уже 10 грудня планується з'їзд представників юридичних вишів, а 22-23 грудня – з'їзд суддів. На сайті ВРП уже навіть можна ознайомитись із переліком кандидатів від науковців. Крім цього, у вересні уже стартував парламентський конкурс.

Це означає, що Етична рада має розпочати свою роботу якнайшвидше, аби встигнути оцінити кандидатів від науковців та суддів, а також кандидатів за квотою Верховної Ради. Таким чином, вже найближчим часом до роботи у Вищій раді правосуддя прийдуть не просто нові обличчя, але справді гідні та професійні члени.

Чи не найважчим завданням, з яким мають справитись члени Етичної ради, є очищення Вищої ради правосуддя від тих членів, яким там не місце.

Закон визначає, що протягом 6 місяців з моменту створення – тобто до 9 травня 2022 року – Етична рада має здійснити перевірку на добросовісність всіх членів органу, за винятком голови Верховного Суду (бо голова Верховного Суду входить до складу ВРП за посадою і в такий спосіб звільнити його неможливо).

Якщо Етична рада робить висновок про недобросовісність члена ВРП, такий член автоматично відстороняється від роботи, а орган, що його призначив, має три місяці, аби звільнити його чи залишити на посаді.

Автори закону з самого початку відмовились наділяти Етичну раду повноваженням звільняти членів Вищої ради правосуддя, боячись звинувачень в неконституційності моделі. Річ у тому, що Конституція мовчить про звільнення членів Вищої ради правосуддя, а тому будь-яка процедура, запропонована законом, вважатиметься конституційною.

Однак, зважаючи на попереднє рішення Конституційного Суду, яким уже було визнано неконституційними повноваження іншого органу – Комісії з питань добросовісності та етики – голосувати за звільнення членів ВРП, автори закону вирішили не давати зайвих приводів скасувати реформу Конституційному Суду.

Разом з тим, закон виписали в такий спосіб, який максимально ускладнює порятунок членів Вищої ради правосуддя.

Приміром, Етична рада рекомендує з'їзду суддів звільнити Світлану Шелест. Це відома київська суддя, яка прославилась тим, що мати-пенсіонерка подарувала їй квартиру на 148 квадратних метрів у самісінькому центрі Києва – елітному житловому комплексі «Липська вежа» на вулиці Інститутській. Додатком до квартири йшов іще гараж. Лише задекларована вартість цієї елітної нерухомості – 2 370 163 гривень, реальна ж могла бути в рази вища.

Варто згадати і те, як Світлана Шелест потрапила до Вищої ради правосуддя: її обрали на тому самому з'їзді суддів, результати якого вирішувались не таємним голосуванням, а на таємних нарадах голів суддівських кланів з Банковою.

Після висновку Етичної ради судді матимуть лише три місяці, аби ухвалити остаточне рішення. При цьому, зібратись та провалити голосування за звільнення Шелест буде недостатньо – в такому разі вони мають зібрати більшість голосів, аби залишити її на посаді.

Зважаючи на те, як важко давались з'їзду суддів останні призначення, зберегти посаду Світлані Шелест буде непросто. Не приймати жодного рішення теж не варіант, адже якщо судді не зможуть нічого вирішити протягом трьох місяців, Світлана Шелест втратить посаду автоматично.

Саме ця частина закону викликає найбільше дискусій та публічних істерик суддів і, звісно ж, членів ВРП. Вони чудово розуміють, цього разу вийти сухими з води не вдасться.

Тому судді і намагались заблокувати створення Етичної ради, шантажуючи президента і депутатів та вимагаючи переписати закон. Коли ж вони зрозуміли, що це не вдасться,

вирішили застосувати свою наймогутнішу зброю – Конституційний Суд.

Реформа під загрозою: що може піти не так

Реформа, проголосована у липні 2021 року Верховною Радою, зазнала уже масу атак від своїх противників – судової мафії.

Одразу після голосування кілька суддівських організацій звернулись із відкритим зверненням до президента із закликом ветоувати закон. Пізніше руками Ради суддів голови касацій Верховного Суду та члени ВРП майже два місяці блокували призначення членів Етичної ради. Зрештою члени Ради суддів проголосували за негідних кандидатів до складу Етичної ради.

Своєю чергою, 8 жовтня судді Верховного Суду більшістю голосів проголосували за те, аби направити до Конституційного Суду подання про неконституційність реформи Вищої ради правосуддя.

Зокрема, судді Верховного Суду ставлять під сумнів повноваження Етичної ради здійснювати перевірку членів ВРП, положення про відсторонення та порядок звільнення членів ВРП, і найважливіше – вирішальний голос міжнародних експертів у процесі.

Конституційний Суд відкрив провадження у цій справі в рекордні строки. Немає сумніву, судді без жодних докорів сумління скористаються подачею Верховного Суду, аби знести реформу, як робили це раніше із кримінальною відповідальністю за незаконне збагачення та брехню в деклараціях, чи першою спробою Зеленського реформувати суди.

Не слід забувати, що більшість суддів Конституційного Суду сьогодні – це представники тієї самої залежної та корумпованої суддівської системи, яку ми намагаємось реформувати. Вони пов'язані з цією системою неформальними зв'язками, а деякі ще й завдячують їй своїми посадами.

«Два суда належать нам – это Конституционный Суд и Окружной административный», – говорить на записах НАБУ голова ОАСК Павло Вовк. Тож жодних ілюзій щодо справедливого рішення Конституційного Суду у цій справі бути не може.

Натомість в офісі Зеленського, схоже, і далі продовжують ігнорувати «слона у кімнаті». За

понад рік, який минув від ухвалення Судом скандального рішення щодо декларування, команда Зеленського не запропонувала жодного рішення ані щодо якісного оновлення суду, ані щодо попередження ухвалення судом нових свавільних рішень.

Цікаво, що доповідачем у справі про реформу Вищої ради правосуддя є новопризначений суддя Конституційного Суду Віктор Кичун.

Він потрапив до Конституційного Суду у лютому 2021 року за квотою парламенту. Віктор Кичун був номінований президентською партією «Слуга народу», а під час голосування в Раді наблизений до Зеленського нардеп Федір Веніславський, який, до слова, представляє президента в Конституційному Суді, не приховував своїх дружніх стосунків з новопризначеним.

Тож випадково ця справа потрапила до Кичуна чи ні, точно можна стверджувати, що від нього великою мірою залежить, як швидко Конституційний Суд буде рухатись з нею далі. Що стосується Зеленського, то з огляду на «походження» Кичуна, відмежуватися від цієї справи йому навряд чи вдасться.

Верховний Суд – це ще один суд, який загрожує реформі. Саме судді Верховного Суду будуть розглядати скарги на рішення щодо призначення чи звільнення членів ВРП.

Хоч це і не Окружний адміністративний суд Києва, Верховний Суд продемонстрував своє ставлення до змін поданням щодо неконституційності реформи. Важливо також і те, що лідери касаційних судів у складі Верховного Суду – це водночас і лідери неформальних суддівських груп, для яких створення Етичної ради означає втрату контролю за призначеннями до Вищої ради правосуддя.

Ймовірно також, що номіновані Радою суддів члени спробують заблокувати роботу Етичної ради, ігноруючи її засідання та затягуючи розгляд важливих питань. У такому разі міжнародні експерти будуть вимушені скористатись вирішальним голосом, яким наділяє їх закон, адже інакше вони просто не зможуть виконати свої завдання.

Ускладнити життя Етичній раді можуть і секретаріат ВРП разом з Державною судовою

адміністрацією. За законом, саме ДСА має забезпечити роботу Етичної ради організаційно, а секретаріат ВРП – надавати інформацію про кандидатів.

Не варто виключати і того, що під натиском суддівської корпорації народні депутати таки спробують переписати закон. Зважаючи на те, як «прихильно» ставиться до суддівської верхівки голова парламентського комітету з правової політики Андрій Костін, цей ризик видається цілком реальним. Нагадаємо, рік тому Костін таємно переписав редакцію законопроекту №3711-д щодо Вищої кваліфікаційної ради суддів, не приховуючи, що узгоджував текст із представниками Вищої ради правосуддя.

Вперше за багато років українці отримали реальний шанс на справедливе правосуддя. Якщо Етичній раді вдасться впоратись із своїми завданнями, вже за рік склад Вищої ради правосуддя оновиться якщо не повністю, то принаймні більшість членів будуть обраними за новими процедурами. Оновлена Вища рада правосуддя почне звільняти негідників, і достатньо буде лише кілька подібних рішень, аби решта суддів зрозуміли, що їх чекає те саме, якщо вони будуть підтримувати чи толерувати злочинні практики.

Суддівська корпорація чудово усвідомлює наслідки реформи, а тому всіма силами намагалась не допустити створення Етичної ради. Через блокування з боку Ради суддів процес затягнувся на два місяці.

Надалі судді не зможуть саботувати роботу Етичної ради, хіба через своїх представників в її складі. Втім, в такому разі міжнародні експерти не мають зволікати з тим, аби скористатись переважним голосом, яким їх саме з цією метою наділив закон.

Найсильніша зброя, яка є зараз у противників реформи, – це Конституційний Суд. З гіркого досвіду ми знаємо, що він не зважатиме на норми Конституції, і з легкістю скасує реформу. Тим паче, впевненості суддям Конституційного Суду додає і неспроможність президента та парламенту запровадити реформу суду.

Поки ж залишається сподіватись, що Етична рада встигне зробити свою роботу до того, як Конституційний Суд визнає її неконституційною. Адже рішення Конституційного Суду не зможе автоматично скасувати призначення чи звільнення членів Вищої ради правосуддя, які відбудуться до того часу (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/articles/2021/11/17/7314313/>). – 2021. – 17.11).

О. Савицький, Deutsche Welle: Битва за Конституційний суд: чи будуть переможці?

На фінішну пряму вийшов конкурс з відбору суддів для Конституційного суду України за президентською квотою. Критики говорять про «сумнівну законність» цього конкурсу й застерігають від поглиблення суперечки навколо КСУ.

Суперечка навколо Конституційного суду України (КСУ) спалахнула в жовтні минулого року, коли КСУ визнав неконституційним закон про електронне декларування посадовцями їхніх статків. Таке рішення фактично заблокувало функціонування антикорупційної системи України. Але й обрані шляхи виходу з цієї кризи були піддані критиці з боку

антикорупційних активістів та багатьох правників.

На хвилі вуличних протестів і політичного скандалу президент України Володимир Зеленський своїми указами призупинив повноваження голови КСУ Олександра Туницького. А згодом скасував укази колишнього президента Віктора Януковича про призначення Туницького та Олександра Касмініна на суддівські посади. Однак у липні Верховний Суд визнав цей указ Зеленського незаконним і, в свою чергу, скасував його. Таким чином обидва судді поновилися на своїх посадах.

Реакція Офісу президента (ОП) була вкрай критичною. «Це рішення суду ухвалено за позовом Тупицького Олександра Миколайовича, не є остаточним та буде оскаржене в законному порядку у Великій палаті Верховного Суду. Немає жодних сумнівів у тому, що Верховний Суд практично очолив спротив частини суддівського корпусу фундаментальній судовій реформі», – йшлося тоді в повідомленні ОП.

Президент Зеленський і надалі сподівається розв'язати конституційну кризу в тому числі й за допомогою призначення двох нових суддів за своєю квотою. У серпні він затвердив склад конкурсної комісії для відбору кандидатів. А вже наприкінці жовтня, як повідомили українські ЗМІ, конкурсна комісія відбір завершила, запропонувавши президенту сімох кандидатів.

До критиків обраного Зеленським шляху розв'язання конституційної кризи належить і депутат Верховної Ради з фракції «Голос» Ярослав Юрчишин. В інтерв'ю DW він назвав «правовим нігілізмом» укази президента про зміщення Тупицького і Касмініна. Звільнити їх може або тільки сам КСУ, або вони втратять свої посади внаслідок обвинувального вироку суду чи після завершення терміну їхніх повноважень в травні і вересні наступного року, пояснив депутат.

До речі, Юрчишин ще торік подав до Держбюро розслідувань заяву про зловживання владою Тупицьким і втручання у конституційне провадження третіх осіб. Депутат вважає, що в правоохоронних та судових органів є можливість оперативно розслідувати і винести вирок обом суддям, але «активного руху по цій справі останнім часом не спостерігається».

Політик нагадав, що у Верховній Раді на розгляді є законопроект про зміну порядку призначення конституційних суддів. Юрчишин розповів, що вніс правку до цього документу із тим, аби кандидатури суддів КСУ відбирала незалежна комісія. «Профільний комітет відхилив цю поправку, хоча на ній наполягають громадські експерти та міжнародна спільнота. Якщо це не вдасться відстояти, ми знову матимемо тих самих тупицьких, але повністю залежних від Зеленського», – сказав депутат.

Низка антикорупційних організацій та активістів теж розкритикували нинішній конкурс з відбору суддів КСУ за президентською квотою. Як наголошується у спільній заяві громадської організації «Фундація DEJURE», Центру протидії корупції, Автомайдану й Центру політико-правових реформ, цей конкурс має «сумнівну законність» та ініційований винятково «для легалізації політичних призначень». Антикорупціонери назвали неконституційними укази Зеленського про звільнення Тупицького та Касмініна й також нагадали, що звільнити суддю КСУ може тільки сам цей суд.

Громадські активісти закликали конкурсну комісію не ухвалювати остаточного рішення, а Зеленського – публічно запевнити, що він призначить суддів КСУ лише після появи вакансій у встановлений конституцією спосіб. «Конкурсна комісія рекомендувала до призначення недоброчесних кандидатів. Це є ще одним аргументом на користь неконституційності конкурсу», – сказала DW експертка Центру протидії корупції Галина Чижик.

Позицію українських громадських активістів поділяють і європейські партнери України. Керівник Антикорупційної ініціативи ЄС Аллан Паг Крістенсен під час одного з форумів у Києві наголосив на важливості професійного незалежного керівництва для КСУ, оскільки цей суд спроможний одним рішенням завдати удару «крихкій антикорупційній архітектурі» України. Своєю чергою, посол ЄС Матті Маасікас, заявив, що «прозора, заснована на заслугах процедура відбору нових суддів КСУ є ключовою для забезпечення його поступового оновлення» і є однією з найважливіших рекомендацій Венеційської комісії.

Натомість депутатка парламенту від фракції «Слуга народу» Ольга Совгіря головною проблемою діяльності КСУ вважає непрозору процедуру конституційних проваджень. «Без процедури по кожному етапу конституційного провадження навести порядок в Конституційному Суді абсолютно неможливо. Це стосується всього, починаючи від подачі конституційних звернень і скарг на подання»,

– зазначила депутатка. За її словами, зараз судді КСУ самі визначають форму проваджень, суддю доповідача та інші процедурні моменти. Щоби запобігти цій суддівській сваволі, у Верховній Раді розглядається закон, який має врегулювати ці проблеми, сказала Совгіря.

Однак експертка з конституційного права Центру політико-правових реформ Юлія Кириченко сумнівається, що врегулювання процедури конституційного провадження вирішить проблему політичної незалежності суддів. На її думку, кризові явища в діяльності КСУ спровокували не недоліки конституційних проваджень, а власне його суддівський склад. Відповідаючи на запитання DW, Кириченко нагадала, що конкурсний відбір суддів КСУ був прописаний в основному законі ще 2016

року. «Але потім парламент на рівні закону фактично вбив цей конкурсний відбір, і тому на суддівських посадах і досі є недоброчесні й непрофесійні люди», – стверджує Кириченко.

Вона теж наголошує, що вакантних посад від президента в КСУ нині немає й тому оголошений конкурс з відбору суддів є нелегітимним. Натомість парламент вже більше року не може подати кандидатуру на посаду конституційного судді. Ще одна вакансія не заповнена від з'їзду суддів України, бо жоден з кандидатів не отримав підтримки більшості делегатів. Загалом, вся проблема КСУ, на думку Кириченко, виникла через низьку політичну культуру органів влади, які призначають суддів, виходячи зі своїх вузькополітичних інтересів (*Deutsche Welle* (<https://p.dw.com/p/42eU1>). – 2021. – 8.11).

В. Шабунін, 24 канал: На старт, увага, руш: війна проти судової мафії таки почалась

Судова реформа остаточна розпочалась. Хоч мафія суддів до останнього блокувала формування Етичної ради, яка почала свою роботу відповідно до прямої норми закону.

До речі, цю норму закону ми якраз і передбачили на випадок спроб зриву реформи. Як у воду дивилися.

Хто ввійшов в Етичну раду

До складу Етичної ради ввійшло 6 осіб:

3 українських судді;

3 міжнародних експерти.

Біографіями української частини не псуватиму вам настрою. Проте міжнародною частиною похвалюся.

Там маємо суддю апеляційного суду Великої Британії сера Ентоні Гупера. Він формував український Вищий антикорупційний суд, який чи не щомісяця запроторює за ґрати корумпованих суддів. Наприклад, нещодавно посадив на 5 років суддю.

Торгаш у мантії проґримів на зону прямо із судової зали. Антикорупційний суд «впаяв» йому 5 років тюрми з конфіскацією всього майна.

Повернімося до складу Етичної ради. Крім сера Ентоні з боку міжнародних експертів є

ще й 2 людини. В обох колосальний досвід розслідування судової корупції. Мовиться про: екссуддю Верховного суду штату Массачусетс;

колишню генпрокурорку Естонії.

Реформі загрожує Конституційний Суд

Запуск Етичної ради – один із найважливіших етапів судової реформи. Саме цей орган очистить потворну Вищу раду правосуддя, яка всіма силами захищає судову мафію.

Тепер єдиною загрозою реформі є Конституційний Суд. Він уже відкрив провадження проти судової реформи.

Неадекватний КСУ загрожує купі інших критичних реформ. Для прикладу, тому ж антикорупційному суду.

У цьому блозі я все більше приділятиму увагу Конституційному Суду і спробам його «поремонтувати». Наразі ж він, як на мене, залишається однією з головних загроз національній безпеці.

Дані про бенефіціарних власників бізнесу

Ще з хороших новин. Володимир Зеленський вніс до Верховної Ради законопроект, який рятує одну з ключових реформ у сфері прозорості фінансових потоків.

Зверніть увагу! Уряд у 2021 році повністю провалив організацію подачі інформації про бенефіціарних власників бізнесу. Люди проводили години в шалених чергах по всій країні, щоб виконати закон.

Основною проблемою тоді стали стислі строки подачі, а також можливість це зробити винятково офлайн (тобто наживо) та за наявності десятків паперових документів.

Організаційними провалами одразу скористалися недобросовісні депутати. Вони спробували відновити можливість ховати справжніх бенефіціарів за номінальними власниками компаній.

Це коли фірмою, яка «викачує» з бюджету сотні мільйонів, насправді володіє олігарх чи, скажімо, мер. Проте її формальним номінальним власником є безхатко, який за 100 баксів підписав довіреність правильним людям.

Диджиталізація Зеленського для прозорості

Законопроект, який подав президент, передбачає можливість електронної подачі інформації про кінцевих власників. Це значно пришвидшить та зробить зручнішим процес.

Зеленський сказав, що не дозволить знищити необхідний країні інструмент для протидії відмиванню злочинних грошей та забезпечення прозорості.

«Я ініціюю можливість подання необхідної інформації в електронному вигляді. Без черг та додавання непотрібних паперових документів. Натомість можна буде зробити кілька клацань у Дії», – наголосив президент.

Повернення звітів про партійні фінанси

Це хороша законодавча ініціатива, за яку президенту варто подякувати. Проте це не остання хороша новина від нього. Президент

наклав вето на потворний законопроект щодо партійних фінансів, який ухвалила Верховна Рада.

Зауважте! У 2021 та 2020 роках парламентські партії отримали майже 1,5 мільярд гривень податків у вигляді державного фінансування. При цьому українці не можуть побачити, як партії витратили гроші.

Україні не можуть побачити це, бо раніше депутати своїм же рішенням припинили звітування нібито через пандемію COVID-19.

Тобто витратити 1,5 мільярд гривень українців політикам не заважає коронавірус, а звітувати про них заважає. Зручно, правда?

Законопроект, за який проголосувала Верховна Рада мала б розв'язати проблему. Проте депутати, уявляєте, не захотіли цього робити. З тексту проекту «випали» відповідно норми. Своїм вето Зеленський вимагає повернути норми назад.

Які антикорупційні перемоги відбулись в Україні

Є ще ціла низка антикорупційних перемог, як-от, наприклад, чергова серія «посадок» Антикорупційного суду чи кілька ефективних реалізацій детективів НАБУ.

Проте маємо і серйозні проблеми. До прикладу, Офіс Президента продовжує блокувати обрання керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Також під «соусом» боротьби з олігархами депутати спробували повернути в держзакупівлі стару корупційну «дірку» розміром у 40 мільярдів гривень на рік.

Проте сьогодні винятково про хороші новини. Тож на цьому пропоную і закінчити *(24 канал (https://24tv.ua/start-uvaga-rush-viyana-proti-sudovoyi-mafiyi-taki-startuvala_n1799895)). – 2021. – 21.11).*

О. Лєменов, Дзеркало тижня: «Відмити» нерядового Сухачова: як Банкова рятує своїх через ОАСК

Нещодавно ZN.UA розповідало про старт відбору нового директора Державного бюро розслідувань (ДБР) і про його потенційного «богообраного» переможця.

Майже два роки Бюро керують люди зі статусом «виконувач обов'язків». Не так давно цим органом правопорядку управляла нинішня генпрокурорка Ірина Венедіктова. Згодом її заступники – Олександр Бабіков та Олександр Соколов. Проте зараз організацією, так само у статусі в.о., керує Олексій Сухачов. І саме його називають фаворитом конкурсу з обрання директора ДБР.

З огляду на це слід розповісти історію його звільнення з прокурорських лав у 2019 році. Це настільки неординарний кейс, що варто в деталях розібрати всі нюанси, які стосуються намагання заангажованих суддів Окружного адміністративного суду міста Києва (ОАСК) «відмити» від статусу двієчника прокурора, котрий нині обіймає таку високу державну посаду. Однак про все по черзі.

Нагадаю, після зміни влади 2019 року команда Володимира Зеленського започаткувала кілька серйозних реформ. Серед них – зміни в органах прокуратури. На той час генпрокурором був Руслан Рябошапка, який розробив законопроект і розпочав імплементацію реформи, що дала можливість очистити прокурорські ряди від непрофесійних і недоброчесних «офіцерів правосуддя». Як наслідок, після проведення першого етапу реформи звільнили близько 55% прокурорів Генпрокуратури. Вони не змогли пройти тест на знання законодавства; продемонструвати свої інтелектуальні здібності (general skills test); пояснити стиль життя; обґрунтувати задеклароване майно тощо. Якщо говорити в цифрах, на початок реформування Офісу генпрокурора на Різницькій працювали 1139 прокурорів, 1083 з них подали заяви на проходження атестації. 795 прокурорів її пройшли, 193 – не пройшли, 95 – не з'явилися на перше тестування.

Серед звільнених знаходимо нинішнього керівника ДБР Олексія Сухачова. Він у складі

зазначених 193 прокурорів не склав першого іспиту – на знання законодавства – та, як наслідок, був звільнений. Згодом він подав позов до ОАСК щодо скасування рішення кадрової комісії про непроходження атестації та наказу генпрокурора про його звільнення. Уже 10 липня 2020 року суддя Віктор Шулежко ухвалив рішення, задовольнивши позовні вимоги Сухачова. От саме це рішення служителя Феміди ми й спробуємо проаналізувати.

Згідно з матеріалами справи, 23 жовтня 2019 року в Генпрокуратурі було проведено іспит із метою виявлення знань та умінь у застосуванні закону, відповідності здійснювати повноваження прокурора, в якому брав участь Олексій Сухачов. Він набрав лише 61 бал. При цьому попередньо було встановлено мінімальну межу для проходження атестації – 70 балів. Сухачов її не подолав, продемонструвавши низькі знання профільного законодавства. Тож був звільнений із органів прокуратури.

Однак, як згадувалося вище, Сухачов подав позов до скандального ОАСК і згодом отримав «потрібне» рішення. Проаналізувавши позицію служителів Феміди, можна дійти висновку, що вони не тільки придумують на ходу речі, про які не згадував Олексій Сухачов, а й безпосередньо викривляють практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ).

Абсурдність обґрунтування рішення зашкалює, адже суддя зазначив, що чимала кількість сформованих питань на іспиті у формі анонімного тестування з використанням комп'ютерної техніки з метою виявлення рівня знань та умінь у застосуванні закону, відповідності здійснювати повноваження прокурора (а саме – 70% для кожного учасника, тобто згадані 70 балів) стосувалася кримінального права та кримінального процесу. Такий підхід, на думку судді, взагалі нівелює рівень професійності та компетентності тих прокурорів, які працюють на інших напрямках прокурорської діяльності. Іншими словами, під кожний підрозділ, а краще, під кожного з прокурорів мали розробляти окремі тестові завдання.

На думку служителів Феміди, така атестація прокурорів не мала на меті встановити відповідність (невідповідність) працівників займаним посадам, а фактично покликана знівелювати професійний рівень предметної компетентності, досвіду і кваліфікації працівників на конкретних напрямках прокурорської діяльності, якими окреслювались їхні посадові обов'язки, а також створити такі умови атестації, які будуть сприятливими для реалізації неправомірних механізмів для безпідставного звільнення прокурорів без належних на те підстав.

Стоп, хоч і складно написано, але давайте прочитаємо ще раз. Існували сотні запитань на знання кримінального права і процесу, практики ЄСПЛ, базових підходів проведення негласних слідчих розшукових дій тощо. Але, на думку суддів ОАСК, то було зайвим. Треба було не під кожний підрозділ органу прокуратури, а під кожного прокурора сформулювати перелік тестових завдань. Нічого страшного, що мали проходити тоді атестацію 1139 прокурорів. Просто треба було підготувати під 100 тисяч запитань, різних за специфікою, але з юридичної площини. Яскрава ідея!

Назвати цей сюжет «натягуванням сови на глобус» доволі важко. Тут значно гірший діагноз для позиції служителя Феміди зі столичної вулиці Болбочана (адреса ОАСК. – О.Л.). При цьому існують протилежні рішення з даного питання, ухвалені Верховним судом. Вони підтверджують, що такий розподіл таки відповідає конституційним функціям прокуратури.

Ще одна цікава новела – позивач вважає, а суддя підтримує, що в Порядку проходження атестації мали бути передбачені «умови та вимоги до програмного забезпечення, які унеможливили б втручання третіх осіб щодо встановлення кінцевого результату іспиту». Також, на їхню думку, відсутня інформація про розробника тестових питань для іспиту у формі анонімного тестування з використанням комп'ютерної техніки з метою виявити рівень знань та умінь у застосуванні закону, а також про те, чи проходили вони

апробацію та рецензування. А це, як вважає суддя, вкрай важливо.

При цьому служитель Феміди зазначає, що відповідач (Офіс генпрокурора. – О. Л.) не надав доказів, у тому числі виданих Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України документів, які засвідчують спроможність використаного в рамках процедури атестації прокурорів програмного забезпечення, забезпечення анонімності, конфіденційності та захисту від втручання третіх осіб. Іншими словами, тести тестами, але «прокурорів не було застраховано від втручання».

Як наслідок, у контексті викладених моментів суд зазначає, що навіть за умови добровільної подачі заяви на переатестацію і непроходження першого іспиту було встановлено значні процедурні порушення щодо призначення та проведення атестації позивача. Іншими словами, Олексій Сухачов сприйняв ситуацію, подав заяву про переатестацію, пройшов перший етап, отримав негативний результат. Проте згодом зрозумів, що там є купа порушень. І суддя Шулежко підтримує цю позицію. Нагадаю прокурору і судді ОАСК, що наразі існує позиція Верховного суду, яка перекриває цей аргумент. Якби прокурору щось не подобалося по ходу тестування, то він міг припинити тест і написати заяву про процесуальні порушення. Однак Сухачов дійшов до кінця тесту, отримав негативний результат і вже після цього намагається виправдати цей факт.

Також, виходячи з положень пункту 12 Порядку № 233, суд акцентував увагу на тому, що рішення про неуспішне проходження атестації має бути мотивованим із зазначенням обставин, що вплинули на його прийняття. Іншими словами, написання заяви про проходження атестації та неуспішне проходження першого етапу – тесту на знання законодавства – не мали стати вмотивованою причиною, що вплинула на подальше звільнення прокурора-двієчника з посади. Однак існує абсолютно протилежна позиція Верховного суду, де чітко вказано: набрання прокурором меншої кількості балів, ніж мінімально встановлена, є достатньою

причиною для звільнення. Жодних додаткових підстав не потрібно.

Підсумовуючи, Сухачова не тільки поновили на посаді, вказуючи навіть на ті моменти, про які він не згадував у позовній заяві. Йому також мали сплатити 1 млн 151 тис. грн компенсації за вимушений прогул. Нічого страшного, що двієчник. Просто система спрацювала неналежно, і конституційні права прокурора буквально скрізь порушено. Тому з кишень платників податків треба вийняти більш як мільйон гривень на утримання прокурора-двієчника.

Стосовно судді Шулежка, що ухвалив скандальне рішення, згадаємо кілька цікавих моментів. По-перше, саме він у колегії з іншими суддями ухвалив рішення на користь підприємств проросійського олігарха Дмитра Фірташа, який перебуває у процесі екстрадиції до США за вимогою американської Феміди. І саме Шулежко є близьким соратником одіозного голови ОАСК Павла Вовка, адже перебував із ним в одному зі столичних ресторанів на святкуванні, про що опублікувала розслідування «Українська правда». Окрім цього, саме Шулежко скасував статус зеленої зони Протасового Яру на вимогу скандального забудовника.

Згодом Офісом генпрокурора було подано апеляцію на рішення Окружного адміністративного суду міста Києва. 14 липня 2021 року Шостий апеляційний адміністративний суд у складі колегії суддів – Олени Кузьмишиної, Михайла Кобаля та Любові Костюк – повторив доволі дивні аргументи про можливість втручання в систему проходження тестування і потребу у «спеціалізації тестів» для кожної групи прокурорів. По факту рішення першої інстанції залишили в силі.

Ситуація зрозуміла. Дві судові інстанції ухвалили неоднозначні рішення. Проте дивуватися не варто, зважаючи на те, що Сухачов залишається фаворитом на зайнятті посади директора ДБР.

Будь-які вимоги щодо ліквідації ОАСК і реформування судової гілки влади зіштовхуватимуться з політичними домоворняками, де служителі Феміди

намагатимуться «обмінити» певні рішення на відтермінування свого фактичного звільнення. Декого з них очікує не тільки звільнення з посади, а й реальне позбавлення волі. «Насудили» ці персонажі за останні роки достатньо, відпрацьовуючи замовлення всіх політичних еліт, періодично переходячи на «госпрозрахунок». За роки незалежності важко згадати суд, що спроможний конкурувати з ОАСК за критерієм одіозності. Але це відповідальність не лише «Вовчої компанії», політичним елітам було зручно мати під боком інстанцію, що задовольнить усі їхні забаганки.

Тому не дивно, що суддя ОАСК у потрібний момент може почути «прохання» з Банкової про поновлення одного з прокурорів. У своєму рішенні служитель Феміди бере 2–3 аргументи позивача, додає кілька відсилань на практику ЄСПЛ, навіть якщо вона не має нічого спільного з кейсом, апелює виключно до тих рішень Верховного суду, що є «зручними». І, вуаля, резолютивна частина готова. Тим більше, якщо про «правильну» конструкцію рішення, можливо, попросив профільний заступник голови офісу президента Олег Татаров. Одіозний, але ефективний для Зеленського колишній управлінець МВС, якому в свою чергу, за нашою інформацією, підказувати завдання може «славнозвісний» Андрій Портнов. Безумовно і те, що завдання вочевидь ставляться безпосередньо керівником офісу президента Андрієм Єрмаком. До речі, детективи НАБУ намагалися вручити Татарову підозру за корупційний злочин, але не вийшло. Креативність команди президента вражає – рішення Печерського районного суду Києва і зобов'язання для генпрокурора передати справу від НАБУ до ДБР.

Намагання зберегти Олега Татарова цілком зрозуміле, адже в офісі президента саме він відповідає за координацію органів кримінальної юстиції. Важлива людина, що має прямий доступ до гаранта Конституції. Показовим у впливі на перебіг розслідувань є те, що дружина Сухачова (як і чоловік, не пройшла атестацію на етапі співбесіди) згодом опинилася на посаді в «Енергоатомі». Тож нічого дивного в тому, що всі розслідування по

цій держкомпанії швидко зупинилися. Так би мовити, це табу. І вишенька на цьому окремому торті – в Генпрокуратурі Ірина Сухачова обіймала посаду заступника начальника управління організації процесуального керівництва досудовим розслідуванням, яке здійснюється слідчими територіальних органів ДБР.

Проте, якщо хтось з їхньої команди не спроможний бути звичайним лікарем у поліклініці (не пройшов переатестації), то як його можна робити головним лікарем (керівником ДБР)? Якщо ця персона не знає базових принципів функціонування людського

організму і готова на будь-які союзницькі домовленості з «вірусами та бактеріями» (суддями ОАСК), як можна сподіватися на ефективне керівництво всією лікарнею? І наостанок. Двієчник наразі не вирішив до кінця жодного із поставлених завдань Банкової, хоча, може, й старається. Можливо, треба зосереджуватися не тільки на лояльності, а й приділяти увагу професійності цього «правоохоронного» лікаря, якого хочуть зробити постійним керівником? (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/internal/vidmiti-nerjadovoho-sukhachova-jak-bankova-rjatuje-svojikh-cherez-oask.html>). – 2021. – 16.11).

О. Іванова, Закон і Бізнес: Утрачена незалежність

Контроль над судовою системою не сумісний з демократією. Про це не стомлюються повторювати Варшаві представники різних інституцій Європейського Союзу. До багатоголосся долучився і Страсбург, оцінивши наслідки польської реформи з погляду принципу справедливого суду. І принагідно встановив маячки для оцінки української реформи-2021.

Відмова в рекомендаціях

Нині в Європейському суді з прав людини перебуває вже 57 скарг, які так чи інакше стосуються діяльності Національної ради юстиції (аналог Вищої ради правосуддя в Україні. – Прим. ред.). Точніше, того складу, в якому він працює зараз. Причому ситуація багато в чому нагадує ту, що складається сьогодні довкола формування етичної ради та майбутнього складу ВРП.

Власне сама НРЮ з'явилася в судовій системі Польщі ще в 1989 році. Раніше закон передбачав, що її члени обираються самими суддями на різних рівнях судової влади. Але наприкінці 2017 року через Сейм було проведено закон, який передавав такі повноваження законодавчому органу. Реформа була зустрінута в багнети органами ЄС. А позачергова Генеральна асамблея Європейської мережі рад судової влади (ENCJ)

взагалі зупинила членство польської НРЮ, установивши, що вона більше не відповідала вимогам незалежності.

Ще до всіх цих подій суддя Мисловицького районного суду Моніка Долінська-Фічек вирішила перейти на роботу до окружного адміністративного суду. Вона надала НРЮ необхідні документи та рекомендації, включно зі «звітом про оцінку кваліфікації», де якість її роботи за останні 4 роки оцінена позитивно. Також було зроблено висновок, що суддя має високий рівень знань у галузі адміністративного права та виконала всі умови для подання заявки на нову посаду. Підтримали її й колеги, рекомендувавши переведення з позначкою «дуже добре».

Однак новий склад НРЮ вважав, що претендентка «не продемонструвала знань, навичок та здібностей, необхідних для позитивної оцінки її заяви».

Оскарженню не підлягає

Спроба оскаржити відмову у Верховному суді ні до чого не привела. Палата з трьох суддів з надзвичайних наглядових та громадських справ відхилила апеляцію, зазначивши, що «не має юрисдикції розглядати переваги кандидатів на посаду судді або вирішувати, кого з них слід рекомендувати президенту для призначення на посаду судді». Мовляв, суттєве втручання ВС у

рішення ради неприпустиме, оскільки зазіхатиме на сферу особливих повноважень НРЮ.

Другий заявник – суддя Люблінського місцевого суду Артур Озімек – хотів перевестися до апеляційної інстанції. Він також доклав до заяви необхідні документи та рекомендації, але і його кандидатура викликала сумніви в членів НРЮ. Натомість на посади призначили інших суддів.

О.Озімек поскаржився у ВС на відмову та клопотав, щоб суд не розглядав його апеляції, доки Суд ЄС не винесе попереднього рішення на прохання Вищого адміністративного суду Польщі. Законник уважав, що рада «не є незалежним органом і була створена з порушенням конституції».

Мотивування було таким самим: судовому перегляду підлягає лише дотримання процедури радою, а не її оцінка професійних якостей кандидата. Усе, що може ВС, – перевірити, чи застосував НРЮ щодо всіх учасників процедури призначення «прозорі, однакові та справедливі критерії відбору».

Прецедент оцінки

У рішенні від 8.11.2021 у справі «Dolińska-Ficek and Ozimek v. Poland» ЄСПЛ зазначив, що це непоодинокий випадок, коли скарги стосуються або питання про те, чи можна вважати новостворену палату ВС «судом, установленим законом», за змістом §1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, або питань дисциплінарної палати в частині дисциплінарних проваджень щодо суддів, прокурорів і представників юридичної професії. Деякі справи також стосуються тверджень, що судові установи, у тому числі судді, призначені президентом Польщі за рекомендацією нової НРЮ, не відповідають вимогам суду, установленого законом.

Є також дві справи щодо передчасних повноважень суддів старої ради та відсутності доступу до суду для оскарження такого звільнення. Одна із цих справ – «Grzeda v. Poland» – перебувала на розгляді великої палати Суду.

ЄСПЛ наголосив, що в цій справі його завдання не стосується аналізу законності

реорганізації польської судової системи загалом. Однак він узяв до уваги, що оцінка процедури призначення суддів за участю НРЮ матиме прямі наслідки для інших польських справ – як тих, що очікують розгляду, так і на майбутнє.

Відповідно до своєї прецедентної практики відправною точкою для оцінки Суд визначив положення законодавства та їх тлумачення судами. У цьому контексті палата ЗС, яка розглядала скарги заявників, наголосила, що право на рівний доступ до державної служби, гарантоване конституцією, вимагає судового перегляду його дотримання.

Отже, як зазначив ЄСПЛ, заявники мали право на рівний доступ до державних посад. Це супроводжувалося процесуальним правом домагатися судового перегляду рішення ради у ВС за змістом § 1 ст. 6 конвенції. Більше того, у термінах конвенції це право має бути визначене як цивільне з урахуванням того, що судовий розгляд стосувався кар'єри та права на підвищення по службі. А результат потенційно мав серйозні наслідки для особистих прав, у тому числі для статусу та майнового стану.

Про «законність лави»

Зіткнувшись із двома принципово протилежними поглядами вищих судів Польщі на реформу, Суд наголосив, що зазвичай він спирається на інтерпретацію судів, якщо їхні висновки не можна розцінити як довільні чи явно необґрунтовані.

Проте, як тільки встановлено порушення відповідних норм, оцінка судами юридичних наслідків такого порушення повинна проводитися на основі відповідної прецедентної практики застосування конвенції та принципів, що впливають з неї. І хоча ЄСПЛ допустив право судів самостійно визначати, як досягти відповідного балансу, вони зобов'язані дотримуватися зобов'язань, що впливають з конвенції.

Водночас процес призначення суддів потребує суворого контролю. Більше того, очевидно, що порушення закону, який регулює цей процес, може зробити участь відповідного судді в розгляді справи нерегулярною,

ураховуючи взаємозв'язок між процедурою призначення та «законністю лави», на якій згодом сидить такий суддя.

У цьому контексті ЄСПЛ послався на заяву в попередній постанові Суду ЄС від 19.11.2019: «Ступінь незалежності, якою користується НРЮ щодо законодавчої та виконавчої гілок влади при виконанні обов'язків, покладених на неї відповідно до національного законодавства... може мати значення при встановленні того, чи будуть обрані судді відповідати вимогам незалежності та неупередженості, що випливають зі ст.47 хартії».

Далі Суд нагадав про одностайні, по суті, думки міжнародних організацій, згідно з якими зміни в процедурі призначення членів НРЮ призвели до того, що рада перестала бути незалежною. Як наслідок, вона виявилася неспроможною виконати свій конституційний обов'язок щодо захисту незалежності судів і суддів.

Крім того, у 2018 році юридична спільнота бойкотувала сам процес формування ради: на 15 вакансій претендувало лише 18 кандидатів. Причому 6 із 15 суддів було одноголосно призначено Сеймом у попередні півроку. А комісар Ради Європи з прав людини висловив занепокоєння тим, що більшість членів нинішньої НРЮ – або члени правлячої партії, або обіймали державні посади, або обрані парламентом за рекомендацією правлячої партії.

ВС у постанові від 23.01.2020 встановив, що міністр юстиції, який одночасно був генеральним прокурором, вплинув на формування складу НРЮ. Це було підтверджено офіційною заявою самого міністра в Сенаті.

Також виникли деякі розбіжності щодо нерозголошення списків тих, хто рекомендував нових членів ради (то мали бути або 2000 громадян, або 25 суддів). Це унеможливило перевірку того, чи отримали кандидати необхідну кількість підписів.

На думку Суду, ситуація, коли громадськості не дається офіційного роз'яснення, чи була виконана формальна вимога отримання достатньої підтримки кандидатів до ради, може викликати сумніви в законності

процесу обрання її членів. (Для порівняння: порядок формування ЄР також забороняє вимагати від кандидатів, яких рекомендували міжнародні організації, будь-які документи, що підтверджують їх відповідність вимогам, установленим законом. – Прим. ред.)

Понад те, відсутність ретельного вивчення того, хто підтримував кандидатів у NCJ, може викликати підозри щодо кваліфікації членів та їхніх прямих чи непрямих зв'язків з виконавчою владою.

Під стороннім впливом

У світлі викладеного ЄСПЛ дійшов висновку, що закон 2017 року позбавив судові органи права обирати членів НРЮ – права, наданого відповідно до попереднього законодавства та визнаного міжнародними стандартами. Як наслідок, ЄСПЛ погодився з тим, що законодавча й виконавча гілки влади вплинули на склад ради. Закон практично усунув не лише попередню представницьку систему, а й гарантії незалежності судової влади щодо цього. Це, по суті, дозволяло прямо чи опосередковано втручатись у процедуру призначення суддів, чим ці органи й скористалися.

Також Суд констатував, що ситуація ще більше погіршилася наступним призначенням президентом суддів палати надзвичайного нагляду та зв'язків із громадськістю. Хоча НРЮ своїм рішенням рекомендувала зупинити процес їх призначення.

Зважаючи на всі згадані обставини, ЄСПЛ дійшов висновку, що порушення законодавства, які випливають із недотримання принципів верховенства закону, поділу влади та незалежності судової влади, по суті, заплямувало процедуру призначення, що оскаржується.

Унаслідок першого порушення кандидати на посаду судді до палати надзвичайного нагляду та у зв'язках із громадськістю були рекомендовані органом, якому не вистачало незалежності від законодавчої та виконавчої гілок влади. Це порушення було посилене діями президента, учиненими з явним порушенням принципу верховенства закону, з метою зробити безглуздим судовий перегляд рішень

НРЮ щодо рекомендації для призначень інших кандидатів.

Тому ЄСПЛ наголосив: процедура призначення суддів, яка виявляє вплив законодавчої та виконавчої гілок влади на призначення суддів, сама по собі несумісна з §1 ст. 6 конвенції. Крім того, вона зачіпає весь процес добору кадрів, ставлячи під загрозу легітимність суду, який складається з призначених таким чином суддів.

ЄСПЛ дійшов висновку, що порушення в процедурі призначення суддів до палати ВС були настільки серйозними, що обмежували саму суть права заявників на «суд, установлений законом». Таким чином, була порушена сама сутність права, гарантованого §1 ст. 6 конвенції.

Щоб Варшаві були зрозумілишими наслідки порушення основоположних конвенційних принципів, кожному судді доведеться виплатити по €15 тис. компенсації. Адже це тільки перші дві заяви...

Перспективи для України

Зі зрозумілих причин це рішення ЄСПЛ виніс досить оперативно – усього за 2 роки. Саме в той період, коли ЄС перейшов до активного тиску на Варшаву, щоб польська влада виконала приписи Суду ЄС та органів Євросоюзу. При цьому для підкріплення своїх висновків були використані думки міжнародних інституцій.

Однак малоімовірно, що аналізу з такою ж оперативністю буде удостоєно судову реформу в Україні – як зразка 2016, так і 2021 років. Але все ж таки йти торованим шляхом нашим суддям буде значно легше. Зрозуміло, якщо вирішальний вплив міжнародних експертів на формування ВРП у Страсбурзі не розцінять як «екстраординарний захід», необхідний для порятунку української Феміди (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/149684-organ_sformovaniy_za_hibnoyu_proceduroyu_ne_e_sudom_ustanovl.html). – 2021. – 11-29.11).

О. Калітенко, Українська правда: Великий вибух конституційного судочинства. Рік потому

Минув рік відтоді, як Конституційний Суд України (КСУ) одним своїм рішенням перекреслив більшість здобутків системи електронного декларування та роботи НАЗК.

Чи вдалося виправити ситуацію? Що змінилося відтоді? Над чим ще треба працювати? Спробуємо розібратися.

Флешбек з 2020-го

Минулого літа депутати від політичної партії «Опозиційна платформа – За життя» спродували конституційне подання, що ставило під питання обов'язок держслужбовців подавати декларації та низку інших питань, що стосувалися роботи антикорупційних органів.

Це подання підписали 47 народних обранців і досить скоро КСУ почав його розглядати.

А вже 27 жовтня КСУ скасував кримінальну відповідальність за завідомо недостовірне декларування або умисне неподання декларації (до 2 років в'язниці).

Суддям знадобився лише приблизно тиждень, щоб «всебічно дослідити» науково-експертні позиції та пояснення від низки інституцій та експертів. І це при тому, що деякі позиції, надіслані до КСУ, були вкрай об'ємні, зважаючи на складність справи.

Навіть більше – своє рішення судді КСУ прийняли з перевищенням повноважень, маніпулятивними твердженнями та аргументами, які не відповідали дійсності, а ще – вийшли за межі подання задля блокування роботи НАЗК.

Також суд визнав неконституційними повноваження НАЗК з контролю та перевірки декларацій, відкритого цілодобового доступу до реєстру декларацій, проведення моніторингу способу життя.

Фактично були скасовані права уповноважених осіб НАЗК та завдання уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Таке рішення призвело до реального відкату антикорупційної реформи в Україні, причому

не лише в частині декларування статків, адже воно вплинуло і на розслідування НАБУ та вироки ВАКС за статтею про недостовірне декларування.

Такі дії КСУ викликали обурення не тільки в українських експертів, а й прокотилися відлунням закордоном: Венеційська комісія неодноразово просила врегулювати ситуацію якомога швидше, з такими ж закликами до української влади зверталася Transparency International (TI) та міжнародні експерти.

Як пропонували долати наслідки «вибуху»?

Тож уже наступного дня після моменту X, коли рішення КСУ було опубліковане, усі в Україні заговорили про кризу конституційного правосуддя. І поки справи по статті 366-1 щодо недостовірного декларування закривалися в Антикорсуді (першою «полетіла» справа Бриля, потім – Труханова), громадськість та експерти шукали шляхи врегулювання ситуації.

Зокрема юристи TI Україна після аналізу рішення КСУ рекомендували вирішувати питання щодо діяльності КСУ та окремо щодо відновлення знищеної великої частини антикорупційної реформи. А виконавчий директор нашої організації Андрій Боровик зі свого боку запропонував парламенту відкласти в сторону свої політичні забаганки і сконцентруватися на головному – Конституційному Суді України.

TI Україна закликала депутатів змінити закон про Конституційний Суд України та прописати прозору та підзвітну конкурсну процедуру. І, звісно, якнайшвидше повернути НАЗК повноваження, які заблокував КСУ.

За кілька днів понад 50 громадських організацій закликали суддів конституційного суду піти у відставку. Однак цей заклик так і не був почутий, і шлях виходу з кризи склався геть інакше – набагато непередбачуваніше та з низкою потенційних глухих кутів.

Перші кроки

Спочатку Комітет Верховної Ради з питань антикорупційної політики підтримав законопроект Разумкова, який містив лише

одну статтю, що передбачала б відновлення пунктів закону, що їх скасував КСУ.

Та це рішення не врятувало б ситуацію, а лише маскувало проблеми, адже було правовим нігілізмом та відірваним від рішення КСУ варіантом.

Різні депутати, і навіть президент пропонували різні рішення, але всі вони не могли виправити всю шкоду, нанесену рішенням КСУ від 27 жовтня.

Одним з головних винуватців кризи визнали голову КСУ Олександра Тупицького.

Вже наприкінці року президент своїм указом на два місяці відсторонив Тупицького від посади, а у березні 2021-го Зеленський взагалі вирішив скасувати призначення Тупицького та Касмініна на посади суддів КСУ.

Законність такого кроку Зеленського викликала запитання в багатьох, і ці сумніви підтвердилися, коли влітку 2021 року Верховний Суд скасував цей указ і поновив звільнених суддів КСУ на посадах.

Відтоді Тупицький потрапив не в один скандал після розслідувань журналістів, йому також вручали декілька підозр: щодо несанкціонованого втручання в роботу автоматизованої системи, завідомо неправдивих показань, підкупу свідка. Однак це не завадило голові КСУ втриматися на посаді.

Також уже в грудні 2020 року в Раді взялися відновлювати повноваження НАЗК і зареєстрували відповідні законопроекти. Їх підтримав антикоркомітет, а згодом і самі депутати.

Тож з 30 грудня року Агентство отримало свої повноваження назад, що підтримало TI Україна.

А вже в березні 2021 року почала перевірка декларацій зокрема суддів та суддів КСУ, навіть незважаючи на те, що ВРП та КСУ відмовились погоджувати відповідні порядки. TI Україна підтримала відповідні дії НАЗК.

З відповідальністю щодо неналежного декларування ситуація складалася важче.

Спершу депутати шукали «компроміс», і вирішили не карати позбавленням волі за брехню в деклараціях, навіть велику. Однак обурення громадськості та вето президента

«отверезило» народних обранців – і в червні 2021-ого депутати таки підтримали пропозиції Зеленського щодо посилення відповідальності. Однак вона вже не розповсюджуватиметься на декларації, подані за 2020 рік.

Ті Україна запропонувала рекомендації НАЗК та НАБУ щодо того, як діяти у такій ситуації.

Що на горизонті?

Хоч минув рік, відлуння того вибуху може зачепити нас досі. Бо, хоч ситуація ніби заспокоїлася, «трусонути» може в будь-який момент.

Передусім варто нагадати, що КСУ у своєму рішенні розглянув лише частину подання народних депутатів. Так, зазначені в поданні питання конституційності процедури цивільної конфіскації та відповідальності за незаконне збагачення все ще чекають на розгляд КСУ.

Крім цього, досі немає визначеності щодо процедури відбору суддів Конституційного Суду.

Так, просто зараз відбувається відбір суддів за квотою президента – і це попри те, що, як я вже зазначав раніше, Верховний Суд визнав незаконним звільнення Зеленським суддів Тупицького та Касмініна.

При цьому так само не переглянута процедура призначення нових суддів КСУ, що може «допомогти» потенційно недоброчесним суддям зайняти цю надважливу для країни посаду.

Ми сподіваємось на адекватні та правильні з правової точки зору рішення, які дозволять країні забути про «жах 27 жовтня від КСУ» і продовжити будувати незалежну та дієву антикорупційну інфраструктуру. Однак без вирішення питань, зазначених вище, зробити це буде вкрай складно (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2021/10/27/7311716/>). – 2021. – 27.10).

Г. Друзенко, *Gazeta.ua*: Україна – «непроговорена» держава. У цьому полягає її трагедія

Справжня трагедія України в тому, що вона «непроговорена» держава. Вона народжена з колективної емоції, з великого подвигу тих, хто поклав своє життя, аби вона постала, з «надміру любові», за геніальним висловом Вільяма Сйтса. Але також з родовим ганджем – критичним браком само-рефлексії та самопізнання.

Відчуття незалежності як великої цінності, яка насправді єднає абсолютну більшість українців, спроможне дати абсолютно чітку відповідь, ким ми не є, але безсиле розповісти нам про самих себе. За 30 років ми не усвідомили, чим є Україна як держава, і ким є ми, українці, як державний народ. Ми так і не сформулювали «технічне завдання» на українську державність.

А відтак ми відчуваємо, що нам вкрай потрібна державність, але не можемо сформулювати навіть і яка саме. Звідси народжується український парадокс героїчної відданості ідеї української державності і водночас великої недовіри до держави, яку

завжди уособлює влада і державний апарат. Бо засаднича ідея самоврядування, яка лежить в основі будь-якої демократії, передбачає, що народ формулює «технічне завдання» для влади і контролює, аби влада не виходила суттєво за межі необхідного для його виконання. Якщо можновладці суттєво порушують цей суспільний договір, народ їх скидає на виборах, або постає проти такої влади, не очікуючи відкриття виборчих дільниць.

У динамічному балансі прагматичних інтересів та високих ідеалів, які об'єднують великі групи людей, так звані суспільні страти, і полягає мистецтво врядування. Урядувати через закони (*rule by law*) означає не штампувати нормативно-правові акти зі швидкістю принтера, а знаходити динамічний баланс між різними суспільними групами та обережно направляти його динаміку у потрібному руслі.

Юридичні закони, на відміну від законів хімії, фізики чи біології, не є самовиконуваними. Погано написаний чи поспіхом ухвалений закон, який не враховує динаміку суспільних сил та

інтересів, приречений бути мертвнонародженою дитиною. Бо суспільство, яке не довіряє владі і не розуміє навіщо влада змушує громадян (наприклад) носити маски, має набагато більше ресурсу, аби знайти в законі тисячу лазівок і не виконувати чи обходити його. Врешті-решт в законодавчому процесі задіяні кілька тисяч людей, а законодавчі акти претендують на те, аби регулювати поведінку мільйонів. Без згоди цих мільйонів через довіру до влади чи усвідомлення суспільної користі від запровадження тих чи тих законодавчих регулювань (бажано і те і те), будь-який закон приречений бути більше декларацією, аніж регуляцією.

Архітектор американської конституції Джеймс Медісон дуже влучно назвав такі формально обов'язкові, але де-факто імпотентні, юридичні норми «паперовими бар'єрами» (parchment barriers) на шляху можновладців, які інстинктивно прагнуть концентрувати все більше і більше повноважень у власних руках. У 48-му «Федералісті» він пророчо пише: «Неможливо заперечувати, що влада за самою своєю природою має загарбницькі нахили і тому належить весь час її ефективно стримувати від виходу за рамки наданих їй повноважень. Чи досить буде точно зазначити межі владних повноважень кожного органу влади у конституції та вірити, що ці паперові бар'єри втримають загарбницький дух влади? Досвід переконує нас у тому, що дієвість писаних норм було значно переоцінено й існує нагальна потреба у адекватнішому захисті слабших органів влади від сильніших».

Коли Михайло Жернаков алярмує (і правильно алярмує!), що президент Володимир Зеленський готується вчергове витерти ноги об Конституцію, призначивши до Конституційного суду нових суддів за відсутності у суді вільних вакансій за його квотою, Михайло забуває поставити найбільш фундаментальне питання української політики: чому Конституція неспроможна захистити себе і зупинити президента від такого відвертого свавілля?

Жодні суди, жодні активісти, жодні «паперові бар'єри» юридичних норм нездатні

захистити суспільний договір, який ніколи не укладався. Якщо ми вірили, що Донбас – наша земля, ми пішли його захищати від загарбника (часто з порушенням формальних правових норм), розуміючи, що «паперові бар'єри» міжнародного права і Будапештського меморандуму неспроможні захистити нашу землю. Крим тому найкращий доказ.

Так само, аби в цій країні запрацювало право, а Конституція не була лише «словами, написаними на папері», ми маємо усвідомити, навіщо нам держава, які повноваження і під які завдання ми делегували владі, і які наші взаємні права і зобов'язання vis-a-vis державний апарат. Але щоб відповіді на ці засадничі питання знала не тільки купка експертів та політиків, а широкий загал, цю державу потрібно «проговорити». Як розумні закохані починають проговорювати свої взаємини, коли цунамі емоцій спадає і починається довгий марафон спільного життя.

Державу потрібно «проговорити». Тільки коли ми «проговоримо», усвідомимо та сформулюємо наш суспільний договір і договір про врядування, з'явиться шанс, що кожен вихід влади за накреслені в ньому межі викликатиме наш активний опір на виборчих дільницях, в судах, на вулицях і площах чи навіть у формі повстання зі зброєю в руках. А до того – хто захищатиме контракт, суб'єктом якого він себе не відчуває?

І тоді залишається лише наївна надія на «слова написані на папері», які ми називаємо конституцією, законами та підзаконними актами... Втім як колись визнав Джордж Вашингтон: «Жодна стіна слів, жодна гора паперу не може бути настільки міцною, аби втримати широкий потік безмежних амбіцій, посилений потужною течією корумпованої моралі».

Марні сподівання, скажу я вам, покладати надії на «слова на папері», коли на їхній сторожі не стоїть кожен з нас... (*Gazeta.ua* (<https://gazeta.ua/blog/56103/ukrayina-neprogovorena-derzhava-u-comu-polyagaye-yiyi-tragediya>). – 2021. – 18.11).

Д. Кларк, Главком: Антиолігархічний закон може зробити президента Зеленського занадто могутнім

Надії, що нещодавно підписаний президентом Зеленським антиолігархічний законопроект знаменує собою новий початок для України, не справдилися. Минулого тижня Національна рада з питань телебачення і радіомовлення оголосила про надання прав на регіональне телебачення.

Загалом за 43 частоти змагалися 130 претендентів, але понад третину отримала компанія «Аверс», що належить Ігорю Палиці, депутату та близькому соратнику олігарха Ігоря Коломойського. Скандально відомий олігарх має зв'язки із Зеленським, і на початку цього року потрапив під санкції США через звинувачення у «серйозній корупції».

Те, що мало бути кроком вперед для плюралізму ЗМІ в Україні, перетворилося на посилення контролю в руках тих, хто і так користується занадто великою владою в ЗМІ. Коломойський, як власник 1+1 Media Group, що складається з восьми телевізійних каналів із загальною часткою аудиторії близько 20%, має значний політичний вплив у теперішній Україні. Його медіаактиви були використані для просування виборчої кампанії президента Зеленського 2019 року, шоу якого раніше транслювали в мережі Коломойського.

Зеленського звинувачують у тому, що він підтримував зв'язки з цим олігархом з моменту вступу на посаду, формував політику та команду свого уряду відповідно до інтересів Коломойського й у знак вдячності отримав позитивне висвітлення у ЗМІ. Ця залежність, імовірно, посилиться, оскільки президент бореться з непопулярністю та починає планувати свою передвиборну кампанію на 2024 рік.

Немає підстав вважати, що нещодавно ухвалений український антиолігархічний закон значно змінить цю динаміку влади. Експерти вважають, що критерії визначення того, хто може вважатися олігархом, є суб'єктивними або відкритими для маніпуляцій. Що визначає участь у політичному житті, коли зв'язки між багатством і владою зазвичай є приватними

і їх можна заперечувати? Що являє собою монополію, коли володіння і контроль над активами підприємства часто здійснюються через довірених осіб?

Не заспокоює і те, що вирішення цих питань покладається на Раду національної безпеки і оборони (РНБО) – орган, повністю підконтрольний президенту. Об'єктивне та справедливе застосування положень законопроекту вимагає залучення незалежного органу, який має відповідні слідчі повноваження за умови прозорої та підзвітної робочої практики. Без цього він виглядає як ще один механізм виконавчої влади, спрямований насамперед на зведення рахунків з обраними суперниками, особливо з колишнім президентом України Петром Порошенком.

Чи є сенс очікувати, що РНБО буде об'єктивно дивитися на зв'язки Коломойського з Офісом президента, намагаючися визначити його причетність до політики? Яких зусиль вона доклататиме, щоб розкрити всі масштаби бізнес-імперії Коломойського, враховуючи, що значна частина його статків зберігається за межами України? Це стало особливо делікатним моментом для Зеленського після оприлюднення Pandora Papers та розкриття того, що він володіє значними багатствами в офшорах, більша частина яких отримана з попередньої роботи на медіаімперію Коломойського. Конфлікт інтересів занадто серйозний, щоб довіряти процесу, який безпосередньо підпорядковується президенту.

Іншим серйозним недоліком законопроекту (закон про олігархів вже підписаний президентом – «Главком») є те, що він нічого не робить для вирішення проблеми місцевих олігархічних мереж, багато з яких самі по собі представляють значну проблему. Наприклад, мера Дніпра Бориса Філатова звинувачують у тому, що протягом шести років він керував містом та його околицями як особистою вотчиною. Опоненти стверджують, що справжню владу завжди тримав місцевий «сірий кардинал» Геннадій Корбан.

Обидва були близькими союзниками Коломойського протягом багатьох років, попри недовготривалий конфлікт. Їх звинувачують у серйозних зловживаннях владою, включаючи заяви Національної спілки журналістів України про те, що сьогодні Дніпро є одним з найнебезпечніших місць для роботи українських журналістів після побиття місцевих телевізійних груп нібито муніципальною охороною Філатова на початку цього року.

Влада Києва не вжила жодних заходів щодо цього, і їх ніхто від неї не очікує. Експерти кажуть, що Корбан і Філатов впливають на офіс Зеленського через заступника глави Адміністрації президента Кирила Тимошенка, PR-спеціаліста і соратника Коломойського з Дніпра, який раніше працював з Корбаном і Філатовим.

Ці стосунки, ймовірно, стануть важливішими для Зеленського, оскільки він готується боротися за переобрання. Обидва докладають серйозних зусиль щодо мобілізації регіональних політичних лідерів з усієї України на підтримку президента в рамках новоствореного Конгресу місцевих громад та регіональних органів влади. Така доцільність означає, що Корбан і Філатов, імовірно, і надалі будуть мати відносну свободу дій у Дніпрі.

Західні партнери України не можуть дозволити собі бути байдужими до недоліків стратегії деолігархізації Зеленського. У кращому випадку це є втраченою можливістю вирішити проблему, яка була причиною проблем розвитку країни з

моменту здобуття незалежності. У гіршому, ця «деолігархізація» ризикує стати інструментом для вкорінення тих самих проблем, які вона була покликана вирішити.

З українською олігархією не можна боротися вибірково, і будь-яку спробу так зробити слід засуджувати. Імплементация правил повинна здійснюватися прозоро та неупереджено незалежними органами. Це повинно супроводжуватися вимогою до уряду та президента бути відкритими щодо своїх стосунків з тими, хто володіє значними приватними багатствами.

США та ЄС повинні стежити за виконанням законопроекту та наполягати на змінах, які відображають найкращі міжнародні підходи. Будь-які зміни мають враховувати рекомендації Венеціанської комісії, які очікуються до кінця року.

Якщо нещодавно прийнятий український антиолігархічний закон не спроможний ефективно та безперешкодно впоратися з проблемою олігархічного впливу, уряди Заходу повинні дати сигнал про готовність запровадити додаткові цілеспрямовані санкції проти тих, хто залишається безкарним, попри їхню причетність до корупції та порушень прав людини. Досвід показав, що це залишається найефективнішим способом зосередитися на цілях і заохочувати прогрес (*Главком (<https://glavcom.ua/publications/ukrajinskiy-antioligarhichniy-zakon-mozhe-zrobiti-prezidenta-zelenskogo-zanadto-mogutnim-797558.html>). – 2021. – 9.11*).

В. Подоляка, Закон і Бізнес: Вакцинувати не можна допустити

Нині розмови про вакцинацію витіснили всі інші теми для обговорення в нашому суспільстві. У зв'язку із цим відбулось обговорення незаконних вимог роботодавців і порушення внаслідок таких дій прав громадян. Доповідачі висвітлили питання і з медичної точки зору.

У контексті права на працю

Згідно з трудовим законодавством медичні огляди, у тому числі й лабораторні дослідження,

повинні організовуватися роботодавцем і проводитися його коштом. Отже, вимога до працівника робити тест за власні гроші для допущення до праці є незаконною. Однак в умовах пандемії все частіше виникають спори, в яких ставиться під сумнів правомірність дій тих чи інших осіб.

«Якщо дві сторони будуть намагатися дійти згоди про допуск на підставі тесту, то про його проходження повинен подбати роботодавець,

а не працівник», – повідомила голова комітету з трудового права Асоціації адвокатів України Надія Загрія. Між іншим, таке саме правило мало б діяти і під час запровадження карантину: якщо державні структури відмовляють у допуску громадян без тесту, то мають запропонувати здати його безкоштовно.

Відповідно до ст. 46 Кодексу законів про працю визначено чіткий перелік осіб, яких можна відсторонити від роботи («у разі появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони; в інших випадках, передбачених законодавством»). Крім того, ще у січні 2019 року за результатами розгляду справи Верховний Суд постановив, що такі підстави є вичерпними й не підлягають розширенню або іншому тлумаченню.

З огляду на це в багатьох громадян виникають питання з приводу цьогорічного наказу Міністерства охорони здоров'я щодо переліку професій, для яких щеплення є обов'язковим. Уже є позови щодо незаконності нормативного документа, але результатів розгляду справ ще немає (див. «Перелік «небезпечних», «ЗІБ»). Поясненням слугує те, що суди перевантажені й на це не вистачає часу.

У той же час роботодавці також вимагають сертифікатів від працівників. За словами Н. Загрії, це пов'язано з обмеженнями на місцевому рівні. Однак не виключено, що з часом наказ МОЗ розшириться й торкнеться практично всіх роботодавців.

Оскільки сьогодні в більшості випадків поліція ігнорує виклики щодо недопущення до роботи, голова комітету порадила працівникам для перестраховки писати доповідну записку керівнику. У листі потрібно довести до відома роботодавця конкретну ситуацію. Тоді в працівника будуть докази, з якими можна визнавати звільнення за прогул незаконним. «Однак суд повинен установити взаємозв'язок між певними обмеженнями, які перешкоджали особі вийти на роботу, і звичайною неявкою через відсутність бажання працювати», – наголосила Н. Загрія.

З медичного ракурсу

До цього часу немає конкретного алгоритму дій як для роботодавців, так і для працівників. У першу чергу виникають питання щодо доречності проведення вакцинації в торгових центрах. Таким чином громадян позбавляють можливості отримати якісну медичну допомогу в разі потреби, та й відомі летальні випадки такого щеплення. Крім цього, через відсутність попереднього огляду лікаря більшість осіб вимушені обирати вакцину, зважаючи на чийсь відгуки, а не на власні показання.

За словами лікаря Людмили Панченко, є значні відмінності між вакцинами, якими щеплять населення України. «Єдина спільна риса – це побічна реакція», – додала терапевт. Тому потрібно завчасно здавати аналізи та звертатися до лікаря для визначення тієї вакцини, яка може найкраще підійти в конкретному випадку. Проте в тих рамках, в які влада поставила населення, про цивілізований підхід навіть не йдеться.

До того ж Л.Панченко повідомила про дефіцит медпрацівників на пунктах вакцинації. І це в той час, коли черги можуть сягати до 500–600 осіб в одному місці. Буває, що деякі громадяни змушені кілька днів приходити з метою таки пройти щеплення.

У свою чергу голова комітету з медичного права ААУ Ганна Щеннікова звернула увагу на проблеми осіб, які з певних причин не можуть вакцинуватись. Адже труднощі виникають не тільки на етапі підтвердження підстав для відтермінування або абсолютного протипоказання. І досі не затверджено форми довідки, яка б звільняла конкретну особу від щеплення.

Нині довідки щодо протипоказань видають сімейні лікарі або конкретні спеціалісти в довільній формі. Однак до такого документа теж виникають питання.

Обійти закон

За даними офіційного сайту Національної поліції, з початку цього року обліковується 867 кримінальних проваджень, порушених за фактами підробки сертифіката про вакцинацію.

Більшість таких справ розслідують за ст. 358 Кримінального кодексу. За ч. 1 притягують

до відповідальності осіб, які підроблюють документи, а за ч. 4 розглядають справи щодо умисного їх використання. Також є посилання на шахрайство, незаконне втручання в комп'ютерні мережі тощо. Медпрацівників, які вносять завідомо неправдиві відомості, притягають до кримінальної відповідальності за ст. 366 КК («Службове підроблення»).

Г. Щеннікова повідомила, що вже зареєстровано законопроект № 6084, згідно з яким планують посилити кримінальну відповідальність за підроблення документів. І він уже схвалений у першому читанні.

Крім незаконних шляхів для обходження певних обмежень, чомусь не розглядаються інші варіанти. Адже для належного виконання своїх обов'язків не всі працівники повинні

бути на робочому місці. Хоча в нормативних документах замовчується можливість працювати дистанційно. Тож це питання ніяк не регулюється. Тільки відсторонювати – альтернативи немає.

Отже, є прогалини в нормативних документах, тому виникають проблеми при їх безпосередньому застосуванні. Та й влада полюбить вдаватися до примусу та залякувань замість того, щоби спілкуватися з громадянами та пропонувати альтернативу. Хоча добре відомо із законів природи: чим сильніший тиск, тим сильніший і супротив (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/149622-yak_pracivnikom_vidstoyuvati_pravo_na_dopusk_do_roboti_v_umo.html). – 2021. – 6-12.11).

О. Матвійчук, Дзеркало тижня: Пандемія та права людини. Коли на шальках терезів життя і приватність

Кілька застережень на початку нашої розмови. По-перше, не все те, що зараз люди називають правами людини, ними насправді є. Права людини – це доволі вузький перелік, закріплений у міжнародних конвенціях та перенесений із них у нашу Конституцію. А не все, що нам хочеться.

По-друге, права людини, крім свободи від катування та рабства, не є абсолютними і можуть піддаватись обмеженням. Такі обмеження мають відповідати критеріям – передбачатися законом, вводитися з легітимною метою та бути необхідними в демократичному суспільстві. Тому з кожним видом обмежень слід розбиратися окремо.

До того ж права людини можуть між собою конкурувати. Це завжди мова про шальки терезів: яке право переважить у тому чи іншому випадку.

І насамкінець: я не лікар чи науковець, тож питання ефективності тих або інших заходів для стримування пандемії лишу фахівцям. Але навіть у сфері прав людини – остаточне рішення винесе не вулиця й не соцмережі, а суд, який для цього має врахувати думку медиків та вчених.

Чи можуть мене примусово вакцинувати?

Не можуть. За українським законодавством, вакцинація від ковіду – добровільна. Держава встановлює для невакцинованих певні обмеження. Для кожного обмеження треба окремо визначати, чи воно передбачене законом, чи легітимна мета його впровадження, наприклад захист життя та здоров'я людини, і чи необхідне воно в демократичному суспільстві.

А чи має держава право встановлювати обмеження для невакцинованих громадян?

Так, сама ідея, що пропорційні обмеження під час пандемії потрібні, – правильна. Хочемо ми сприймати реальність чи ні, але факт є фактом: Україна б'є антирекорди за кількістю інфікованих та смертей від ковіду. Люди вмирають тисячами. А це означає, що відбувається конкуренція прав: права людини на життя і здоров'я, з одного боку, а з іншого – права на приватність, що включає право самостійно приймати рішення щодо медичного втручання, наприклад вакцинації. У ситуації пандемії уряд має обов'язок стримувати поширення вірусу, щоби і хворі на ковід, і хворі на інші захворювання, до яких у медиків зараз

не доходять руки, вижили. Але, як я казала, всі обмеження слід розбирати окремо.

Чи має уряд право усувати від роботи у разі відмови від вакцинації певних категорій людей?

Тепер ми говоримо про конкуренцію права на життя і здоров'я та права на працю.

Я нагадаю, що навіть до пандемії ковіду в Україні була низка професій, для яких передбачені обов'язковий медичний огляд та профілактичні щеплення проти дифтерії, кашлюку, кору, поліомієліту, правця, туберкульозу тощо. Це переважно професії, пов'язані з роботою з людьми.

Стаття 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних захворювань» дозволяє запроваджувати обов'язкову вакцинацію також проти інших інфекційних хвороб для певних категорій професій. Хто саме потрапляє під цю категорію – визначає МОЗ.

У ситуації пандемії МОЗ затвердив перелік категорій працівників, діяльність яких передбачає постійні контакти з людьми і може призвести до швидкого поширення вірусу. До списку потрапили працівники центральних органів виконавчої влади, місцевих держадміністрацій, закладів освіти й наукових установ. МОЗ визначило, що тимчасовою умовою для роботи цих категорій працівників є вакцинування проти ковід, і дав місяць часу на прийняття рішення. Якщо людина відмовляється від вакцинації, то з 8 листопада вона має бути тимчасово усунена від роботи без збереження заробітної плати.

Якщо така людина, що підлягає тимчасовому усуненню, може бути переведена на дистанційну роботу, і вона дистанційно її виконуватиме, то їй має нараховуватися заробітна плата відповідно до частини першої ст. 94 КЗпП. Це може бути рішенням для освітян, наприклад.

Чи є якісь винятки з цих правил?

До речі, зі значним запізненням уряд нарешті затвердив перелік протипоказань до вакцинації. Тому не мають бути усунені особи з протипоказаннями до вакцинації, які отримали про це медичний висновок. Такий висновок із

тримісячним терміном дії можуть отримати також люди, котрі перехворіли на COVID-19.

Чи немає дискримінації в такому різному ставленні до працівників різних професій?

Дискримінація – це коли до людини з певною ознакою ставляться інакше, ніж ставляться до людини без цієї ознаки, та коли такому різному поводженню з людьми немає об'єктивного обґрунтування. Наприклад, людину без слуху саме за цією ознакою не візьмуть на конкурс «Голос країни», і в даному випадку таке вирізняльне поводження буде виправдане. І не порушить закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

У нашому випадку справді запроваджується вирізняльне поводження за ознакою, чи зробила людина щеплення, чи ні, але МОЗ наводить аргументи, чому таке вирізняльне поводження виправдане.

І тут ми входимо у сферу медиків та вчених. МОЗ аргументує тим, що хоча вакцинована людина теж може захворіти, однак відсоток хворих серед вакцинованих значно нижчий і, відповідно, серед вакцинованих значно менше людей, котрі розповсюджують хворобу. Визначені ним професії стосуються саме працівників, які контактують із великою кількістю людей. Тобто уряд вважає, що право на життя переважає над тимчасовим обмеженням права на працю. Його логіка така: ти маєш право не вакцинуватися, але тоді маєш бути під обмеженням, аби не створювати загрози для інших.

До речі, тут закономірно постає запитання: чому цей наказ МОЗ не стосується самих медиків? Адже вони контактують із хворими на різні хвороби, які, до того ж, перебувають у найбільш уразливому стані. У МОЗ пояснили, що в країні просто немає вдосталь медиків, аби лікувати людей. Інакше кажучи, в нас колапс медичної системи. І що в даному випадку менше зло має визначати суд, якщо така справа з'явиться.

Чи можуть людину посадити у в'язницю, якщо в неї фальшивий сертифікат про вакцинацію?

Держава завжди визначає підробку офіційних документів як правопорушення. Стаття 358 Кримінального кодексу передбачає відповідальність за використання завідомо піддробленого документа. В умовах пандемії серйозність наслідків для суспільства у разі підробки сертифікату про вакцинацію зростає. Парламент поки що в першому читанні ухвалив законопроект про відповідальність за підробку документів, які стосуються проведення профілактичних щеплень, щоб доповнити Кримінальний кодекс статтею 321-3. Якщо цей законопроект стане законом, то людина, котра свідомо використовує підроблений сертифікат, на розсуд суду, отримає або штраф, або обмеження волі на строк до двох років. Тобто мова не про в'язницю, а про можливе утримання людини у кримінально-виконавчих установах відкритого типу (виправних центрах) в межах місця її проживання без ізоляції від суспільства, але з обов'язковим наглядом та обов'язковим залученням до праці.

А ось внесення завідомо неправдивих відомостей медичним працівником та виготовлення з метою збуту і сам збут таких сертифікатів може мати наслідком реальне позбавлення волі.

Але важливо, як це застосовуватиметься на практиці. МОЗ розглядає можливість введення «ковідної амністії» для тих, хто купив документи про вакцинацію проти коронавірусу.

До того ж у нас уже є «мертва» стаття ст. 325 КК України «Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням». Торік до суду за цією статтею дійшло тільки два обвинувальних акти. І тут ідеться про значно серйозніші злочини в контексті пандемії, ніж використання піддробленого сертифіката.

Ситуація, коли пенсіонера без маски на вулиці штрафують на 17 тисяч гривень, а ресторан «Велюр» працює, попри пряму заборону, неприпустима й делегітимізує будь-які раціональні обмежувальні заходи в очах населення.

Чи має право поліція перевіряти паспорт вакцинації на вулиці? А в громадських місцях?

Я вже казала, що одним із критеріїв обмеження прав людини має бути законність таких обмежень. Поліція не може перевіряти ковід-сертифікати на вулицях, хоча постанова Кабміну дала їй таке право. Спочатку треба внести зміни до закону про Національну поліцію, що визначає її повноваження.

Для перевірки документів на вулиці мають бути підстави. Згідно із Законом «Про Національну поліцію», документи можуть перевіряти виключно за підозрою у вчиненні правопорушення. На сьогодні немає заборони на перебування без ковідного сертифіката на вулиці. Такі перевірки можливі тільки там, де обмеження запроваджено, – в метро, громадському транспорті, спортзалах, торгових центрах.

Рада Європи ще торік поширила рекомендації для урядів, як мінімізувати ризики для населення під час обмежувальних заходів у період пандемії. Насамперед обмежувальні заходи мають бути пропорційними й тимчасовими. Вони мають бути співмірними за масштабом та відповідати локалізації епідемії, бо ситуація в різних регіонах може бути різною. Але принцип верховенства права залишається непорушним. Попри будь-які загрози, дії й рішення держави мають бути законними і відповідати Конституції та міжнародним стандартам.

Хіба такі обмеження не вводять лише під час надзвичайного чи воєнного стану?

Ні, обмеження прав людини можливі й поза надзвичайним станом. Нікого ж не дивує, що Зайцева обмежена у своєму праві на пересування через скоєння нею ДТП, внаслідок якої загинуло кілька людей, і тепер вона, за рішенням суду, перебуває в місцях позбавлення волі?

Тому не втомлююся повторювати: обмеження прав людини можливі, але мають відповідати кільком критеріям – передбачатися законом, впроваджуватися з легітимною метою та бути необхідними в демократичному суспільстві.

Права людини – це завжди про кордони між нашою свободою та повноваженнями влади. Ці кордони рухливі, бо залежать від конкретних обставин. В умовах кризи у влади завжди виникає спокуса перетягнути ковдру на себе

більше, ніж потрібно. І тому важливо стежити, аби права та свободи людини були обмежені тільки до рівня, який є необхідним для захисту життя та здоров'я громадян. Спрощено кажучи, щоб більше не було заборон на кшталт «гуляти в парках». Бо гострота пандемії впаде, а звичка влади непропорційно обмежувати права та свободи залишиться.

Чи можуть ресторани, магазини, кафе etc вимагати в людей на вході сертифікат про вакцинацію?

Не можуть, а мають. Бо коли ми говоримо про ресторани, ми говоримо не про права людини. Ці обмеження накладаються не на людину, а на ресторан як господарюючий суб'єкт у формі товариства з обмеженою відповідальністю чи ФОП. Стаття 29 Закону «Про захист населення від інфекційних хвороб» дозволяє уряду під час карантину встановлювати тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки, що покладаються на них. І уряд на час карантину такі обов'язки визначив.

Варто розрізнити права людини та права фізичних і юридичних осіб, про які йдеться у цьому прикладі.

Права людини – це доволі вузький перелік, закріплений у міжнародних конвенціях та перенесений із них у нашу Конституцію. Стаття 64 передбачає, що обмеження прав людини можливі тільки у випадках, передбачених Конституцією. Тому якщо ви погортаєте розділ другий, то побачите, що в цілій низці прав міститься застереження про можливість їх обмеження на рівні закону, а що стосується мирних зібрань – тільки рішенням суду.

Чи можна обмежити користування автобусом або потягом для невакцинованих людей?

Тепер ідеться про конкуренцію права на життя та здоров'я і права людини на вільне пересування.

Стаття 30 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» наділяє правом органи виконавчої влади та місцеве самоврядування у разі поширення небезпечних інфекційних хвороб запро-

ваджувати у встановленому законом порядку на відповідних територіях чи об'єктах особливі умови та режими праці, навчання, пересування і перевезення, спрямовані на запобігання та ліквідацію цих захворювань і уражень.

Правила та заборони, визначені урядом на основі цього закону, встановлюють певний порядок пересування та перевезення в червоних зонах. Уряд тимчасово запровадив його для автобусів і потягів, щоб зменшити потенційну швидкість зараження. Уряд обґрунтовує необхідність цього обмежувального заходу статистично нижчими показниками захворюваності вакцинованих, рекомендаціями ВООЗ і медичними дослідженнями, які показують, як передається вірус. І я цього не коментую, бо я не лікар і не вчений-вірусолог, і це не моя сфера компетенції.

Чи порушує вимога показати сертифікат про вакцинацію моє право на лікарську таємницю?

Тепер ідеться про конкуренцію права на життя та здоров'я і права людини на приватність.

Людина має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення по медичну допомогу, діагноз, а також про відомості, отримані під час її медичного обстеження, відповідно до статті 39-1 Закону «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

Але «сертифікат про вакцинацію» не містить інформації про здоров'я чи діагноз. Це, радше, документ, який містить дозвільну інформацію. У червоній зоні постанова уряду зобов'язує людину показувати сертифікат про вакцинацію для доступу до громадського транспорту або торговельного центру. Така вимога проказати сертифікат є пропорційним втручанням. Інша річ, що охоронець не може записувати ці дані або вносити в якусь базу ресторану.

Захист приватності та персональних даних при вакцинації турбує зараз багато країн світу. У квітні нинішнього року Рада Європи розіслала країнам-членам рекомендації, як в умовах пандемії застосовувати стандарти Конвенції «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» та Додатковий протокол до них. Рада Європи наголошує, що

обробка, зокрема збір, таких даних та інформації мають здійснюватися за умови забезпечення підвищеного рівня безпеки. А використання таких даних для немедичних потреб може становити необґрунтоване порушення захисту приватності та персональних даних.

Що робити, коли я не згоден і вважаю, що мої права порушено?

Держава має дискрецію (повноваження) на визначення тієї критичної позначки, після якої потрібно запроваджувати карантин і обмежувальні заходи. Закон про захист населення від інфекційних хвороб покладає це на уряд. Важливо, щоб було якесь раціональне обґрунтування такого рішення. Торік у соцмережах гуляв ролик, який називався «генератор случайных чисел». Це була нарізка з відповідями президента і тодішнього міністра охорони здоров'я. Їх упродовж кількох місяців запитували, то при яких показниках у країні буде запроваджено карантин. І вони постійно змінювали свою відповідь, показники зростали, і складалося враження, що жодного раціонального обґрунтування для такого кроку влада не має.

Тим більше коли йдеться про обмеження конституційних прав, то такого роду обмеження

можуть бути встановлені виключно на рівні закону. І тут справді є проблеми. Правозахисники ще під час першого локдауну привертали до цього увагу уряду. Мовляв, ми розуміємо доцільність багатьох обмежень, свідомі, що в тих умовах треба було діяти швидко, проте будуть наступні хвилі пандемії, і треба підготуватися, щоб надалі робити все у правовий спосіб. Деяко було зроблено. Але не все.

Тож якщо ви вважаєте, що ваші права порушено, – звертайтеся до суду і обстоюйте свою правову позицію. Це буде правильно.

Але в нас у країні погано з рівнем правової культури. Якщо люди вирішують порушувати правові приписи, то мають бути готовими до відповідальності. У кожному разі, коли хтось не згоден із тими чи тими обмеженнями, то вільний подати до суду й дійти аж до Страсбурга. Європейський суд з прав людини цього року вже виніс рішення у справі «Ваврічка та інші проти Чеської Республіки», яка стосувалася спору про вакцинацію. Упевнена, що багато позовів, спровокованих пандемією, вже на підході (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/internal/pandemija-ta-prava-ljudini-koli-na-shalkakh-tereziv-zhittja-i-privatnist.html>). – 2021. – 10.11).

М. Яцков, Громадський простір: Деякі рефлексії щодо законопроекту № 5512 про місцевий референдум

Проєкт закону про референдум став одним із перших проєктів, які ще до внесення в сесійну залу Верховної Ради України широко обговорюється з громадянами. Законотворці за участі авторитетних національних експертних та міжнародних організацій спробували організувати публічні консультації щодо законопроекту у сфері народовладдя. Мова йде про законопроект № 5512 про місцевий референдум.

Так, із червня й по нині тривають обговорення в усіх регіонах країни. Напрацювання та рекомендації таких обговорень будуть проаналізовані та передані робочій групі Верховної Ради України з розробки проєктів законів із питань народовладдя.

Такий формат, відверто корисний та потрібний. Й так, він сприяє обізнаності громадян щодо політичних реформ та побудові діалогу між громадянами, політичними партіями, та експертним середовищем.

Закон про місцевий референдум дійсно потрібен. Він на часі та вкрай важливий, бо імплементує конституційну гарантію громадянам брати участь в управлінні місцевими справами в тому числі через місцеві референдуми.

Про імперативність місцевих референдумів

Проте, пропонується редакція законопроекту № 5512, містить ряд недоліків.

Стаття 4 законопроекту стверджує, що всі місцеві референдуми, тобто їхні рішення є

обов'язковими до виконання. Але виходячи із приписів статей 110-111 законопроекту ми бачимо, що використовується варіативність в залежності від предмета місцевого референдуму на обов'язкові та необов'язкові.

До прикладу, коли ми достроково припиняємо повноваження виборних осіб чи скасовуємо нормативно-правовий акт, то в цих випадках місцевий референдум дійсно має обов'язковий характер та рішення місцевого референдуму виконуються безумовно. Передбачена процедура імплементації таких рішень, що не потребує подальшого схвалення місцевої ради на території якої проводився місцевий референдум.

Зовсім інша ситуація з питань щодо затвердження нормативно-правових актів та інших питань місцевого значення.

Власне для чого нам потрібна процедура місцевого референдуму? Цей інструмент цінний у ситуаціях, коли організація діалогу у громаді не призводить до узгодження компромісу та ухвалення рішення. Нам потрібен місцевий референдум саме тоді, коли місцева рада не готова прийняти політичне суспільно значиме рішення. Коли є гострий конфлікт у громаді, і опозиція та реальна влада не можуть досягти згоди, бо не вистачає голосів у місцевій раді для ухвалення рішення.

Що робити? Нашій громаді треба рухатись далі та ухвалити яке-небудь рішення. Саме в таких ситуаціях у нас мають бути дві альтернативи: 1) ми виносимо питання на місцевий референдум або 2) йдемо дружно на дострокові вибори.

Так от, коли питання стосується затвердження якогось нормативно-правового акту, то для Ужгородської громади цей місцевий референдум буде коштувати 3-5 млн грн. Сума залежатиме від конфігурації складу референдумних комісій та вартості оплати праці членів цих комісій, друку бюлетенів та ін. Отже, ми витратили ці кошти з місцевого бюджету для того, щоб на місцевому референдумі затвердити якийсь нормативно-правовий акт, а в результаті, згідно статей 110-111 законопроекту ми повертаємось до тієї ж місцевої ради, яка раніше не спромоглась

ухвалити потрібне рішення без референдуму. За законопроектом місцева рада зобов'язана розглянути рішення місцевого референдуму і врахувати його.

Слід мати на увазі, що інститут “врахування” не є безумовним. Місцева рада може в підсумку ухвалити рішення в іншій редакції ніж та, що була предметом місцевого референдуму. Та й нема жодних гарантій, що рішення буде ухваленим. Зауважимо, це рішення за яке голосували люди і за які сплачено суттєві кошти з місцевого бюджету.

Тому є питання до конструкції правових наслідків рішень місцевих референдумів, які закладені в законопроекті. Вона ж, на моє глибоке переконання, буде дискредитувати в очах людей саме поняття місцевого референдуму.

Якщо говорити про предмет референдуму з інших питань місцевого значення, то тут та ж проблема. До прикладу, ми хочемо вирішити політико-правовий конфлікт у громаді: будувати чи ні сміттєспалювальний завод. Ми хочемо нашу громаду бачити як туристичний центр чи розвиваємо її як індустріальний центр? По суті, це світоглядні суперечливі та такі що розколюють громаду питання стратегічного характеру, які можуть бути предметом місцевого референдуму. Але знов таки, повертаємось до статей 110-111 законопроекту, які не дають відповіді чи буде вирішено конфлікт у громаді. Бо ми вимушені повертатись до місцевої ради, яка має “врахувати” наслідки такого референдуму. І знов таки, повертаємось до місцевої ради, яка не змогла вирішити політико-правовий конфлікт до ініціювання місцевого референдуму.

Було б чеснішим у статті 4 законопроекту вписати, що не всі рішення місцевого референдуму є обов'язковими до виконання. А отже, визнати, що маємо два типи місцевих референдумів: імперативні та консультативні.

На жаль, законодавець чомусь замовчує цю обставину і по суті це є обманом людей, які довіряться інструменту місцевого референдуму у надії вирішити конфлікт у громаді. Це неповага до місцевого самоврядування, неповага до місцевої демократії!

З іншого боку, якщо автори законопроекту відверто та чесно мають намір надати усім рішенням місцевому референдуму обов'язкового характеру та відповідно реалізують виборче зобов'язання Президента України... Якщо так, то слід подбати про ревізію розділу законопроекту про правові наслідки місцевих референдумів.

Так, ми розуміємо, що не можна змусити місцеву раду як колегіальний орган ухвалити рішення, яке цілком або частково відповідатиме рішенням місцевого референдуму. Мусимо поважати дискрецію органів місцевого самоврядування, тому інститут "врахування" є доречним.

Разом з тим, законодавець повинен підсилити "обов'язковість" рішень місцевого референдуму додатковими гарантіями.

Виходячи з умов правового імунітету від ревізії рішень місцевого референдуму з боку органів місцевого самоврядування, визначених у статті 4 законопроекту... можна заблокувати можливість місцевих рад ухвалювати нормативно-правові акти та акти індивідуальної дії, які суперечитимуть рішенням місцевого референдуму принаймні на один рік чи на три роки залежно від суб'єкта ініціювання місцевого референдуму, а чинні нормативно-правові акти на цей період мають призупинити свою чинність.

Як альтернативний механізм забезпечення обов'язковості рішень місцевих референдумів, можна розглянути модель із судовим контролем. Місцева організація політичної партії або громадська організація, зареєстровані в територіальній комісії з місцевого референдуму як прихильник або опонент питання місцевого референдуму, має наділятись додатковими гарантіями та правом звернення до окружних адміністративних судів із позовною заявою про призупинення актів органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності рішенням місцевого референдуму.

До прикладу, якщо на місцевому референдумі громада вирішить не будувати сміттєспалювальний завод в певній місцевості, то будь-які рішення органу місцевого самоврядування з корекції генерального

плану, плану зонування громади, іншої містобудівної документації, та похідних рішень про землевідводи з певним цільовим призначенням і т.д., що йтимуть в супереч волі громади, матимуть сумнівну юридичну природу та можуть бути предметом розгляду в адміністративних судах з підстав порушення правового імунітету чинного для пов'язаного рішення місцевого референдуму.

Обидві альтернативні моделі посилюють рішення місцевого референдуму, додають довіри механізму безпосередньої демократії та можна говорити про імперативний характер рішень місцевих референдумів з питань місцевого значення.

Нам, як представникам громадянського суспільства, важливо апелювати до парламентарів та вимагати поваги до людей, до місцевого самоврядування та наших ресурсів. Віримо, що до другого читання ми побачимо або нову редакцію статті 4 законопроекту про варіацію місцевих референдумів на імперативні та консультативні, або ж будемо мати доповнену статтю 111 законопроекту додатковими гарантіями забезпечення обов'язкового характеру рішень місцевого референдуму.

Про зловживання правом та захисні механізми

Чомусь процедурна компонента законопроекту переважно орієнтована на політичні партії. Але де тут громадяни? Якщо партії не будуть ресурсно зацікавлені у вирішенні конфліктного питання у громаді, то чи зможе ініціативна група громадян реально організувати увесь цей процес? Технологічна карта ініціювання та організації місцевого референдуму досить ускладнена захисними запобіжниками від зловживань правом. Потрібні спеціальні знання та фахова підготовка.

Зловживати місцевим референдумом політичним акторам теж буде складно. Фільтри, визначені у законопроекті ще на етапі ініціювання місцевого референдуму, є настільки заскладними, що його будуть використовувати у дуже крайніх випадках. Це колосальні людські ресурси, часові, інтелектуальні... і щось там зробити зі злим

умислом, це практично неможливо. А тим паче, що не менше 50% виборців мають явитись на дільниці, щоб місцевий референдум взагалі відбувся. Тобто у нас вже стільки багато захисних елементів, що говорити про те, що люди там щось “наказкують”, вибачте, але це вже надмірне перестрашування.

Що змушує законотворців так захищатись від волі людей та їх прагнення до нормотворення? І чим громадяни відрізняються від депутатів місцевої ради? По суті, це все ті ж самі люди, з такою ж освітньою підготовкою. Та такі ж самі сидять у парламенті. Просто на відміну від звичайних громадян, депутати мають консультантів та експертів. Чому б не надати людям адекватний робочий інструмент місцевого референдуму? Який оплачуватиметься людськими грішми, зібраними у якості податків.

Про дотаційні громади та фінансове забезпечення референдумів

Є питання, чи зможуть скористатись цим інструментом громади, які наразі мають труднощі з власними фінансами. До прикладу, понад 50% громад на Закарпатті є дотаційними. Механізм вирішення цієї проблеми у законопроекті невизначено. Чи буде якимось чином співфінансуватись це питання з національного чи регіонального бюджету з наших податків? Відповіді поки нема.

Відзначимо, що бюджетний комітет у висновку до законопроекту констатує неповагу до місцевого самоврядування. Законопроект зареєстровано без жодних розрахунків впливу закону на місцеві бюджети. Також автори закону не подбали про компенсаторні механізми.

На мою думку, була допущена величезна помилка, коли законодавець запозичив процедури проведення місцевого референдуму за аналогією з процедурами місцевих виборів. Звідси й з дороччання процесу. І в часовому вимірі і в людських ресурсах і т.п.

Для консультативних референдумів можна було б спростити процедуру та й здешевити увесь процес. З огляду на те, що ревізію рішень місцевого референдуму буде здійснювати місцева рада. Необхідно до законопроекту

внести окремий розділ, яким врегулювати спеціальні процедури і, можливо, ув'язати у перехідних положеннях законопроекту взаємозв'язки із іншим законопроектом про публічні консультації.

Це важливо, щоб правозастосування цього інструменту для місцевої громади не було настільки болісним і щоб люди не розчарувались у ньому. Бо не так важливо зробити законопроект на виконання приписів Конституції України, як те, щоб люди повірили у себе, що можуть впливати на рішення і їх думка важлива, що влада їх чує і що закон на боці людей. Ця віра людей у незворотність наслідків місцевих референдумів законопроекту, на разі, не прочитується.

Про людиноцентризм та законодавство

Відзначимо, що у Конституції України всього лишень три статті встановлюють правові рамки для місцевих референдумів (ст.ст. 38, 69, 70). І жодна з них не визначає запобіжних заходів чи обмежень, за винятком права голосу лишень для повнолітніх.

Натомість стаття 3 Конституції України стверджує засадничий принцип нашої держави, що Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Не має жодного сенсу приймати закон про місцеві референдуми тільки заради того, щоб виконати приписи Конституції України. Переконалий, що маємо вболівати у дискусії про подальшу долю законопроекту про місцевий референдум з огляду на потреби людей та місцевих громад. Закон про місцевий референдум має бути робочим інструментом для громадян та місцевих громад.

Звідси необхідно піддати критиці частину 5 статті 108 законопроекту. За задумом авторів законопроекту місцевий референдум вважається таким, що відбувся, якщо участь у голосуванні на місцевому референдумі взяли

не менш як 50 відсотків виборців від кількості виборців, включених списків виборців на відповідному місцевому референдумі.

Нагадаю, що явка на місцевих виборах 25 жовтня 2020 року становила орієнтовно 37%. Найвища активність виборців була в Тернопільській області – 46,77%, найнижча в Донецькій області – 31,67%.

Жодних правових рамок із застереженням про кваліфіковану кількість виборців як передумову для визнання місцевого референдуму як такого що відбувся не має в Конституції України та інших чинних актах законодавства. Поріг проходження слід понижати з огляду на реалії явки виборців на місцевих виборах або взагалі відмовитись від цієї конструкції.

Також не можу обійти увагою частину 6 тієї ж статті 108. Чомусь автори законопроекту вважають, що рішення місцевого референдуму щодо питання місцевого референдуму вважається прийнятним у разі, якщо щодо нього опцію «так» при голосуванні висловили більшість виборців від кількості виборців, які взяли участь у відповідному місцевому референдумі. А опція «ні» – вже не вважається рішенням, чому? Адже негативний результат теж є рішенням, який також треба захищати та надати правовий імунітет від будь-яких намагань повернутись до того ж питання щонайменше в один календарний рік так само як і для позитивного результату місцевого референдуму.

Законопроект замовчує проблему дублювання виборчої документації мовами національних меншин. Як проводити місцевий референдум у громадах з компактним проживанням

нацменшин, зокрема угорців, гагаузів, болгарів, та інших у яких є труднощі з володінням державною мовою? Слід ухвалити закон про національні меншини, інакше частина громад не зможуть скористатись можливостями місцевих референдумів, а права громадян України будуть порушені. Це ж не вина людей, що освітня політика країни за останні 30 років призвела до таких наслідків, які маємо на сьогодні.

Питання інклюзивності та доступності також не розкриті. Власне виключно для консультативних референдумів, результати яких будуть “враховуватись” місцевими радами спрощення та здешевлення процедури якраз могло б бути реалізовано через електронне голосування. Фіксування такої позиції, принаймні у перехідних положеннях, дасть підстави для урядового доручення Мінцифрі опрацювати такий механізм. Але ні, ми боїмось, що Путін буде втручатись у локальне питання чи будувати сміттєспалювальний завод у моїй громаді чи ні. При цьому, чомусь нас не бентежить можливість підписувати електронні петиції на сайті Президента України за допомогою BankID?

Законопроект про місцевий референдум потребує вдосконалення та доопрацювання до другого читання. Сподіваємось, що до порад громадськості у Парламенті прислухаються. Адже місцевий референдум – це перш за все інструмент для роботи у місцевих громадах та механізм безпосереднього народовладдя для громадян України (*Громадський простір (https://www.prostir.ua/?blogs=deyaki-refleksijischodo-zakonoproektu-5512-pro-mistseyj-referendum). – 2021. – 26.10).*

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Перший віцеспікер Верховної Ради О. Корнієнко розраховує, що до Нового року буде готовий текст законопроекту про зміни до Конституції щодо децентралізації, але його найближчим часом не розглядатимуть. Про це він сказав в інтерв'ю «Інтерфакс-Україна», опублікованому 15 листопада.

«Я сподіваюся, що до Нового року ми вже визначимося з фінальним текстом. Можливо, внесемо його до ВР. Напевно, вноситиме законопроект знову президент, оскільки це багато в чому тема президентська», – Корнієнко.

Він зазначив, що тема внесення змін до Конституції дісталася йому «у спадок» як

першому віцеспікеру, і він уже працює з нею. За його словами, до фінальної редакції тексту буде набагато менше питань в органів самоврядування, оскільки багато їхніх прохань враховано у проєкті, хоча залишаються і спірні теми, зокрема існування райрад.

«Набагато ширше прописано наразі історію про гарантії самоврядування – там прямо блоки переписані з Європейської хартії. Пропонується інша, більш однозначна процедура зупинення та проведення конституційних розслідувань щодо рішень представників місцевої влади про територіальну цілісність, щоб унеможливити використання їх у політичному плані», – розповів Корнієнко про законопроект.

Водночас він наголосив, що найближчим часом парламент не розглядатиме цього законопроекту, оскільки для цього треба дочекатися виведення Конституційного Суду, а «сьогодні Конституційний Суд не в тому стані, де дають висновки до законопроекту про зміни до Конституції». Крім того, у Раді немає достатньої підтримки 300 голосів, які потрібні для ухвалення остаточних змін до Основного Закону.

«Це вже, знаєте, більше, як добрий тон – завершити цю реформу змінами до Конституції. Ми дуже далекі від ілюзії, що під це є 300 голосів. Навіть за оптимістичного прогнозу – за підтримки нашої коаліції та двох груп фракції «Голосу» буде все одно максимум 280 голосів, а не 300», – сказав Корнієнко, зазначивши, що «Опозиційна платформа – За життя» не підтримає документу, а в лідерів «Європейської солідарності» та «Батьківщини» Петра Порошенка та Юлії Тимошенко «свій погляд на децентралізацію».

Водночас Корнієнко наголосив, що децентралізація – не політична зміна, «вона більше пов'язана з господарськими питаннями, з форматом взаємовідносин центр – регіони» (*Гордон.ua* (<https://gordonua.com/ukr/news/politics/kornijenko-pro-zmini-do-konstitutsiji-shchododetsentralizatsiji-mi-duzhe-daleki-vid-iljuziji-shchopid-tse-je-300-golosiv-1581631.html>). – 2021. – 16.11).

Народний депутат від «Слуги народу», ексспікер Верховної Ради Д. Разумков застеріг

від внесення змін до Конституції України, які дадуть можливість провести вибори до парламенту 2024 року після президентських. Про це Разумков сказав в ефірі телеканалу «Україна 24» 31 жовтня.

«Сьогодні я, на жаль, чую багато розмов, які розпочалися всередині парламенту, всередині монобільшості. Про це говорить спікер, і мені це дуже не подобається, що вибори треба перенести на 2024 рік. І можна звернутися до Конституційного Суду або щось змінити у Конституції... Я б не йшов цим шляхом, тому що, знаючи деяких моїх колег, [можу сказати, що] вони так змінять Конституцію, що IX скликання Верховної Ради буде пожиттєвим, доки їх уперед ногами не винесуть», – сказав Разумков.

Він назвав такий розвиток подій поганою історією.

«Так не можна робити. Треба ходити до людей за мандатом довіри. Якщо правильно все робиш, тебе знову оберуть. Неправильно робиш, тебе повернуть на вулицю, звідки ти прийшов», – заявив нардеп (*Гордон.ua* (gordonua.com/ukr/news/politics/voni-tak-zminjat-konstitutsiju-shcho-ix-sklikannja-radi-budedovichnim-rozumkov-vislovivsja-pro-provedennjadostrokovih-vivoriv-1579235.html). – 2021. – 1.11).

Офіс президента заперечує, що лобіює якихось кандидатів на посаду суддів Конституційного Суду України за квотою президента.

«Офіс президента України не має інформації щодо лобіювання посадовими особами Офісу призначень окремих кандидатів на посаду суддів Конституційного Суду України та інформації щодо оголошення нового конкурсу на посади суддів Конституційного Суду України», – відповіли у директораті з питань інформаційної політики Офісу президента України на запит «Раді Свобода».

Раніше аналітики Фундації DEJURE, Центру протидії корупції та Автомайдану аналізували кандидатів у судді КС і стверджували, що заступник голови Офісу президента Олег Татаров особисто лобіює на посади суддів Конституційного Суду Є. Євграфову та М. Погорецького.

Також вони ставили під сумнів законність конкурсу до КС, назвавши неконституційним скасування указів про призначення О. Тупицького та О. Касмініна.

На запитання, чи буде оголошений новий конкурс, якщо Велика палата Верховного суду підтвердить рішення суду першої інстанції, який визнав незаконним указ президента про «скасування» призначення суддів КС Касмініна і Тупицького, та про подальші кроки реформування КС, в Офісі глави держави по суті не відповіли (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/news/2021/11/2/7312548/>). – 2021. – 2.11).

Мета судової реформи – відновлення довіри громадян до судів. Про це сказав народний депутат від «Слуги народу», представник президента у Конституційному суді Федір Веніславський в ефірі одного з телеканалів, повідомляє «Укрінформ».

У липні Верховна Рада ухвалила закон «Про Вищу раду правосуддя» і внесла зміни до закону «Про судоустрій та статус суддів». Йдеться про новий механізм формування ВРП і відбір кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів, нагадав нардеп.

«У першому і другому випадку діє правило, за якого міжнародні експерти фактично можуть мати вирішальне право, аби не допустити одіозних, несумлінних кандидатів на ці посади», – сказав Веніславський.

Вже сформували Етичну раду, яка займатиметься відбором кандидатів до ВРП, а також конкурсну комісію, яка підбиратиме ВККС.

«Тепер необхідно, аби протягом кількох місяців було відновлено процес відбору та отримано рекомендації Етичної ради щодо складу Вищої ради правосуддя.

А потім ВРП на підставі рекомендацій конкурсної комісії сформує Вищу кваліфікаційну комісію суддів. Я прогножую, що протягом кількох місяців відбудеться і перша, і друга подія», розповів депутат.

Після цього ВККС розпочне заповнення вакантних посад у судах.

«Ми заповнимо вакансії, а діяльність оновленої Вищої ради правосуддя дозволить

швидко та ефективно притягувати до відповідальності одіозних суддів, які виносять неправосудні, кон'юнктурні, неправомірні рішення», – розповів нардеп (*Gazeta.ua* (https://gazeta.ua/articles/politics/_sudova-reforma-zapracyuye-za-kilka-misyaciv-sluga/1060544). – 2021. – 22.11).

В.о. голови Вищої ради правосуддя О. Маловацький заявив, що ВРП зупинить роботу, якщо діяльність Етичної ради не відповідатиме Конституції України. Як передає Укрінформ, його слова цитує пресслужба відомства.

За словами Маловацького, «Вища рада правосуддя здійснила всі підготовчі дії для того, щоб Вища кваліфікаційна комісія суддів України запрацювала вчасно».

Водночас він зауважив, що процес значно затягується, оскільки минуло вже 42 дні (станом на час проведення зустрічі 29 жовтня 2021 року) з дня обрання Конкурсної комісії для проведення конкурсу на зайняття посади членів ВККСУ, «однак міжнародні експерти за цей час так і не зв'язалися з українською стороною для проведення першої зустрічі».

Крім того повідомляється, що ВРП упродовж 35 днів не могла отримати контакти цих представників, щоб зв'язатися з ними самостійно.

«Інформація від міжнародних експертів про те, що їх було пізно повідомлено про участь у Комісії, виглядає більше як політична акція, а не правова. В Україні понад два роки не працює Вища кваліфікаційна комісія суддів України, через що склалася катастрофічна ситуація з доступом громадян до правосуддя. Наразі не здійснюють правосуддя 8 судів, а отже, 170 тисяч людей не можуть себе захистити. Із кожним місяцем ситуація погіршується, і ми говоримо про це вже майже два роки», – наголосив Маловацький.

У ВРП також зазначають, що неодноразово звертали увагу Президента України, Верховної Ради, представників посольств та міжнародних партнерів на катастрофічний стан кадрового забезпечення судів та наголошували на необхідності сприяння у пришвидшенні початку роботи ВККСУ.

Маловацький також пояснив ситуацію щодо оцінки Етичною радою діючих та майбутніх членів ВРП. За його словами, якщо у правовому регулюванні щодо обрання та роботи Етичної ради нічого не зміниться і її діяльність не відповідатиме Конституції України, це призведе до вимушеного зупинення роботи Вищої ради правосуддя.

«Якщо Етична рада запрацює з таким правовим регулюванням, яке є зараз, понад 10 членів ВРП будуть вимушені залишити свої посади, оскільки діяльність Етичної ради буде, беззаперечно, неконституційною», – зазначив Маловацький.

При цьому зазначається, що Вища рада правосуддя підтримає будь-яку реформу, яка покращить доступ громадян до правосуддя, зменшить навантаження на діючих суддів, допоможе охочим отримати доступ до професії судді та водночас відповідатиме Конституції України, законам України, буде виваженою і системною (*Укрінформ (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3342785-sudova-reforma-uvrp-zaavlaut-so-cerez-dii-etichnoi-radi-mozut-zupiniti-robotu.html>). – 2021. – 1.11*).

Посли країн Групи семи привітали створення Етичної ради, зазначивши, що поряд із Вищою кваліфікаційною комісією суддів це вирішальне значення для всебічної судової реформи. Про це йдеться в повідомленні послів у Twitter, передають Українські Новини.

«Посли G7 вітають створення Етичної ради при Вищій раді правосуддя. Поряд із Вищою кваліфікаційною комісією суддів це має вирішальне значення для всебічної судової реформи, яку члени G7 продовжують підтримувати політично, практично та фінансово», – сказано в повідомленні (*УНН (<https://ukranews.com/ua/news/813276-sudova-reforma-v-ukrayini-posly-g7-vitayut-stvorennya-etychnoyi-rady>). – 2021. – 10.11*).

Мер Києва В. Кличко наголошує, що у разі ухвалення закону в останній редакції, він буде оскаржувати прийняте рішення як неконституційне. «Я знаю, що в деяких кабінетах мислять образами, а не законами.

Тому наведу образний приклад. У міста не може бути два керівники. Це як два водії за кермом. Або дві господині на кухні. Розділення посад на міського голову та голову КМДА принесе хаос в управління Києвом. Якщо юридичною мовою, то цей законопроект суперечить низці норм Конституції та рішенням Конституційного суду. Його ухвалення не буде сприйнято ані в Україні, ані в Європі. Незрозуміло, навіщо такий поспіх? За два роки, що законопроект пролежав у Комітеті Ради, можна було вже й з європейцями узгодити, й якісно опрацювати його до другого читання, й з депутатами Київради та громадськістю обговорити», – сказав «Чесно» Кличко.

Мер вважає, що влада проштовхує поспіхом цей закон, аргументуючи, що це – продовження реформи децентралізації. Децентралізація – успішна реформа, яка проводилась у тісному партнерстві з європейськими колегами, було вивчено кращі європейські практики.

«Я з власної ініціативи надіслав проект закону до Венеційської комісії. За попередніми висновками зауважень дуже багато – і це до ґрунтового постатейного вивчення. Чекаємо на повний висновок», – додає мер.

За словами віцепікера Верховної Ради Олександра Корнієнка, голова КМДА координуватиме роботу центральних органів виконавчої влади на місцях та «дбайливо наглядатиме», що передбачає Європейська хартія місцевого самоврядування.

«Дбайливий нагляд означає, що жодні рішення не зупиняються, не призупиняються, а голова КМДА, призначений президентом за поданням Кабміну, дбайливо вказуватиме місцевій владі на чолі з законно обраним мером на недоліки в розробці тих актів, які розроблятиме Київрада та виконком. Це нормальна практика. Це ті самі префекти, до яких ми йдемо», – наголосив Корнієнко (*Главком (<https://glavcom.ua/kyiv/news/zakonoprojekt-pro-stolicyu-bankovamaje-namir-naglyadati-za-kijevom-a-klichko-prognozuje-haos-799852.html>). – 2021. 18.11*).

Українська влада розробила декілька законопроектів щодо подвійного громадянства. Наразі все залежить від законодавців.

Детальніше про це розповів секретар Ради нацбезпеки та оборони Олексій Данілов.

Він наголосив, що в Україні є конституційна норма щодо цього питання. Наразі в українському парламенті є декілька законопроектів, які стосуються подвійного громадянства.

«Ми підняли це питання, з ним треба розбиратися. У Канаді, США, Казахстані, у великій кількості країн є патріотично налаштовані наші громадяни, очевидно, що вони повинні мати таку можливість», – пояснив секретар РНБО.

Водночас, за словами Данілова, інше питання, чи повинні люди, які мають подвійне громадянство, мати допуск до державної служби.

Ми повинні як країна захищатися від цього. Це все потрібно прописати, щоб потім не було різночитань при використанні цього громадянства, – резюмував він (*24 канал* (https://24tv.ua/danilov-rozpoviv-pro-perspektivi-podviynogo-gromadyanstva-ukrayina-novini_n1778518)). – 2021. – 25.10.

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Гусак М., екссуддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, лауреат почесної відзнаки АПУ

Склалася ситуація, коли люди думають про судові рішення, незалежність суддів та їх неупередженість краще, ніж влада

(Інтерв'ю)

Під час церемонії відкриття року права за вагомий внесок у розвиток юридичної професії в Україні традиційно вручається почесна відзнака Асоціації правників України «За честь та професійну гідність». Цьогоріч її лауреатом став Микола ГУСАК – суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, який нещодавно пішов у відставку. Він погодився дати інтерв'ю «ЗіБ».

– Ви стали людиною Року права. Відзнака надається за вагомий внесок у розвиток юридичної професії. Як самі оцінюєте, що саме з ваших якостей більше за все послугувало отриманню цієї нагороди?

– Уважаю, що це небайдужість. Інколи необхідно було обійти всіх суддів Верховного Суду України, щоб переконати їх виправити прикру помилку в правозастосуванні!

– Коли ви зрозуміли, що обрали саме вас?

– Лише тоді, коли мені про це повідомили.

– Чи знаєте, хто були ваші суперники?

– Так. Деякі прізвища мені були відомі. Кандидати гідні. Я особисто сумнівався у своїй конкурентоспроможності, але слідкувати за перебігом подій, голосуванням колег з

піклувальної ради АПУ не мав можливості та й бажання.

Слід зазначити, що, мабуть, уперше за всю історію цього заходу почесна відзнака дісталася судді. До цього лауреатами ставали не менш гідні особи: науковці, адвокати та інші діячі у сфері права.

– Останні роки ви працювали в КАС, у палаті, яка розглядає податкові спори. Як оцінюєте правовідносини «податкова – бізнес», виходячи із судової практики?

– Робота у згаданій судовій палаті КАС дає підстави для висновку, що в правовідносинах, про які йде мова, з перебігом часу мало що змінилося.

Перманентне реформування податкового органу, як правило, закінчується заміною людей, які адмініструють податки та збори. На мій погляд, адміністративне оскарження рішень фіскалів мало б бути більш ефективним, а саме оскарження – обов'язковим. Існування можливості в переважній більшості категорій податкових спорів перевірки рішень податківців у судах трьох рівнів, на переконання багатьох колег, є зайвим. Ураховуючи адміністративне оскарження, можна говорити про чотири

рівні перегляду рішень у податкових справах. Запроваджені фільтри для касаційного оскарження при належному юридичному супроводі можуть бути подолані.

Є інші привабливі приклади судового контролю за адмініструванням податків, зокрема в країнах Європи, які заслуговують на те, щоб вони були вивчені та запроваджені в Україні. Це економія часу, ресурсу.

– *Якою є ваша оцінка інвестиційного клімату в Україні?*

– На мій холопський розум, інвестиційний клімат в Україні має покращитись. Клімат цей – не лише судова складова (оперативність, передбачуваність, справедливість рішень). Не в останню чергу це зрозуміле стабільне законодавство, дотримання запроваджених законом преференцій, правил, неможливість свавільного втручання в процес законотворення та дотримання закону.

– *Чи збільшилася кількість касаційних скарг на захист підприємців?*

– Можу сказати, що в силу певних обставин кількість касаційних скарг достатньо велика. Відповідь на запитання про причини цього має бути результатом відповідного аналізу.

– *Що ви думаєте стосовно того, що на судову систему України сьогодні чиниться небувалий тиск з боку інших гілок влади?*

– Небувалий тиск для судової системи не новина. Періодично ми це проходили (погрози Прем'єр-міністра не виплачувати зарплату, президентська резолюція щодо судового рішення, яке він вважає вірним, скасування указу про призначення на посаду судді тощо). Це загартовує систему та згуртовує суддів. Владу, яка дає оцінку судовим рішенням, порушує кримінальні справи у випадку розходження в поглядах на Конституцію, верховенство права,

публічно залякує суддів, хочеться запевнити: і це мине, це лише хвороби зростання.

Судді більш освічені, законослухняні, ніж представники інших гілок влади. Справжні судді не дозволяють собі критикувати, наприклад, гаранта за можливі промахи, явні помилки в урядуванні чи представників його офісу, КМ, коли ті попадають головою не в м'яч, а в штангу.

– *Усе своє життя ви пропрацювали в судовій системі. Чи змінилося ставлення людей та влади до судової системи за ці роки?*

– Сподіваюся, що зміна ставлення людей та влади до суду не є синхронною. Склалася ситуація, коли люди думають про судові рішення, їх справедливість, незалежність суддів та їх неупередженість краще, ніж влада, яка бачить усе в негативному світлі.

Я знаю про вади судочинства, алогічність управління окремими судами зсередини, однак такі не виправляються тотальним контролем за змістом судових рішень з боку інших гілок влади.

– *На святкування ви прийшли разом з Головою ВС. Це збіг чи свідомо спільна позиція?*

– Я прийшов один. Не знав, що запрошена на цей захід і Голова ВС. У протилежному разі я б зробив так, як вам це побачилось. Люблю спілкуватися з розумними людьми.

– *Ви один з тих суддів ВС, котрі нещодавно пішли у відставку. Що вас до цього спонукало?*

– Цілий ряд приватних обставин, про які тут не місце розповідати. З власного досвіду дійшов висновку, що для щасливого життя необхідні зміни на краще, а не будь-які (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/149422-lyudi_dumayut_pro_sudovi_rishennya_nezalezhnist_suddiv_ta_ih.html). – 2021. – 29.10).

Епель О., суддя Шостого апеляційного адміністративного суду, д.ю.н.

Ілюзорні гарантії

Як відомо, у ст. 48 Конституції застережено право кожного на достатній рівень життя. Основний Закон гарантує кож-

ній людині реальну можливість забезпечувати себе і членів своєї сім'ї харчуванням, одягом та житлом і всім достатнім для нормальної

життєдіяльності. А всі інші види соціальних прав у своєму взаємозв'язку мають сприяти реалізації цього головного виду. Що ж маємо на практиці?

Від базових потреб до вищих

Кількість соціальних спорів у адміністративних судах вказує на системне порушення соціальних прав з боку держави, а постановлені на користь людей рішення судів не виконуються. Про загрозливі масштаби цієї проблеми для України неодноразово вказував Європейський суд з прав людини.

Українці звертаються до ЄСПЛ, як правило, через порушення державою ст.6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод («право на справедливий суд»). А відповідно до позиції ЄСПЛ, яка висловлена ще у 1997 року у справі «Горнсбі проти Греції», доступ до правосуддя без забезпечення державою виконання судового рішення є ілюзорним. У 2009 році ЄСПЛ прийняв рішення у справі «Іванов та інші проти України», де також було зафіксована системну проблему невиконання судових рішень в Україні. Однак, ця системна проблема дотепер на рівні держави не вирішена.

Держава не сприяє задоволенню базових життєвих потреб своїх громадян. У цьому контексті важко не згадати дослідження американського вченого-психолога Абрагама Маслоу, засновника гуманістичної психології (один з напрямків сучасної психології, орієнтований на вивчення смислових структур людини). До речі, А.Маслоу – виходець з України.

Його праця ще у 1943 р. була опублікована в науковому виданні *Psychological Review*. Він представив головні людські потреби у вигляді діаграми (кількох рівнів – від більш простих до більш складних).

Ієрархія потреб А.Маслоу складається з 5 рівнів:

- перший, нижній, пов'язаний із задоволенням фізіологічних потреб;
- рівень над ним – із задоволенням потреби в безпеці;
- наступний – із задоволенням соціальних потреб;

- над ним знаходиться рівень, який передбачає потребу у визнанні та самоповазі;

- на самій верхівці – духовні потреби, серед яких – прагнення до самоактуалізації, як можна більш повного розвитку своїх можливостей.

А. Маслоу писав: якщо людині не вистачає хліба, тобто їжі, для щастя їй буде достатньо тільки хліба. Але коли вона задовольнить свою потребу в їжі, то в неї з'являться інші потреби – «не хлібом єдиним жива людина». «Коли і вони задовольняються, ще більш високі потреби виходять на сцену, і т.д.».

Тобто задоволення вищих потреб можливо лише тоді коли будуть задоволені базові потреби для існування. Таким чином, якщо держава не забезпечує можливість задоволення хоча б базових потреб, то така людина не має можливості розвиватися і рухатись далі, переходити на більш високий рівень.

Незабезпечений життєвий рівень

На жаль, законодавство України навіть не роз'яснює, що є тим самим «достатнім життєвим рівнем», «достатнім харчуванням, одягом і житлом тощо». Проте і без цього зрозуміло, що повна реалізація цього права на сучасному етапі розвитку нашої держави для більшості населення є далекою перспективою, з огляду на те, що наразі життєвий рівень населення України досить низький. Багато людей, особливо люди з інвалідністю, пенсіонери та малозабезпечені сім'ї не мають змоги забезпечити собі не те що достатнього життєвого рівня, а взагалі їм важко вижити в сучасних умовах.

Про те, що «складні умови для виживання» людини і громадянина не дають можливості розвиватися суспільству в демократичному напрямку і ведуть до тоталітаризму, неодноразово писали не тільки психологи, а й літератори, зокрема Джорж Орвелл в антиутопії «1984».

Українські науковці неодноразово вказували, що система соціального забезпечення, що сформувалася в Україні з часів її незалежності, є вкрай неефективною. Нормативно-правові акти, які регулюють соціальні виплати та пільги фінансового характеру (більше 170 законів, 400 постанов КМ, більше 1000 відомчих та

підзаконних актів) на сьогодні є розгалуженими, недосконалими, містять численні суперечності. До того ж приймалися безсистемно, без логічного зв'язку з попередніми або спорідненими нормативними актами та без врахування фінансової можливості держави щодо здійснення таких виплат.

Отже, в умовах сьогодення питання забезпечення гідного рівня життя в Україні як ніколи є актуальним. Але воно повинно

вирішуватись комплексно за допомогою загальноприйнятних механізмів, які вже довели свою ефективність у країнах з розвинутою економікою, наприклад сімейного оподаткування.

Без цього ми не зможемо навіть наблизитися до європейського рівня життя (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/149618-gidniy_riven_zhittya_unemozhlivlyuyut_bezsistemne_zakonodavs.html). – 2021. – 6-12.11).

Досягнення судової реформи: “Взгляд с Банковой” з Федором Веніславським (Інтерв'ю)

На якому етапі перебуває судова реформа в Україні. Скільки у країні чесних суддів. І коли українці матимуть змогу отримувати виключно законні судові рішення.

Про це і не тільки у програмі “Взгляд с Банковой” телеканалу UA говоримо з народним депутатом (фракція “Слуга народу”), представником президента України у Конституційному суді України Федором Веніславським.

Ведуча програми – Анна Нитченко.

– Як ви оцінюєте резонанс, який викликала публікація розслідування Bellingcat про операцію із затримання “вагнерівців”? Які правові наслідки може мати ця ситуація?

– По-перше, того резонансу, який прогнозували наші політичні опоненти, не сталося. Тому що ані розслідування Bellingcat, ані розслідування Тимчасової слідчої комісії (ТСК) Верховної Ради України не встановили факту державної зради з боку вищих посадових осіб Української держави.

Є деякі факти з дійсності, які наші політичні опоненти намагалися дуже спотворити. І в останні дні це особливо помітно, тому що говорять про те, чого точно в розслідуванні Bellingcat немає.

Проте ТСК, пропрацювавши кілька місяців, підготувала проміжний звіт. Усі охочі можуть з ним ознайомитись на сайті Верховної Ради України. Але я закликав би всіх дочекатися остаточного звіту, який має бути більш повним,

комплекснішим, з урахуванням, зокрема, і тих матеріалів, які надали розслідувачі-журналісти Bellingcat.

Насправді є три напрями розслідування цієї події. Перший – це Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України. Другий – Державне бюро розслідувань під процесуальним керівництвом Офісу генерального прокурора, за фактом оприлюдненої у ЗМІ інформації було зареєстроване кримінальне провадження. І третій напрям – це журналістські розслідування Bellingcat та українських журналістів.

Ось коли вся ця інформація буде повністю вивчена та узагальнена, тоді ми зможемо робити якісь висновки.

Але ще раз наголошу: Bellingcat і слідча комісія факту держзради, факту витоку інформації з Офісу президента точно не встановили.

– Цього року Верховна Рада України ухвалила законопроект щодо поновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів. На якому етапі зараз перебуває судова реформа в нашій країні?

– Так, 16 липня цього року Верховна Рада ухвалила два ключові закони – про внесення змін до закону “Про судоустрій та статус суддів” та закон “Про Вищу раду правосуддя”. Вони передбачають абсолютно новий механізм формування Вищої ради правосуддя та добору кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів. В першому та в другому випадку

діє правило, за якого міжнародні експерти фактично можуть мати вирішальне право для того, щоби не допустити одіозних, несумлінних кандидатів на ці посади.

Президент України неодноразово заявляв, що судова реформа є одним із суттєвих пріоритетів його діяльності та діяльності політичної партії “Слуга народу”.

На сьогодні ми отримали сформовану Етичну раду, яка займатиметься відбором кандидатів до складу Вищої ради правосуддя. І ми отримали конкурсну комісію, яка займатиметься добором до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС). Тепер необхідно, щоби протягом кількох місяців було відновлено процес відбору та отримано рекомендації Етичної ради щодо складу Вищої ради правосуддя. А потім Вища рада правосуддя на підставі рекомендацій конкурсної комісії ВККС сформує Вищу кваліфікаційну комісію суддів.

Я прогноую, що протягом кількох місяців відбудеться і перша, і друга подія. Ми отримаємо дієвий склад Вищої кваліфікаційної комісії суддів, яка одразу зможе розпочати заповнення вакантних посад у судах. Ми заповнимо вакансії в судах, а діяльність оновленої Вищої ради правосуддя дозволить швидко та ефективно притягувати до відповідальності одіозних суддів, які виносять неправосудні, кон’юнктурні, неправомірні рішення.

– *А що судова реформа змінить для пересічних українців?*

– Основна мета судової реформи – поновити довіру. Кожен простий громадянин, який звернеться до суду, буде впевнений, що не буде рішень, що суперечать ідеям верховенства права, справедливості. Тобто людина має прийти до суду та отримати справедливе судове рішення, яке не викликатиме питань з погляду юридичної аргументації, обґрунтованості та застосування правових норм.

– *А чи є сьогодні єдність серед основних гравців судової сфери України – суддів, прокурорів, громадських організацій – щодо необхідності реформування судової системи? І кого більше – противників чи прихильників?*

– Це дуже цікаве питання, бо воно не має єдиної відповіді. Все залежить від того, з чієї

точки зору оцінювати перспективи судового реформування.

Події останніх місяців показали, що судова влада, судова спільнота не зацікавлена у встановленні чітких та зрозумілих правил ведення судочинства та прийняття судових рішень. Судове суспільство дуже протидіє ініціативам президента та нашої політичної сили, які ми намагаємося реалізувати.

І виходить парадоксальна ситуація. Судді на сьогодні практично всіх судів мають дуже високий рівень заробітних плат, починаючи від 30-40 тис. грн і закінчуючи 300-400 тис. грн на місяць. Але при цьому рівень довіри до судової влади є досить низьким.

Чому так відбувається? Питання дуже неоднозначне. З одного боку, так відбувається, бо дуже резонансними є рішення, пов’язані з якимись скандалами. Журналісти, громадянське суспільство завжди наголошують на таких скандальних рішеннях. І, як правило, щодо сприйняття цього інформаційного масиву складається враження взагалі про судову владу. Водночас більшість судових рішень є справедливими та правильними.

Також є десь 10-30% суддів, які не задовольняються заробітною платою і які, крім офіційних джерел доходу, мають і неофіційні. Ми говоримо про корупційну складову. Саме ця корупційна складова дозволяє вузькому колу суддів отримувати дуже великі гроші, й саме завдяки цьому ми маємо одіозні, часто абсурдні рішення.

Тому, звичайно, судді, які звикли брати участь у корупційних схемах, дуже протидіють судовій системі та судовому реформуванню.

Проте позиція експертної спільноти збігається з позицією Верховної Ради, нашої політичної сили. Усі розуміють, що необхідно провести дуже ретельний відбір на посади суддів людей, які не будуть піддані корупційним спокусам у процесі судової діяльності, виноситимуть справедливі, законні рішення. Такої мети можна досягти лише тоді, коли незалежні експерти у складі конкурсних комісій, Етичної ради відфільтруватимуть одіозних, недоброчесних, недобросовісних кандидатів на ці посади.

Узагальню – суспільство, громадяни, наша політична сила, Верховна Рада зацікавлені у якнайшвидшому завершенні судової реформи. А певна група суддівської спільноти, звісно, протидіє та намагається ставити палиці у колеса.

– *А яку позицію займає президент щодо судової реформи?*

– Президент на всіх нарадах ставить за мету очищення судової влади саме від суддів, які виносять неправосудні рішення. Для президента це один із найважливіших пріоритетів. Він про це завжди каже.

– *Проблема корупції в судах гостро стояла практично весь період незалежності України. Особливо це стосувалося господарських справ. Чи є достатні зараз антикорупційні механізми для запобігання корупційним діям в українських судах?*

– Я думаю, що антикорупційних механізмів, створених та запущених під час нашої влади, під час каденції нашої Верховної Ради та повноважень президента, наразі абсолютно достатньо для того, щоб антикорупційна діяльність велася ефективно.

Ми маємо Національне агентство з питань запобігання корупції, яке є дуже авторитетним і має дуже важливі механізми для формування антикорупційної стратегії та запобігання корупції. Ми маємо Національне антикорупційне бюро, яке проводить досудове розслідування. Ми розблокували діяльність Вищого антикорупційного суду, який має розглядати справи, що готуються Національним антикорупційним бюро.

Тобто, загалом, система антикорупційних органів є достатньою для того, щоб ці

органи діяли. Але необхідно ще зробити кілька важливих кроків, пов'язаних зі зміною нормативно-правової бази, зокрема кримінально-процесуального законодавства, яке дозволить ефективніше виконувати органам досудового розслідування свої функції.

Думаю, що ми маємо отримати вже очевидні результати найближчим часом. Але головне на чому необхідно наголосити – це на тому, що антикорупційна система є абсолютно незалежною. Створено всі механізми, і вони мають тепер продемонструвати свою ефективність.

– *Як оцінюють наші партнери судову реформу України? Я маю на увазі США та інші країни-партнери.*

– Ті ініціативи, які виходили від президента і нашої політичної сили та були реалізовані в законах, дуже високо оцінені й послами країн G7, і міжнародною експертною спільнотою. Усі підтримують наші ініціативи.

Я хочу звернути увагу, що коли Рада суддів не давала своїх кандидатів до складу Етичної ради, було ініційовано круглий стіл за участі послів країн G7, представників Офісу президента, комітету Верховної Ради України з питань правової та антикорупційної політики. Й нам вдалося розблокувати цей процес. І багато в чому завдяки такій активній позиції наших міжнародних партнерів.

Тому вони, звісно, підтримують та розуміють, що ця реформа є однією з ключових взагалі для побудови України як правової держави (*UATV (https://uatv.ua/uk/dosyagnennya-sudovoyi-reformy-vzglyad-s-bankovoj-z-fedorom-venislavskym/). – 2021. – 21.11).*

Галабала М., суддя ВАКСу

Кардинальний прорив станеться тоді, коли ми навчимо штучний інтелект вирішувати судові спори

(Інтерв'ю)

Завдяки вільній конкуренції та добору суддів за участі міжнародних партнерів до новоствореного Вищого антикорупційного суду потрапили зокрема й нові облич-

ця з-поза системи. Серед таких – Маркіян Галабала, який до приходу у ВАКС ніколи не здійснював правосуддя, а працював в адвокатурі й громадському секторі.

40-річний львів'янин Галабала – кандидат юридичних наук за спеціальністю “кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право”. Він займався адвокатською діяльністю (має власне бюро), захищав родини Небесної сотні, систематично залучався як експерт програм USAID, Євросоюзу, був фахівцем групи “Судова реформа” Реанімаційного пакету реформ.

У 2014-2016 роках Галабала працював заступником голови Тимчасової спеціальної комісії з перевірки суддів судів загальної юрисдикції, створеної відповідно до закону “Про відновлення довіри до судової влади в Україні”. А перед конкурсом у Вищий антикорсуд, у 2019 році, проходив навчання за програмою щодо антикорупційних практик для вищих посадових осіб у Наньянзькому університеті в Сінгапурі.

У двогодинному інтерв'ю “Новинарні” суддя Галабала розповів про перші досягнення Вищого антикорупційного суду, пояснив, чому немає вироків у гучних справах, та що потрібно змінити, аби діяльність ВАКСу задовольняла суспільство. Про загрозу від КС, сінгапурський досвід, суддівські емоції та спокуси, грошові винагороди й екстремальні хобі служителя антикорупційної Феміди – теж у цьому ексклюзиві.

– *На думку Арістотеля, людина не може отримати чесноти з книг. Він порівнював це з грою на флейті й говорив, що майстерність здобувається під час тренувань. Коли ви проходили конкурс на посаду судді Вищого антикорупційного суду, які чесноти готували? Що вдалося розвинути, а з чим важче?*

– Мабуть, перша чеснота – це сміливість. Вона має проявлятися в тому, що ти не повинен боятись сказати у своєму рішенні те, що не буде подобатися людям, чия думка для тебе важлива. Також не варто боятись того, що ти можеш постраждати від своєї позиції. Бо, на жаль, наше суспільство травмоване та далеке від безпечного, яким воно мало б бути.

Ще треба бути зваженим і збалансованим. Питання витримки у цій професії проявляється особливо часто.

Ти не можеш давати волю своїм емоціям. Правда, іноді буває корисно, коли ти даєш їм волю, відпускаєш їх до певної межі.

Важливі загальні чесноти – чесність, порядність, вміння прийти на допомогу колезі.

З якими якостями важче? Інколи я можу бути імпульсивним. Але у моєму професійному житті імпульсивність виходить на другий план. Я не даю волю своїм емоціям.

Про інше, мабуть, треба питати в моїх колег, сторін, журналістів чи вільних слухачів, які приходять на судові процеси.

– *Кримінальні провадження у ВАКСі розглядаються колегіями із трьох суддів. Чи важко приймати рішення не одноосібно? Та чи погоджуєтесь ви з усіма колегами у трійці?*

– Це було для мене одним з найважчих етапів освоєння нового фаху – необхідність узгоджувати свою позицію з іншими колегами.

У попередній своїй юридичній практиці я одноособово приймав рішення, узгодження вимагалось лише із клієнтом. Водночас у мене ще зі шкільних років був досвід роботи в команді. Попри те, що я очолював своє адвокатське бюро, я все одно був задіяний у багатьох процесах, зокрема в групі адвокатів родин Небесної Сотні, у Реанімаційному пакеті реформ, у сфері реформування судоустрою, в Тимчасовій спеціальній комісії з перевірки суддів судів загальної юрисдикції при Вищій раді юстиції. Тому, безумовно, вовком-одинаком я ніколи не був.

Але колегіальний розгляд проявив необхідність знаходити спільну думку й обговорювати всі деталі – і ті, які ти, наприклад, вважаєш неважливими, а твої колеги – важливими. Тому доводилося здобувати ці навички.

За весь час моєї роботи суддею я написав лише одну окрему думку. Це недолік чи перевага? У деяких суддів набагато більше окремих думок.

Коли тебе “переголосовують”, себто якщо ти маєш одну позицію, а двоє інших суддів – іншу, твоя позиція не враховується. Далі в тебе є дві опції. Перша: два колеги викладають у документі їхню позицію, і ти маєш підписати це рішення, навіть якщо з ним не згідний. Друга опція: ти підписуєш це рішення, але також висловлюєш окрему думку.

Ці опції відрізняються між собою рівнем публічності. Інколи через деякий

час я знову обдумую ситуацію, коли мене “переголосували”, і спокійніше до неї ставлюсь. Тобто намагаюся відшукати раціональне зерно у позиції колег.

“Навіть перед винесенням вироку у твоїх словах не повинно бути ні краплі зневаги до обвинуваченого”.

– Людина, яка працювала в громадському секторі та займалася адвокацією родин Небесної сотні, безумовно, є адептом демократичних цінностей. На нинішній посаді ви здійснювали правосуддя над мером Одеси Геннадієм Трухановим. Відомо, що він мав російський паспорт, колишній “регіонал” та типовий представник елітократії, що схильна до маніпуляцій демократією. Але на судових засіданнях щодо недостовірного декларування Труханова ви дотримувались суддівської етики та змагальності процесу. У цьому контексті запитую: чи складно вам як громадянину відмежовуватися від свого персонального, суб’єктивного ставлення до обвинувачених?

– Я б не хотів давати відповідь у розрізі конкретних справ. Говоритиму узагальнено. Мені здається, що вершиною фаховості судді є побудова процесу й намагання написати судові рішення таким чином, щоб людина, проти якої воно було прийняте, хоча б згодом зрозуміла, що для цього були підстави.

У своїх процесах я не намагаюся переконати когось у чомусь.

НЕ ХОЧУ, ЩОБ МЕНІ ХТОСЬ ДЯКУВАВ ЗА МОЮ РОБОТУ.

Але якщо вдасться правильно вибудувати процес, то сторона захисту чи обвинувачення, навіть якщо вона буде первинно зла й не погоджуватиметься зі мною, то з часом принаймні зрозуміє мої мотиви. Може, з ними й не погодиться, але прийме їх.

Щоб хоча б частково досягти цієї цілі, ти маєш ставитися з повагою до обвинуваченого, який, можливо, перебуває за три кроки від засудження.

Навіть коли ти на останній стадії процесу переконаний, що він винуватий, однаково у твоїх устах не повинно бути ні краплі якоїсь зневаги.

– Коли ви були адвокатом, дотримувались схожої позиції?

– Тоді були інші акценти. Я мав процесуального опонента, бачив ціль і робив усе можливе, аби він програв. Ставлення лежало в межах загальноновизнаних норм людської та професійної етики.

На відміну від адвокатської діяльності, в суддівстві немає процесуального опонента – об’єкта, на якого ти спрямовуєш свої переконання. Як суддя я відсторонено та з повагою ставлюсь до обох сторін. І це має свій вплив.

– У вас тепер немає процесуальних опонентів. Але ми бачимо тиск на суддів ВАКСу – підриг паркомісця, неналежна процесуальна поведінка, скарги до Вищої ради правосуддя від людей, які незгодні з рішеннями. Чи тиснули на вас особисто?

– Відповідь дуже проста: спроб тиску не було. Здавалося б, колишніх колег дуже багато, і легко знайти когось, хто зі мною знайде привід піти на каву чи на чай. Але ніхто навіть не наважується попросити мене звернути увагу на якусь правову позицію в позапроцесуальній спосіб.

Чому? Я думаю, що значною мірою на мене почала працювати моя репутація. Це почалося ще з університету: всі знали, що Галабала вчиться своїми силами. І якщо ти таке реноме підтримуєш десятиліттями, складається відповідний образ, і тобі набагато легше.

– Вам телефонували у справах з офісу президента?

– Ні.

– Чи не перебільшений у медіа вплив Портнова на судову систему?

– Не називатиму жодних прізвищ, бо може прийти час, і в цієї особи з’явиться процесуальний статус у справі, що розглядатиме ВАКС. Тоді я не зможу належним чином виконати свій службовий обов’язок.

– Які свої ухвали, вироки за два роки діяльності у ВАКСі ви вважаєте найсуттєвішими?

– За своєю важливістю й питомою суспільною вагою найскладніші ухвали – що стосуються суттєвого обмеження прав людини. Це доленосні рішення. До них відноситься

обрання запобіжного заходу: коли я як слідчий суддя вирішую, в якому обсязі дати заставу, взяти під варту чи випустити з-під варті. Безумовно, це також рішення про скасування чи не скасування постанов прокурорів про закриття кримінального провадження. Цим закінчується історія для підозрюваного, який відчуває, що внаслідок закриття для нього все стало значно краще, а сторона потерпілого вважає, що це ущемляє її права та життєві інтереси.

За час своєї суддівської кар'єри я ухвалив три вироки у справах, де був головуючим. І кожен з них для мене є суперважливим, бо вирішував долю людини, ставив фактично крапку в спорі, який тривав два-три роки. В обвинуваченого життя робить поворот на 180 градусів: до цього ти рано встаєш, ходиш на роботу, заробляєш гроші, повертаєшся додому, а в один прекрасний момент тебе відстороняють від посади, ти вже не ходиш на роботу або взагалі сидиш в СІЗО, не бачиш своїх родичів... Уже не кажучи, коли особа починає відбувати покарання. Це дуже суттєво, тому кожна справа важлива.

Перший вирок стосувався колишнього слідчого прокуратури й колишнього адвоката, які вимагали від підозрюваного хабар за покращення його процесуальної долі. Суд призначив їм покарання у виді чотирьох та трьох років позбавлення волі відповідно.

Друга справа була щодо одного з керівників управління матеріального забезпечення Генпрокуратури, який намагався дати хабар, щоб не було негативних висновків ревізії. Йому було призначено два роки позбавлення волі.

І третій вирок – на підставі угоди у справі дачі хабаря очільнику Фонду державного майна. Обвинувачений отримав п'ять років позбавлення волі з іспитивним строком.

– Чи Галабала хоче сказати щось нове в сфері кримінальної юстиції?

– Я хочу внести новизну у форму подачі матеріалу, форму викладу, формат спілкування зі сторонами. Але якщо судова справа стосуватиметься якихось нестандартних моментів, для мене це буде дуже цікавим викликом. Я намагатимусь викласти свою позицію максимально якісно, щоб люди

зрозуміли б, що я написав. І було б прекрасно, якби вони погодились з моєю думкою.

– У суспільстві часто звучить бажання “новісити всіх обвинувачених у топкорупції на гілляки” без суду і слідства. Громадяни дуже прагнуть до реальних покарань через тривалу їх відсутність. Ми бачимо, що за два роки роботи ВАКСу винесено понад 45 вироків, лєвова частка – обвинувальні. Але в гучних справах Труханова, Насірова, Мартиненка та інших досі немає вироків. То що потрібно змінити, щоб діяльність ВАКСу задовольняла суспільство? Як прискорити вироки топкорупціонерам?

– Я б сформулював відповідь з двох точок зору. Якщо говорити про погляд людини, яка обертається у сфері, пов'язаній з юриспруденцією, судовою практикою та кримінальним процесом, то бачимо доволі адекватну й високу оцінку діяльності Вишого антикорупційного суду.

За два роки роботи ми винесли 34 вироки, не рахуючи вироків на підставі угод. Це 34 повноцінних ресурсоемних процесів.

До моменту роботи ВАКСу вироки у справах НАБУ можна було порахувати на пальцях однієї руки. Було багато вироків на підставі угод, але на підставі розгляду обвинувальних актів – обмаль. Як наслідок, це вже показує високу ефективність нашої роботи.

Та є значна кількість об'єктивних причин, чому немає вироків в об'ємних і гучних справах.

По-перше, потрібно дослідити великий обсяг доказів.

По-друге, величезна завантаженість справами. Ми, на жаль, не можемо призначати справи до розгляду частіше двох разів на місяць, бо судові трійки не можуть частіше збиратись через завантаженість.

По-третє, захисники й прокурори залучені також в інших процесах, вони не можуть надавати перевагу виключно одному процесу.

І по-четверте, в Україні немає культури безперервного слухання справ. Нам часто закидають, мовляв, подивіться, як у США: в понеділок слухання почалося, у п'ятницю суддя чи присяжні йдуть в нарадчу, а в понеділок вже є вирок. У нас ця система не працює. І я боюся, що навіть якби ми її запровадили – погодили б

зі сторонами тиждень засідань в одній справі й намагалися б відслухати всі справи підряд у порядку черговості, вона б не спрацювала.

Чому? Бо цього тижня якраз якийсь захисник захворіє, і що тоді робити? На наступний тиждень у нас була б призначена інша справа. А коли ми розкидаємо судові засідання в часі, то ризик неявки нейтралізується і зменшується.

Як наслідок, з цих причин немає вироків у гучних справах. Це точка зору фахівця, який у цій темі крутиться.

А є точка зору звичайного обивателя, який читає сайти, де новини зводяться до того, що корова йшла по центру міста і впала в каналізаційний люк. Для таких людей цих 34 обвинувальних вироків ВАКСу просто не існує, бо вони губляться в інформаційному просторі на фоні інших інформаційних приводів.

Проблема полягає в тому, що функціонування будь-якого органу державної влади значною мірою залежить від рівня суспільної підтримки. Незважаючи на законодавчі гарантії, доля ВАКСу також значною мірою залежить від того, чи громадяни його підтримують, чи ні. Тому якщо суд надалі не буде показувати високих результатів своєї роботи, мабуть, настане момент, і суспільство казатиме: “А де посадки “крупних риб”? Ви нічим не займаєтесь, недопрацьовуєте”. І якщо виконавча або законодавча влада захоче ліквідувати суд, то їх ніщо не стримуватиме. З’явиться законопроект про ліквідацію або реорганізацію Вищого антикорупційного суду, і всі ми підемо на заслужений або незаслужений відпочинок.

– *Пам’ятаю, після закриття справи щодо недостовірного декларування Геннадія Труханова через настання строків давності ви пояснювали на “Громадському”, що паралізують роботу суду два моменти: неможливість розглядати одноосібно справи й мала кількість суддів, бо на 9 колегій припадає 200 справ. Із того часу законодавець суд не розвантажив. На вашу думку, чому все стоїть на місці?*

– Тому що немає адвокаційної кампанії. Просто ВАКС існує як один із судів, яких в Україні величезна кількість.

Ми маємо, як одні з представників судової влади, свої проблеми, Національна поліція

– свої, прокуратура – свої. Тобто ти якусь проблему озвучуєш, але поки системно не займаєшся нею, то нічого не змінюється. Потрібна адвокаційна компанія з безліччю елементів – просуванням цієї проблематики в засобах масової інформації, професійному середовищі, серед парламентаріїв, основних стейкхолдерів і таке інше. Доки цього не відбувається, проблема просто тоне. На неї ніхто не звертає належної уваги. Відтак вона не вирішується.

– *Конкретно які зміни в законодавстві розвантажать ВАКС?*

– Ми вже вималювали приблизний набір опцій, який міг би дати раду сповільненій роботі Антикорупційного суду.

По-перше, це спрощення розгляду легких злочинів: не колегіальний розгляд, а одноосібний.

По-друге, збільшення кількості суддів. Наприклад, відтоді, як я став слідчим суддею, навантаженість суттєво зросла. Я рідко коли виходжу з роботи раніше сьомої вечора, а робочий час починається о восьмій ранку.

По-третє, на мою думку, мало би допомогти розширення підстав для укладання угод про визнання винуватості на стадії досудового розслідування.

Дуже мала кількість справ завершується цим. Зараз прокурор може підозрюваному запропонувати лише опцію, яка передбачає відповідальність у межах санкції статті. Наприклад, якщо підозрюють особу в заволодінні державними грошима на велику суму, їй загрожує позбавлення волі від 7 до 12 років, то все, що йому може запропонувати прокурор, – це погодитись на 7 років тюрми. А підозрюваний ставить зустрічне питання: “Якщо я не піду на угоду, що мені загрожує?” Прокурор відповідає: “Ти будеш судитись два-три роки, суд призначить тобі 10 років позбавлення волі”. Але є шанс того, що його виправдають.

Наразі сторона захисту просто не має мотивації укласти угоди про визнання винуватості. А це напряму впливає на кількість справ, які розглядає по суті ВАКС.

Спростити механізм варто так, щоб була можливість виходити за межі санкції

статті Кримінального кодексу. Нехай цей підозрюваний іде замітає вулиці, кладе асфальт на “Великому будівництві” або платить величезні штрафи. Нехай відшкодує мільйони гривень громадянам, які він вкрав.

Зараз працює робоча група з питань удосконалення кримінального законодавства. Вона вже розробила проєкт нового Кримінального кодексу, де прописано удосконалений механізм укладення угод. Але загалом має пройти близько п’яти років, доки приймуть новий проєкт, його підпише президент і мине перехідний період введення його в дію. Це надто довго, варто вже вносити зміни.

Також потрібно дисциплінувати сторони процесу, які забагато собі дозволяють. Є неприємні приклади, коли дуже часто беруть слово в засіданні, не попросивши головуючого, самі встають, викрикують та навіть приходять в стані алкогольного сп’яніння...

– Підготовчі засідання адвокати можуть затягувати роками, і це, ясна річ, теж гальмує винесення вироків. Чи не є проблемою м’яке покарання за неявки адвокатів з неповажних причин?

– Це суттєва проблема, яка притаманна, на жаль, представникам сторони захисту.

Є дві категорії адвокатів: одні високопрофесійні, які працюють завдяки своїй працездатності та розумовим якостям, а інші тактику і стратегію захисту зводять до зриву судових засідань. У хід йдуть законні й незаконні методи. Або хтось періодично “хворіє”, або, “випадково” узгодивши засідання у ВАКСі пів року тому, йде в засідання в іншій справі, яке з’явилося за тиждень до цього. Є й історії про те, що “я був на полюванні, не зміг вчасно повернутись, бо в мене зламалась машина” і так далі.

Усе впирається в те, як у загальному працює система. Настільки добросовісно лікарі видають довідки щодо непрацездатності, як працюють органи адвокатського самоврядування тощо.

На моє переконання, адвокатура мала б реагувати жорсткіше, коли адвокат безпідставно пропускає засідання.

Адвокатура – самоврядна організація, органи державної влади мають на неї мінімальний

вплив, але між цим самоврядуванням і безкарністю не має стояти знак рівності.

Органи адвокатського самоврядування працюють по-різному. Наприклад, робота кваліфікаційної комісії в одній області суттєво відрізняється від роботи в іншій. Тому треба аналізувати, без навішування ярликів.

Разом з тим, процедура впливу з боку суду на підозрюваного, обвинуваченого за неявку, більш продумана, бо це йому загрожує зміною запобіжного заходу.

– Назвіть найсуттєвіші, на вашу думку, проблеми судової системи. Та як їм зарадити.

– По-перше, найбільша проблема в людях, які не готові виносити сміливі рішення. По-друге, на жаль, значна кількість людей у системі керується корпоративними інтересами суддівської влади. Судді захищають своїх колег, попри те, що колеги допускають грубі порушення закону. Це системна проблема, і її коріння – в тому, що суспільство травмоване тоталітаризмом та відсутністю правової культури.

По-третє, є не поодинокі випадки суддівської корупції. Це недопустимо, і це є найбільшою проблемою.

Ціла палітра факторів. І, відповідно, немає простих рішень, аби цьому дати раду.

– А які постмайданні закони щодо судової системи, на вашу думку, реально працюють?

– Безумовно, судова реформа, яку ініціював Порошенко, мала й має багато позитивних наслідків. Зміни до Конституції щодо правосуддя мають позитивний результат. Однак, на моє переконання, проблема полягала в тому, що було внутрішнє наповнення цієї реформи, а було й зовнішнє.

ТОДІШНЯ ВЛАДА ХОТІЛА ЗАЛИШИТИ ПІД КОНТРОЛЕМ СУДИ, НЕЗВАЖАЮЧИ НА ЗМІНУ ПРАВИЛ.

Відповідно, це викривлювало позитивні ідеї судової реформи.

Але є позитивний результат. По-перше, було удосконалено роботу Вищої ради правосуддя (колишньої Вищої ради юстиції) – ключового органу, в якому закладено не лише покарання суддів, а й відстоювання суддівської незалежності. Цей орган відповідальний у

першу чергу за представництво інтересів судової гілки влади перед законодавчою та виконавчою.

Реформування Верховного Суду при тих всіх недоліках, які мали місце при створенні нового Верховного Суду, – теж позитивний результат, бо був конкурс із відбору суддів. У суд могли потрапити люди, які, наприклад, у 1990-х роках не могли собі навіть уявити, що, будучи звичайним адвокатом чи науковцем, спроможуться стати суддею Верховного Суду! Це дуже важливо.

Ще – можливість ратифікації статуту Міжнародного кримінального суду, закон “Про судоустрій та статус суддів”, завдяки якому значно зросла суддівська винагорода. Судді перестали себе відчувати ущемленими у порівнянні з адвокатами, які набагато більше офіційно заробляли.

Також до позитивних здобутків реформи належать зміна процесуальних кодексів, викладення Цивільного процесуального кодексу, Господарського процесуального і Кодексу адміністративного судочинства в нових редакціях. І, звичайно ж, створення Вищого антикорупційного суду.

– *Коли по-справжньому запрацює судова реформа?*

– Де-факто в нас судова реформа після припинення президентської каденції Петра Порошенка призупинилася, принаймні до прийняття законів відносно відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів та оцінювання членів Вищої ради правосуддя.

Незважаючи на те, що президент Зеленський пріоритетом ставив судову реформу, чомусь її реалізація відкладалася з моменту інавгурації. І лише в цьому році почалися системні кроки з точки зору змін до законодавства.

Хоча сприяння роботі Антикорупційного суду з офісу президента та парламенту було і є. Нас забезпечили приміщенням. Була необхідність продовжити строк слідчих суддів з одного року до двох – і парламент вніс відповідні зміни. Були потреби обмежити нашу підсудність зайвими справами, які могли б “завалити” роботу суду – і нам теж пішли назустріч.

– *Поговорімо про ситуацію з Конституційним Судом України. З точки зору багатьох експертів та міжнародних партнерів, КС вийшов за межі повноважень, коли “зніс” статтю про кримінальне покарання за брехню в деклараціях чиновників, мотивуючи, що покарання не співмірне з проступком. Міжнародники були проти, бо законодавці визначають співмірність, а суд лише визначає, чи відповідає дія закону. Тоді президент Зеленський звільнив двох суддів, зокрема голову КС, в цікавий спосіб – скасував наказ про їх призначення. Формально президент не може впливати на судову систему й звільняти суддів. Виглядає так, що і КСУ, і президент вийшли за межі своїх повноважень. Як бачите спосіб розв’язання цієї проблеми?*

– Я захищав дисертацію по кримінальному праву, тому мені доволі близька тема криміналізації суспільно небезпечних діянь. У чийй компетенції визначення, чи конкретні дії є злочином, чи ні? У нас є кримінальна відповідальність за мордування тварин, але чомусь законодавець не передбачає кримінальної відповідальності за катування комах, плазунів. У чийй дискреції це перебуває? Чи це виключно дискреція парламенту разом із президентом, чи в обсяг конституційного контролю входить перевірка правильності чи неправильності криміналізації? То є дискусія.

Резонанс, який з’явився після рішення КС, був однозначно негативним зі сторони суспільства. Однозначно, репутаційно КС після цього постраждав. Я не хочу коментувати, як далі події розвивались щодо конкретних персоналій, бо є кримінальні провадження щодо певних подій, і відлуння цього конфлікту доходять навіть до стін ВАКСу. Ми розглядали низку справ на стадії досудового розслідування, що стосувалися органу конституційної юрисдикції. Оскільки ці справи можуть потрапити до мене, я не коментуватиму конкретніше.

– *Зараз Конституційний Суд у закритому порядку розглядає подання нардепів щодо визнання ВАКСу “неконституційним”. Сприятливе для заявників рішення призведе фактично до ліквідації суду. Настільки можливо, що КС зважиться задовольнити це*

подання? На вашу думку, це ймовірно рішення буде законним у юридичній площині?

– Це один з основних екзистенційних ризиків на сьогоднішній момент. Один з аргументів, який покладено в основу подання про визнання неконституційним ВАКСу, – це те, що участь іноземців у процесі добору нібито є посяганням на наш суверенітет. Авжеж, у доборі суддів ВАКСу були представники наших міжнародних партнерів. Але нещодавно прийняті Верховною Радою закони про відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів, про оцінювання членів ВРП також передбачають залучення представників інших країн. Відповідно, рішення Конституційного Суду за поданням “ОПЗЖ” має вплинути також і на закони щодо реформування ВКС та очищення роботи ВРП.

ТОБТО ВІДПОВІДЬ КС ЩОДО ВАКСУ НАПРЯМУ ВПЛИНЕ НА СУДОВУ РЕФОРМУ, ЯКУ ПРОДОВЖИВ ВОЛОДИМИР ЗЕЛЕНСЬКИЙ. ЦНА ПИТАННЯ ЗРОСТАЄ.

Ті, хто ратує проти залучення іноземців у процедури добору, будуть зацікавлені, щоб суд визнав неконституційним закон про ВАКС.

Як юрист, я в цілому переконаний, що формування Антикорупційного суду відбулося відповідно до Конституції України. І саме його функціонування в повному обсязі відповідає її нормам.

Щодо законності ймовірного рішення КС... Я б вам відповів на це запитання у 2018 році. Але зараз правила суддівської етики мені не дозволяють висловлювати речі, які можуть стати підставою для дискредитації судової гілки влади або поставити під сумнів рішення інших судів.

Хоча Конституційний Суд – політико-правовий орган, має особливий статус, але все ж таки є складовою судової гілки влади. Авторитет судової гілки влади великою мірою залежить від авторитету КС.

– *Які стратегії боротьби з корупцією вам видались цікавими під час навчання в Сінгапурі? І взагалі, наскільки доречний в Україні досвід реформ Лі Кван Ю?*

– Сінгапур хоч і вважає себе частиною західного світу, проте там дуже суворі підходи до кримінально-правових засобів боротьби з

корупцією. Там не завжди підозрюваний має право користуватися допомогою захисника. Слідчий на власний розсуд визначає, за участі адвоката чи без нього допитуватиме особу. Там є кримінальна відповідальність для підозрюваного за дачу неправдивих показань, на відміну від України, коли підозрюваний може відмовитись від дачі показань або взагалі говорити неправду і за це не бути покараним.

Що доброго? Мені подобається відсутність лояльності до корупції. Усе таки Сінгапур не так давно був заснований, як держава, і її основоположнику Лі Кван Ю вдалося змобілізувати суспільство та переконати його в тому, що корупція – це зло. Викоринити корупцію вдалося не лише з огляду на ефективність роботи антикорупційних органів, а й тому, що загальнодержавну антикорупційну політику підтримувало суспільство. Це і дало дуже позитивний ефект. Корупція в державному секторі в Сінгапурі прямує до нуля, вона жевріє лише в приватному секторі, на відміну від України, де ми повністю зосередили увагу на боротьбі з корупцією в державній сфері.

Лі Кван Ю – фігура світового масштабу, яка побудувала одну з найбільш розвинених держав при дуже складних умовах. Він заслуговує на повагу.

– *Як в Україні побудувати “екосистему Justice” справедливою для всіх їх учасників?*

– Це питання на мільйон доларів. Якби я знав, то був би мільйонером.

Такого не буває, щоб задовольнити всіх... Але ця система має працювати.

Себто коли людський фактор у судовому спорі буде мінімізований. Чи це станеться взагалі, а якщо станеться, то коли? Зараз система штучного інтелекту розвивається кілометровими кроками, але разом з тим штучний інтелект стоїть далеко від того, щоб вирішувати складні задачі. Думаю, що рано чи пізно це нас чекає. У цьому напрямку можливий прорив.

Також на вдосконалення судочинства може вплинути розвиток медичних технологій. Коли різними МРТ та іншими сканувальними пристроями з імовірністю 99% зможуть визначати, чи людина каже правду.

Як на мене, це відбудеться в не надто далекому майбутньому й суттєво спростить роботу правоохоронних органів. Потрібно буде не допитувати, а просто підвести людину до приладу: якогось вдосконаленого поліграфу, далі – повне сканування мозку, і детектив або слідчий знатиме, що насправді відбулося.

Тому відповідь на ваше питання лежить в ключі розвитку технологій. Бо чогось абсолютно нового в людській природі ми навряд чи для себе почерпнемо чи знайдемо, що дозволило б нам зробити прорив у сфері кримінального судочинства.

– *А як формувалось ваше особисте мірило справедливості?*

– Про справедливість написано дуже багато книг. Є класна дисципліна – філософія права, що намагається дати відповідь на питання, що таке правосуддя з точки зору філософії, права, правознавства. Але кожна людина в своєму житті зіштовхується з проявами справедливості чи несправедливості, і в неї виробляється відчуття мірила справедливості. Тобто ти вимірюєш, настільки твій досвід справедливості відповідає досвіду твого колеги чи опонента.

Мабуть, це мірило справедливості я черпав від свого батька, коли він розсуджував мене з моєю молодшою сестрою і карав за неправильні вчинки, коли я був малим. Відповідно, це відчуття справедливості перекочувало вже до судді Галабали, ким я зараз є (посміхається).

– *Щось у цьому змінилося з адвокатських часів?*

– Не можу сказати, що моє відчуття справедливості як адвоката суттєво відрізнялося від мого відчуття справедливості як судді. Тут просто змінився кут зору на те, що ти вважаєш результатом своєї роботи. Коли був адвокатом, то вважав, що досяг результату в одних випадках, а коли став суддею, для мене результатом є зовсім інше. Але мірило залишилось таким самим.

– *А глибина погляду?*

– Вона розширилася. Будучи адвокатом, ти вузько дивишся на аргументи своїх опонентів, на справу як таку. А будучи суддею, маєш погляд, який стає більш широким. Береш до

уваги більшу кількість аргументів та факторів, ширший суспільний контекст, досвід стосунків із людьми, намагаєшся порівняти і дати правильну оцінку.

– *Нема нікого, хто б жив і не згрішив. Яким спокусам ви піддавалися на посаді судді?*

– Мені важко сказати. Просто я не уявляю, які можуть бути спокуси. Якесь грубі: скористатись своїм службовим становищем? Дяка Богу, в мене не було ситуацій, коли я наважився б дістати своє посвідчення судді й махати ним перед патрульними поліцейськими.

Намагаюсь взагалі в особистому житті мінімізувати чи забути свій службовий статус як судді. Тобто залишити його на проспекті Перемоги, 41.

На жаль, мене як мінімум раз на рік штрафують за порушення правил дорожнього руху, я сплачую штраф і вношу цю інформацію до декларацій доброчесності.

– *Наскільки змінилися ваші заробітки з приходом на посаду судді ВАКС?*

– Адвокатська винагорода не є систематично стабільною. А на держслужбі тобі виплачують гроші стабільно.

“Вовка”, тобто адвоката, ноги кормлять – на що ти “набігав”, те й маєш. Я подавав декларацію на посаду судді і пригадую, що розмір був такий самий, як і я потім отримав, коли став суддею. Суттєвої різниці немає, але є елемент більшої стабільності.

– *Відомо, що ви любитель екстремальних хобі – альпінізм, скелелазіння. Чи змінився підхід до цих занять із приходом на посаду судді ВАКСу?*

– Доводиться довше залишатися на роботі, а це значить, що менше часу лишається на тренування.

Раніше спортивні виїзди для мене відбувалися спонтанно та часто. А зараз я цього собі дозволити не можу, бо засідання планується на пів року вперед, і будь-який мій “експромт” передбачає узгодження відпустки не лише з самим собою, а й із колегами по роботі.

Я з дитинства мріяв займатися альпінізмом і скелелазінням. Пам’ятаю, як вперше побачив хлопців, обвішаних спорядженням. Тато розповів, хто це, і мені відразу сподобалось.

Потім почав ходити в Карпати із прекрасним керівником туристичного гуртка в гімназії Ярославом Козаком, який зараз є моїм другом і займається внутрішнім туристичним бізнесом в Україні. А далі гірський туризм перейшов на наступний рівень. У мене другий спортивний розряд з альпінізму. Я займаюсь цим досі.

Із вершин, які котируються у висотному альпінізмі, я підкорив 5-тисячники Казбек, Ельбрус. Був в Альпах на Монблані. Із 7-тисячників підкорив пік Абу Алі ібн Сіни в

Киргизстані (заввишки 7134,3 м – “Н”). Цього року був у Тянь-Шані на Хен-Тенгрі (7 010 м).

– *Що відчуваєте на вершині?*

– Відчуваю, що досяг того, над чим чимало працював і до чого доклав дуже багато зусиль. Це результат.

– *Відчували подібне, коли стали суддею ВАКСу? Це ваша кар’єрна вершина?*

– Я це сприймаю як досягнення. Схожість є (*Новинарія* (<https://novynarnia.com/2021/10/28/mgalabala/>). – 2021. – 28.10).

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Великобританія

На Британских Виргинских островах (БВО) – заморской территории Великобритании – возобновилось обсуждение проведения референдума о независимости. В случае с БВО независимость может означать, что королева перестанет быть главой территории, которая станет республикой.

«Решение о самоопределении должен принимать народ. Дебаты об этом у нас идут годами, то стихая, то возобновляясь. Если они захотят референдум, они заявят об этом через своих представителей. Наш долг – подготовить к этому страну», – заявил премьер-министр БВО Эндрю Фой.

Дискусии о независимости и возможности референдума возобновились в условиях, когда созданная британским правительством следственная комиссия ведет масштабное расследование подозрений в серьезных злоупотреблениях со стороны властей БВО. Следователи проверяют подозрения в коррупции, кумовстве, нецелевом использовании государственных

средств, в том числе направленных на преодоление последствий ураганов на островах, наркоторговле и др. Следственная комиссия была создана в январе, результаты расследования могут быть представлены уже в январе 2022 года. «Из доказательств, которые у меня есть, видно, что управление БВО, мягко говоря, не таково, каким должно быть. Еще предстоит изучить состояние управления в разных сферах. Но в некоторых сферах доказательства очевидны», – заявил в ходе расследования глава комиссии сэр Гэри Хикинботтом.

Как пишут СМИ, расследование мог инициировать бывший губернатор БВО Огастес Джасперт, занимавший этот пост до января. Известно, что он находится в довольно враждебных отношениях с господином Фоем. Тот уже обвинил господина Джасперта в необоснованных заявлениях, которые вредят репутации БВО (*Коммерсант* (<https://www.kommersant.ru/amp/5087680>). – 2021. – 21.11).

Нова Зеландія

Глава уряду острова Токелау, який перебуває в складі Нової Зеландії в Тихому Океані – Алікі Келіхіано Калоло оголосив про проведення дискусії у Фоно (парламенті) острова про можливу зміну статусу території цього грудня. Як повідомляє Guardian, дискусія приурочена

до століття, що наближається, перебування острова в складі Нової Зеландії.

При цьому, зазначається, що в Токелау вже пройшли два референдуми про зміну статусу території в 2006 і 2007 роках, проте прихильники автономії тоді не змогли досягти необхід-

них 66,6% голосів за самоврядування. Проте, тоді островитян мав лише два варіанти вибору – «за» і «проти».

Глава уряду повідомляє, що цього разу жителям острова може бути запропоновано кілька варіантів на вибір, серед яких і повна інтеграція Токелау до складу Нової Зеландії. Якщо ж жителі проголосують за незалежність, Токелау стане «незалежною асоційованою державою», повністю автономною від метрополії, і керуватиме всім, крім зовнішньої політики та безпеки.

У МЗС Нової Зеландії заявили, що ухвалить будь-яке волевиявлення народу Токелау на взаємовигідних умовах.

Сербія

Сербские власти намерены внести изменения в закон о референдуме для того, чтобы потом вычеркнуть Косово и Метохию из конституции Сербии и протолкнуть новый текст основного закона страны, ссылаясь на результаты «ложного и украденного референдума». Об этом заявил лидер сербского оппозиционного движения «Освобождение» Младжан Джорджевич 16 ноября.

Так Джорджевич прокомментировал проект нового закона о референдуме, который правительство Сербии внесло на рассмотрение в парламент. В соответствии с новым проектом закона для того, чтобы референдум считался состоявшимся, уже не нужно, чтобы в нем приняло участие более 50% граждан, внесенных в избирательный список.

Білорусь

Самопроголошений президент Білорусі Олександр Лукашенко повідомив, що проведення референдуму за оновлену конституцію країни заплановано на лютий 2022 року. За його словами, перед референдумом проект нової

При цьому видання зазначає, що раніше Веллінгтон дуже активно просував ідею автономії острова, щоб країна була виключена зі списку ООН країн з колоніальними володіннями.

Токелау було анексовано Великою Британією в 1916 році, а вже в 1925 році було переведено під управління генерал-губернатора Домініона Нова Зеландія і з того часу є новозеландською залежною територією. З населенням 1400 осіб, у разі незалежності, Токелау стане країною з найменшим за чисельністю населенням після Ватикану (*Главком (<https://glavcom.ua/world/observe/guardian-u-sviti-mozhe-zyavitisya-nova-derzhava-800085.html>). – 2021. – 19.11).*

«Как раз внесение изменений в закон о референдуме показывает реальные намерения правящей Сербской прогрессивной партии. Они попробуют протолкнуть исподтишка то, что им приказал Запад, а это признание Косово. Первый шаг – вычеркнуть Косово из конституции», – говорится в сообщении движения «Освобождение».

По словам Джорджевича, народ Сербии понял эту игру.

Напомним, что ранее премьер-министр сепаратистского Косово Альбин Курти заявил, что «Косово не признает Сербию», пока в силе конституция 2006 года, в которой южный край Косово и Метохия упоминается как неотъемлемая часть территории Сербии (*ИА REGNUM (<https://regnum.ru/news/polit/3424802.html>). – 2021. – 16.11).*

конституції буде розглянуто на засіданнях робочої групи та Конституційної комісії, а потім опубліковано для громадського обговорення (*Українська правда (<https://www.pravda.com.ua/news/2021/11/4/7312844/>). – 2021. – 4.11).*

Російська Федерація

В России нужно провести вторую конституционную реформу, чтобы избежать цветной революции после 2024 года. Такое мнение в разговоре с URA.RU высказал депутат Госдумы РФ Евгений Федоров. Он считает, что западные страны влияют на внутреннюю политику России через международные правовые нормы и тем самым добиваются, чтобы Владимир Путин отказался баллотироваться на новый президентский срок в 2024 году.

«Надо готовить второй этап конституционной реформы. И дальше, меняя первую и вторую главу, уже менять принципы принятия решений в России. То есть выходить из подчинения однополярному миру и формировать свои национальные органы власти на базе того же Госсовета. Иными словами, не общепризнанные [международные] принципы и нормы должны верховенствовать над нашей правовой системой, а наши принципы и нормы. Это и есть верховенство Конституции РФ», – заявил Евгений Федоров в разговоре с URA.RU.

Узбекистан

Президент Узбекистана Шавкат Мирзиёев сообщил о подготовке новой стратегии развития, предусматривающей передачу части государственных функций от центра регионам.

«Мы разработали стратегию развития нового Узбекистана и широко обсудили ее вместе с народом в ходе избирательной кампании. В этом важном концептуальном документе в целях последовательности и непрерывности наших преобразований в качестве главной выдвинута идея «От стратегии действий – к стратегии развития», – цитирует ТАСС президента.

По словам Мирзиёева, данная стратегия состоит из семи направлений. В том числе речь идет о построении народного государства через развитие свободного гражданского общества. С этой целью большая часть государственных

В частности, по его словам, в главном законе страны нужно изменить статью 13, которая устанавливает идеологическое разнообразие, и статью 14, которая включает в правовую систему РФ международные нормы, считает депутат. По мнению Федорова, главенство Конституции РФ над общепризнанными нормами позволит «восстановить суверенитет», выйти из-под контроля Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ), Международного валютного фонда (МВФ) и Всемирного банка.

Депутат заявил, что США через общепризнанные нормы и санкции оказывают давление на российских олигархов, крупный бизнес и политиков, чтобы устроить народный бунт и не допустить переизбрания Путина в 2024 году. По словам Федорова, это уже отработанная технология цветных революций. В частности, для этого Штаты могут использовать борцов с вакцинацией от COVID-19 и лжепатриотов (*URA.RU (<https://ura.news/news/1052517934>). – 2021. – 20.11*).

функций будет передана из центра в регионы, трансформированы центральные ведомства для создания компактной и эффективной системы управления.

Планируется также усовершенствование судебной системы, института адвокатуры и деятельности органов правопорядка. При этом будет усилена защита прав предпринимателей и собственников, стимулироваться развитие частного сектора. А к 2030 году Узбекистан должен войти в ряд государств с показателем доходов на душу населения выше среднего. В течение нескольких лет повысят зарплату учителей и врачей высшей категории до одной тысячи долларов в эквиваленте (*RG.RU (<https://rg.ru/2021/11/06/prezident-uzbekistana-anonsiroval-izmeneniia-v-konstitucii-strany.html>). – 2021. – 6.11*).

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
№ 10 (90) 2021
(25 жовтня - 25 листопада)**
Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 30.11.2021.
Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 6,14.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.